

TYÖELÄMÄN   SUKUPUOLISTAVAT   KÄYTÄNNÖT
SOSIAALITYÖSSÄ

Diskurssianalyysi   Talentia-lehdessä   käydystä   sosiaalityön
ammattillisesta keskustelusta

Petra Salovaara

Pro-gradu-tutkielma

Sosiaalityö

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Syksy 2010

TIIVISTELMÄ

TYÖELÄMÄN SUKUPUOLISTAVAT KÄYTÄNNÖT SOSIAALITYÖSSÄ Diskurssianalyysi Talentia-lehdessä käydystä sosiaalityön ammatillisesta keskustelusta

Petra Salovaara

Sosiaalityö

Pro gradu-tutkielma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: Marjo Kuronen

Syksy 2010

Sivumäärä: 130 sivua, liitteet 7 sivua

Tarkastelen Pro-gradu-työssäni suomalaisen sosiaalityön työelämän sukupuolistavia käytäntöjä. Yhdistelen tutkimuksessani työelämän, sosiaalityön ja professioiden tutkimusta sekä naistutkimusta. Sukupuoli on tutkimukseni keskeinen käsite, jonka määrittelen Judith Butleria mukaillen performatiivina, jota tuotetaan arkielämässä jatkuvasti uudestaan.

Yhteiskunnan rakenteiden tasolla segregoituminen asettaa naiset ja miehet toimimaan eri aloilla ja tehtävissä. Työelämän sukupuolistavat käytännöt taas toimivat työpaikkojen arkisissa käytännöissä muokaten miehiin ja naisiin kohdistuvia odotuksia, tulkintoja ja yksilöiden käyttäytymistä. Sosiaalityötä lähestyn sekä naisvaltaisten ammattien professioaseman että sosiaalityön tutkimuksen kautta.

Tutkin aihettani perehtymällä Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattiyhdistys Talentia ry:n julkaisemaan Talentia-lehteen. Aineistoni koostuu 101 sosiaalityötä ja sosiaalityöntekijyyttä käsittelevästä artikkelista, jotka ovat ilmestyneet vuosien 2008 ja 2009 aikana. Aineistoa tarkastelen diskurssianalyysin avulla.

Aineistossani eniten tilaa saa sukupuolineutraali diskurssi, jossa sukupuolta ei huomioida. Sille vastapuhetta tuottaa sukupuolierityisyyden diskurssi, joka puolestaan nostaa sukupuolen keskustelun aiheeksi. Hoivaeettiset diskurssit – hoivaeettinen professionaalisuus, nöyrä kiltteys ja professionaalinen rohkeus – tuottavat sosiaalityön työelämän sukupuolistavuutta osoittautumalla nais- ja miestapaisiksi käytännöiksi, joihin suhtaudutaan yhteiskunnassa eri tavoilla. Hoivaeettisille diskursseille vastakkaiseksi puhetavaksi asettuu aineistossani miestapainen uusliberalistinen diskurssi.

Asiasanat: sosiaalityö, työelämän sukupuolistavat käytännöt, segregatio, performatiivi, nais- ja miestapaisuudet, diskurssianalyysi, hoivaetiikka

Sisältö

1. JOHDANTO	5
2. SOSIAALITYÖN TYÖELÄMÄN SUKUPUOLITTUMINEN	8
2.1. Suomalaisen työelämän segregaatio	8
2.2. Työelämän sukupuolistavat käytännöt	13
2.3. Naisammattien professionaalistumiskehitys	16
2.4. Sukupuoli suomalaisessa sosiaalityökeskustelussa	18
3. KONSTRUKTIONISTINEN KÄSITYS SUKUPUOLESTA	25
4. TUTKIMUSTEHTÄVÄ	30
5. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	31
5.1. Aineisto	32
5.2. Tutkimusmenetelmänä diskurssianalyysi	35
5.3. Tutkimuskohteena ammattilehti	39
5.4. Sukupuolistavien käytäntöjen lukeminen aineistosta	42
6. SUKUPUOLINEUTRAALI DISKURSSI JA SUKUPUOLIERITYISYYDEN DISKURSSI SUKUPUOLEN ESITTÄMISEN TAPOINA	45
7. HOIVAEETTISET DISKURSSIT SOSIAALITYÖN SUKUPUOLISTAVINA KÄYTÄNTÖINÄ	61
7.1 Hoivaeettinen professionaalisuus	66
7.2 Nöyrä kiltteys	72
7.3. Professionaalinen rohkeus	80
7.4. Uusliberalistinen diskurssi hoivaeettisten diskurssien vastakohtana	86
8. SOSIAALITYÖN SUKUPUOLISTAVAT KÄYTÄNNÖT: KAKSI TAPAUSESIMERKKIÄ	95

8.1. Keskustelua sosiaalialan johtamisesta	95
8.2. Keskustelua sosiaalialan arvostuksesta	105
7. JOHTOPÄÄTÖKSET	111
Lähteet	119
Liite 1: Aineistona käytetyt artikkelit	131

1. JOHDANTO

Sosiaalityö on ammatillista toimintaa, jossa jo tasa-arvolaki määrää virkamiehen ottamaan huomioon sukupuolen kaikessa työssään ja aktiivisesti edistämään tasa-arvoa (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 8.8.1986/609). Sukupuoli on käsite, joka on jatkuvasti läsnä arjessamme, yhtä aikaa piilossa ja esillä. Sukupuoli määrittää toimintaa myös ammattiroolissa toimiessa (Kinnunen ja Korvajärvi 1996). Etenkin suomalaisessa sosiaalityön kontekstissa sukupuoleen ja sen määrittelyihin on kiinnitetty melko vähän huomiota. Oma kiinnostuksen kohteeni on, millaisia sukupuolittuneita määrittelyitä sosiaalityöntekijän toiminta saa, kun siitä keskustellaan ammatillisessa julkaisussa. Tutkimukseni tarkastelee, millaisia sosiaalityön sukupuolistavia käytäntöjä on löydettävissä ammattilehdestä.

Olen lähestynyt aihettani sekä työelämä-, professio- että sosiaalityön tutkimuksen kautta (luku 2). Työelämän vahva segregatio on mukana tuottamassa työpaikoille ja laajemmin työelämään sukupuolittuneita käytäntöjä. Suomessa työelämä on kansainvälisesti verrattuna poikkeuksellisen voimakkaasti segregoitunutta, ja harvoissa ammateissa tai työtehtävissä työskentelee läheskään saman verran naisia ja miehiä. (Kolehmainen 1999.) Ajattelen, että jo tätäkin kautta sosiaalityö määrittyy ennen kaikkea naisisena ammattina – julkiselle sektorille sijoittuvana eräänlaisena hoiva- ja huolenpitotyönä se määrittyy monessa mielessä vahvasti feminiiniseksi kentäksi. Keskustelu sosiaalityön professionaalisuuden asteesta, toisin sanoen siitä, missä suhteessa sosiaalityössä vaikuttavat tutkimustieto ja käytännöissä syntynyt tieto, määrittää sosiaalityön diskursseja vahvasti. Sosiaalityön sukupuoleen huomioon ottavan tutkimusperinteen tunteminen taas on oleellista pohjustusta sosiaalityön työelämän sukupuolistavien käytäntöjen paikallistamiselle.

Työelämän sukupuolistavat käytännöt ovat prosesseja ja arkisia tapahtumia, joiden kautta ihmiset tuottavat sukupuolta työpaikoilla (Rantalaiho & Heiskanen 1997). Työelämän segregatio tukee sukupuolen mukaan eriytyneiden tilojen syntymistä, joissa myös sukupuolistavia käytäntöjä uusinnetaan jatkuvasti (Korvajärvi & Kinnunen 1996b). Yhteiskunnan tasolla sukupuolistavat ennakko-oletukset vaikuttavat siihen, millaisia töitä

arvostetaan, millaista palkkaa niistä maksetaan sekä siihen, millaisiksi työn sisällöt muodostuvat käytännössä ja mielikuvissa (Acker 1997).

Naistutkimukselle tyypilliseen tapaan sukupuoli on tutkimuksessani analyttinen käsite, jonka määrittelen tarkemmin luvussa 3. Tutkin sukupuolta Judith Butlerin (2006) ajattelua mukailien performatiivina, jota tuotetaan ja uusinnetaan arkisissa käytännöissä yhteiskunnan joka tasolla, niin työelämässä kuin kotonakin. Sen sijaan, että sukupuoli pelkistyisi ainoastaan dikotomiaksi nainen- mies, se on keskenään ristiriitainen ja kontekstuaalinen käsite. Sukupuolen performatiivisuuteen liitän myös ajatuksen nais- ja miestapaisuuksista, jotka käsittelevät sukupuolittuneita toimintatapoja essentialisoimatta niitä koskemaan jokaista saman biologisen sukupuolen edustajaa (Veijola & Jokinen 2001, 24-26; Petrelius 2005, 157).

Luvuissa 4 ja 5 kuvailen tarkemmin tutkimustehtäväni, -menetelmäni ja aineistoni. Käytän aineistonani Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattiyhdistys Talentia ry:n julkaisemaa Talentia-lehteä. Aineistoni koostuu 101 sosiaalityötä ja sosiaalityöntekijyyttä käsittelevästä artikkelista, jotka ovat ilmestyneet Talentia-lehdessä vuosien 2008 ja 2009 aikana. Artikkeleiden analyysissa tutkimusmenetelmänä käytän diskurssianalyysia. Diskurssianalyysi on lähtöisin samasta konstruktivisesta tutkimustraditiosta, josta myös keskeiset käsitteeni, sukupuoli ja työelämän sukupuolistavat käytännöt, ovat peräisin.

Luvuissa 6, 7 ja 8 esittelen tutkimustyöni tuloksia. Olen nimennyt aineistostani erilaisia diskursseja edustamaan sosiaalityön työelämän sukupuolistavia käytäntöjä. Ensimmäisenä esittelen tekstin tavat tuoda sukupuolta esille, sukupuolineutraalin ja sukupuolierityisen diskurssin. Sukupuolineutraali diskurssi on aineistossani vallitseva puhetapa – sukupuolta tai sen merkityksiä ei tunnisteta teksteissä, vaan niistä vaietaan. Sukupuolierityinen diskurssi, jossa sukupuolesta keskustellaan avoimesti, taas saa hyvin vähän tilaa aineistossani.

Aineistossani esiintyy kolme hoivaettista diskurssia: hoivaettinen professionaalisuus, nöyrä kiltteys ja professionaalinen rohkeus. Näistä hoivaettisen professionaalisuuden ja nöyrän kiltteyden diskurssit ovat naistapaisia sosiaalityön käytäntöjä, kun taas professionaalinen rohkeus saa merkityksiä miestapaisena käytäntönä. Hoivaettisten diskurssien vastapainona

aineistossa näkyy miestapainen uusliberalistinen diskurssi, jota hoivaeettiset diskurssit pyrkivät vastustamaan, mutta toisinaan myös soveltamaan.

Lopuksi esittelen erillisinä tapauksina vielä kaksi esimerkkiä sosiaalityön sukupuolistavista käytännöistä koskien sosiaalityön johtamista ja arvostusta. Nämä kaksi tapausta nousivat aineistosta esille erityisen hedelmällisinä sukupuolistavia käytäntöjä kuvaavina esimerkkeinä. Näissä tapausesimerkeissä jatkan sukupuolineutraalin ja sukupuolierityisen diskurssin paikantamista.

2. SOSIAALITYÖN TYÖELÄMÄN SUKUPUOLITTUMINEN

2.1. Suomalaisen työelämän segregatio

Kaikissa länsimaissa sukupuoli on yksi niistä käsitteistä, joiden ympärille yhteiskunnallinen elämä rakentuu. Työelämä puolestaan on eräs keskeisempiä tiloja, joissa yhteiskunnan sukupuolittuneisuus ilmenee. Suomessa sekä miehet että naiset osallistuvat työelämään määrällisesti yhtä laajasti, mutta eri työpaikoissa ja -tehtävissä. Sukupuolen mukaan eriytyneihin työmarkkinoihin viitataan segregatian käsitteellä. Segregatiosta puhutaan tiettyjen ryhmien fyysisenä ja sosiaalisena erottamisena toisistaan ja tämän erottelun ylläpitämisenä, mutta termi on vakiintunut koskemaan nimenomaan sukupuolen mukaan jakautuneita työmarkkinoita. (Kolehmainen, 1999, 10-17.) Sukupuolten segregatio juontaa juurensa 1700-luvulle, josta alkaen hoivatyö sekä ruoan- ja vaatteiden valmistaminen on ollut nimenomaan naisten palkkatyötä. Segregatio on myös säilynyt vahvana Suomessa nykypäiviin asti, kun taas monissa Euroopan maissa sekä Yhdysvalloista se on lieventynyt 1950-luvulta lähtien suhteellisen nopeasti Suomeen verrattuna. (Korvajärvi 2010.)

Miesten alueeksi yhteiskunnassa määrittynyt julkinen toiminta ja poliittinen päätöksenteko, ja heille tyypillistä on sijoittua työelämässä naisia hierarkkisesti korkeampiin asemiin. Naisten vastuulle jää edelleen miehiä useammin yksityisen elämänalueen piiriin mielletyt tehtävät: informaali hoiva, kodista ja lapsista huolehtiminen, mutta myös työelämässä tapahtuvat formaalin hoivaamisen tehtävät. (Petrelius 2005, 10-11.) Naiset ja miehet toimivat eri yhteiskunnan sektoreilla, kun miehet työskentelevät yksityisellä ja naiset julkisella sektorilla. On oleellista huomioida näiden kahden ilmiön ero: kun puhutaan yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta ja sijoittumisesta eri tehtäviin, julkinen määrittynyt miesten alueena ja yksityinen kotimaailma naisten tilana. Sen sijaan keskusteltaessa työelämän sektoreista, julkinen sektori toimii naisten työllistäjänä kun taas yksityiset yritykset palkkaavat valtaosan miespuolisista työntekijöistä.

Segregaatiosta puhutaan horisontaalina ja vertikaalisena ilmiönä. Vertikaalinen segregaatio tarkoittaa, että miehet yleensä sijoittuvat naisia korkeampiin ja paremmin palkattuihin asemiin. Horisontaalinen segregaatio viittaa siihen, että työpaikat, työtehtävät, ammatit, organisaatiot, toimialat ja sektorit ovat eriytyneitä sukupuolen mukaan. (Nurmi 2001, 212; Kolehmainen, 1999, 23, Työterveyslaitos 2006, 121-126) Ammatillisen segregaation olemassaoloa osoittaa se, että voidaan puhua nais- ja miestyövoimasta, jotka eivät kilpaile keskenään samoista töistä (Hakim 1996, Kolehmainen, 1999, 24 mukaan). Vaikka suomalaiseen kulttuuriin ja tasa-arvon eetokseen ei kuulu sukupuolen esille tuominen työpaikoilla, segregaatio ja työelämän eriarvoisuudet tunnustetaan yleisesti tunnettuina tosiasioina (Kinnunen & Korvajärvi 1996a).

Sekä horisontaalinen että vertikaalinen segregaatio ovat Suomessa voimissaan. Horisontaalinen segregaatio näkyy Suomessa muihin Pohjoismaihin verrattuna poikkeuksellisen hyvin: Päivi Korvajärven (2010a, 185) mukaan viimeisen kymmenen vuoden aikana vain viidesosalla työssäkävivistä ihmisistä on ollut työtovereinaan toisen sukupuolen edustajia, jotka tekevät samantyyppistä työtä. Naiset ja miehet työskentelevät siis hyvin harvoin työpaikoissa, joissa samoissa työtehtävissä toimisi merkittäviä määriä vastakkaisen sukupuolen edustajia. Vertikaalisesta segregaatiosta puolestaan kertoo se, että vuoden 2006 tilastoissa naispalkansaajista esimiestehtävissä toimi 15 % ja miespalkansaajista 26 %. Tutkittujen iän noustessa ero kasvaa entisestään, mikä viittaa siihen, että miesten urakehitys on naisia parempaa. Sosiaali- ja terveysaloilla lähiesimiehinä toimivat usein naiset (87 %, mikä vastaa alojen sukupuolijakaumaa), mutta ylin johto on miesvaltaista. (Työterveyslaitos 2006, 123–125.) Alan naisvaltaisuudesta muistuttaa kuitenkin johtotehtävissäkin se, että työstä saatu palkka on paljon pienempi kuin miesvaltaisilla työpaikoilla vastaavalla koulutuksella ja asemassa saadaan (Satka 1990, 38).

Lähes kaikki alat siis ovat tyypillisesti miesten tai naisten töitä. Myös työpaikoilla, joissa työskentelee molempia sukupuolia, työtehtävät jakaantuvat sukupuolen mukaan (Kolehmainen 1999). Työmarkkinat jakautuvat karkeasti katsoen siten, että naiset kasvattavat, hoivaavat ja palvelevat ihmisiä, kun taas miehet valmistavat, käsittelevät tai siirtävät esineitä (Kinnunen & Korvajärvi 1996a, 10-11). Vaikka Kinnusen ja Korvajärven määritelmä ei ehkä aivan täysin

sovi nykytilanteeseen, jossa paljon miesvaltaisia, ruumiillista ponnistusta vaativia työpaikkoja tai jopa ammatteja katoaa, sukupuolten työnjako toteutuu edelleen myös uudemmissa ammattiryhmissä. Esimerkiksi informaatioteknologian työtehtävät ovat teknisenä alana edelleen hyvin miesvaltaisia.

Naisille ja miehille tyypilliset tehtävät vaihtelevat jonkin verran yhteiskunnasta toiseen. Esimerkiksi Yhdysvalloissa merkittävä enemmistö lääkäreistä on miehiä, kun taas Venäjällä enemmistö ammatissa toimivista on naisia. (Reskin & Padavic 1994, 6-7.) Segregaatio näyttäytyy pysyvänä ja luonnollisena toimintamallina, vaikka työmarkkinoilla on tapahtunut myös selkeitä muutoksia. Suomessa esimerkiksi lääkärin ammatti on vaihtunut miesvaltaisesta alasta työksi, jossa yli puolet on naisia. Huomattavaa kuitenkin on, että naiset ja miehet työskentelevät tällaisilläkin aloilla edelleen erilaisissa tehtävissä: naiset työskentelevät lastenlääkäreinä, kun taas kirurgia on miesvaltainen ala (Korvajärvi 2010). Segregaation muutokset ovat hitaita, koska olemassa oleva työnjako muokkaa niin työntekijöiden, työnantajien kuin asiakkaidenkin odotuksia siitä, millaisissa ammateissa naisten ja miesten odotetaan toimivan (Reskin & Padavic, 7-8).

Yhteiskunnalliselle keskustelulle on ominaista, että segregaation selitetään johtuvan ennen kaikkea yksilöiden henkilökohtaisista valinnoista. Valintojen taas ajatellaan juontavan juurensa esimerkiksi biologisten sukupuolten luonnollisiin ominaisuuksiin, kuten naisten hoivaviettiin. Päivi Petrelius (2005, 11) toteaa, että vahva ja pitkään jatkunut segregaatio aiheuttaa sen, että naiset ja miehet ajautuvat erilaisiin toimintatiloihin ja tehtäviin, ja siksi heidät myös määritellään sosiaalisista todellisuutta eri positioista lähestyviksi toimijoiksi. Sirpa Kolehmainen (2002) mukaan työelämän sukupuolittuneeseen eriytymiseen vaikuttavat paitsi työntekijän persoonallisuuden piirteet, koulutus ja inhimillinen pääoma, myös työvoiman kysyntään liittyvät rakenteelliset tekijät, työelämän sukupuolistavat käytännöt ja sukupuoleen liitetyt kulttuuriset käsitykset. Sellaisiinkin itse valittaviin asioihin kuten ammatillinen koulutus vaikuttaa voimakkaasti vallitseva sukupuolittunut koulutus- ja ammattirakenne, joka toimii kulttuurisena vihjeenä sekä tarjoaa käyttökelpoisia identiteettimalleja siitä, millaisiin ammatteihin naiset ja miehet soveltuvat ja työllistyvät.

Samalla se ohjaa myös niiden kasvattajien ajatuksia, jotka ohjaavat nuoria ammatinvalinnassa. Näiden koodien tukemina ihmiset tekevät ammatti- ja urasuunnitelmiaan sekä muodostavat ammatillisia päämääriään. (Nummenmaa 1992; Korvajärvi 2010.)

Segregaatio nähdään yleensä ongelmallisena erityisesti naisille. Horisontaalinen segregaatio on yhteydessä vertikaaliseen segregaatioon, koska naisten tekemä työ on vähemmän arvostettua, huonommin palkattua ja urakehityksen mahdollisuudet ovat tehtävissä usein heikkoja. Segregaatio estää erityisesti naisten työmarkkina-aseman kehittymistä. On kuitenkin huomattavaa, että segregaation ja sitä kautta sukupuolen merkittävyyden kyseenalaistaminen työelämässä ei ole yksinomaan naiskysymys. Yksilötasolla segregaatio rajoittaa valintoja ja mahdollisuuksia työelämässä samalla luoden sukupuoli-identiteettejä, joihin liittyy voimakkaasti se, millaisten töiden ajatellaan sopivan naiselle ja miehelle. Yhteiskunnan tasolla segregaatio jäykistää työmarkkinoiden rakenteita, estää työvoiman optimaalista käyttöä, sen liikkuvuutta ja tuhlaa inhimillisiä resursseja. Vaikka segregaatiosta oltaisiinkin tietoisia, se rajoittaa valinnanmahdollisuuksia asennetasolla sekä työvoiman liikkuvuutta nais- ja miesvaltaisten alojen välillä. Etenkin miesten siirtyminen naisvaltaisille aloille on huomattavan vähäistä. (Kolehmainen 1999, 26–27, 2002.) Tämä voi olla ongelma esimerkiksi nykyhetken taloudellisessa taantumassa, jossa perinteisiltä miesten aloilta katoaa työpaikkoja, kun taas naisvaltaisilla aloilla on pulaa työntekijöistä. Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen (VATT) mukaan sosiaali- ja terveysaloille syntyy jopa 120 000 uutta työpaikkaa vuoteen 2025 mennessä, kun taas teollisuudessa työpaikat eivät tule merkittävästi lisääntymään (Ahokas, Marttila & Honkatukia 2010). Näyttää siltä, että segregaatio rajoittaa erityisesti miesten uravalintamahdollisuuksia ja samalla se saattaa johtaa miesten työllisyystilanteen heikkenemiseen.

Työelämän segregaation ei välttämättä tarvitsisi johtaa sukupuolten eriarvoiseen kohtelemiseen työelämässä. Segregaation luonnollistaminen niin, että sen katsotaan johtuvan miehille ja naisille luonnostaan kuuluvista sukupuolittuneista ominaisuuksista kuitenkin mahdollistaa eriarvoisen kohtelun hyväksymisen (Kolehmainen 1999, 26). Tähän johtaa kulttuurinen naisten työn aliarvostus (emt.), jossa maskuliinisia, erityisesti teollisuuteen

liittyviä, tehtäviä pidetään yhteiskunnan toimivuuden ja jatkuvuuden takia merkityksellisempinä kuin feminiinisiä hoivaamisen ammatteja. Sukupuolistavia ammatinvalintakysymyksiä tarkastellaan yksittäisten sukupuoltaan toteuttavien ihmisten tekeminä valintoina, eikä nähdä laajempien valintoja ohjaavien rakenteiden tasoa. Segregaatio tekee työpaikoista sukupuolen mukaan eriytyneitä tiloja, joissa on mahdollista vahvistaa paitsi yksilön omaa sukupuoli-identiteettiä myös käsityksiä siitä, miten yhteiskunnassa sukupuolet toimivat tietynlaisilla tavoilla. (Korvajärvi 2010.) Tämä uusintaa työelämän sukupuolistavia käytäntöjä.

2.2. Työelämän sukupuolistavat käytännöt

Työntekijöiden sukupuoli ei ole työpaikalla merkityksetön, vaikka siitä ei puhuttaisi avoimesti tai sitä ei tietoisesti ajateltaisi. Joan Acker (1997) väittää, että sukupuoli on sulautunut työelämän käytäntöihin niin, että sukupuolittuneet oletukset vaikuttavat eri töiden arvostukseen, palkkauksen tasoon sekä siihen, millaisiksi työn sisällöt luodaan ja kuvataan.

Eräät feministisesti ajattelevat tutkijat (Acker 1992; Reskin & Padavic 1994; Kinnunen & Korvajärvi 1996c; Rantalaiho & Heiskanen 1997) ovat kuvanneet sukupuolen tuottamista ja uusintamista työelämässä käsitteellä sukupuolittuneet tai sukupuolistavat käytännöt (gendered/gendering practices). Kyse on useista eritasoisista, mutta samanaikaisista prosesseista, joissa sukupuolta tuotetaan jokapäiväisissä käytännöissä (Rantalaiho & Heiskanen 1997, 9). Näkemykseni on, että sukupuolittunut käytäntö viittaa käsitteenä enemmänkin staattiseen rakenteeseen, kun taas termi sukupuolistava käytäntö korostaa ilmiön prosessimaisuutta ja myös sitä, miten käytännöt vaikuttavat jatkuvasti yksilötasolla sukupuolta tuottaen. Kehityskulkuna näyttää olevan, että käsitettä sukupuolistava käytäntö on alettu käyttää uudemmassa kirjallisuudessa. Näyttää siltä, että tutkijat käyttävät käsitteitä sukupuolittunut ja sukupuolistava käytäntö jonkin verran sekaisin ja tekemättä välttämättä eroa niiden välille. Merkitysero ei olekaan huomattava, mutta itse käytän käsitettä työelämän sukupuolistavat käytännöt juuri sen prosessinäkökulman sekä subjektin aseman esille tuomisen vuoksi.

Acker (1990, 9-10) puhuu erilaisista prosesseista, jotka uusintavat sukupuolistavia sosiaalisia rakenteita organisaatioissa. Näitä ovat sukupuolieron tuottaminen esimerkiksi työelämän segregaatoin, työelämässä sallitun käyttäytymisen ja sukupuoliin liittyvien valtasuhteiden avulla, ja toiseksi symbolien ja mallien luominen tukemaan tätä eroa. Symboleista esimerkkinä Acker mainitsee sukupuolittuneet puhumisen tavat, pukeutumiset sekä sukupuoleen liittyvät mielikuvat. Lisäksi sukupuolidikotomiaa vahvistavat sukupuolten väliset ja sisäiset vuorovaikutustavat ja niihin liittyvä hallinta sekä tapa, jolla yksilöt konstruoivat ajatuksissaan sukupuolittunutta ymmärrystä maailman ilmiöistä ja liittävät itsensä niiden osaksi. Ackerin määrittämien prosessien pohjalta Barbara F. Reskin ja Irene Padavic

(1994, 6-12) kuvaavat työelämän sukupuolittamisen käytäntöjä, joita ovat segregoitunut työnjako, naisten tekemän työn arvostuksen puute ja sukupuolen rakentuminen työssä. Nämä käytännöt vaikuttavat työelämässä kohdellen yksilöitä jatkuvasti sukupuolittuneina toimijoina.

Acker (1997) toteaa, että sukupuolittumisen prosesseja on syytä tarkastella arkipäiväisten tapojen ja käytäntöjen kautta. Arjen käytännöt luovat yhteiskunnallisia rakenteita (kuten työelämän segregaaation) ja käytäntöjen tutkiminen mahdollistaa myös siihen prosessiin perehtymisen, jossa nämä rakenteet muodostuvat. Acker väittää, että monet näistä käytänteistä sisältävät oletuksia siitä, millä tavalla miesten ja naisten käyttäytyminen eroaa toisistaan. Kun näitä käytäntöjä toistetaan, uusinnetaan myös sukupuolieroa. Merja Kinnusen ja Päivi Korvajärven (1996b) mukaan sukupuolistavat käytännöt työelämässä ovat ihmisten vuorovaikutusta, puhetta, kirjoituksia, liikkeitä, ajatuksia, tulkintoja, mielikuvia ja tunteita. Käsite mahdollistaa arkipäiväisten, konkreettisten tilanteiden ja käytäntöjen tutkimisen sukupuolen näkökulmasta. (Rantalaiho & Heiskanen 2007, 10)

Keskeistä työelämän sukupuolistavissa käytännöissä on, että kun naisiin ja miehiin ryhmänä liitetään yleisessä keskustelussa tietynlaisia käsityksiä, nämä ylittävät yksilön ominaisuudet (Kolehmainen 1999, 27). Segregaation vuoksi eri ammatit ja niissä edellytettävät taidot yhdistetään mielikuvissa yleensä erityisesti naisiin tai miehiin. Naisten tekemään työhön liitetään esimerkiksi nopeus, palveluallisuus, myötäelämisen taito, joustavuus, järjestelykyky ja vastuunotto. Miesten taas ajatellaan onnistuvan työssään sellaisten kykyjen kuin vastuunkannon, kokonaisuuksien hallinnan, riskinottokyvyn, teknisten taitojen, tehokkuuden ja ongelmanratkaisukykyjen vuoksi. (Kinnunen & Korvajärvi 1996a, 12-13.) Kinnusen ja Korvajärven (1996a) mukaan mielikuviin liittyy myös se, että naiseutta ja mieheyttä pidetään toisensa täysin poissulkevinä kategorioina. Nainen ei voi olla mies, eikä toisella sukupuolella voi olla toisen taitoja: miehellä osana miesten ryhmää ei ole naisten taitoja. Todellisuudessa nämä kulttuurisesti sukupuolittuneet kyvyt sekoittuvat: sama ihminen osaa sekä ratkaista ongelmia että olla järjestelykykyinen, eikä kukaan täytä täysin sukupuolensa ”kykyprofiilia”. Tällaiset sukupuolittavat eronteot kuitenkin määrittävät käsityksiä siitä, millaiseksi naiset ja

miehet ymmärretään ja millaisia taitoja ja kiinnostuksenkohteita heiltä odotetaan sekä perustelevat kulttuurisina jäsenyyksinä työelämän segregoitumista.

Sukupuolistavissa käytännöissä on pohjimmiltaan kyse siitä, miten sukupuoli sisältyy yhteiskunnan rakenteisiin ja niihin liittyvään vallankäyttöön. Käytännöt voivat mitätöidä ja alistaa, mutta toisaalta myös voimaannuttaa ja luoda yhteisöllisyyttä. (Korvajärvi & Kinnunen 1996b, 233.) Segregaation myötä työpaikoille syntyy tiloja, joissa mahdollistuu yhteenkuuluvuuden kokeminen saman sukupuolen edustajien kanssa ja oman sukupuoli-identiteetin vahvistaminen. Sukupuolen ollessa monitahoinen, ristiriitainen ja kerroksellinen käsite tämäkään ei kuitenkaan ole yksinkertaista tai itsestäänselvää. Yhteiskunnassa ja työelämässä vallitsevat sukupuolittuneet rakenteet ja käytännöt edellyttävätkin toinen toisiaan. Sukupuolistavat rakenteet pitävät yllä työelämän segregaatiota, kun taas sukupuolistavat käytännöt paikantuvat työpaikoille, työsuhteisiin ja arkisiin tapoihin. (Kolehmainen 2002.)

Sukupuolistavien työkäytäntöjen tutkimisessa on uhkana, että tutkimuksessa edelleen toistetaan ja vahvistetaan sukupuolten kahtiajakoa ja hierarkkista järjestystä. Toisaalta tutkimuksen tarkoitus on tuoda näitä jaotteluja näkyväksi, koska näkymätöntä ja tiedostamatonta on mahdotonta ajatella uudestaan toisella tavalla. Näkymättömyys tekee tilanteesta stabiilin, kun toimijat vain toistavat luonnollisina pidettyjä toimintamalleja. Tutkimus voi purkaa myös käsityksiä miesten ja naisten ryhmien välisistä perustavanlaatuisista eroavaisuuksista sekä sitä, että sukupuolijako muodostaisi työelämässä sisäisesti yhtenäisiä ryhmiä (Korvajärvi 2010). Tarkoituksena on purkaa niitä syvään juurtuneita tapoja, joilla tuotetaan naisten ja miesten eroja (emt., 184-185) ja jätetään huomioimatta niitä tilanteita, joissa nämä erot kyseenalaistuvat ja osoittautuvat paikkansapitämättömäksi.

2.3. Naisammattien professionaalistumiskehitys

Olen aloittanut sosiaalityön kuvaamisen sukupuolittuneena ammattina puhumalla yleisesti segregaatiosta ja esittelemällä työelämän sukupuolistavat käytännöt- käsitettä, jotka koskettavat laajasti koko työelämän kenttää. Tässä luvussa pohdin sosiaalityön asemaa professioiden kentällä. Sosiaalityön ammatillisuuden ja tieteellisyyden välisestä suhteesta sekä sosiaalityön asemasta professioiden kentällä käydään edelleen keskustelua, joka on mahdollista liittää myös sukupuoleen.

Sosiaalityötä on pyritty kehittämään ensin vapaaehtoistoiminnasta ammatilliseksi työksi ja sen jälkeen kohti professioasemaa. Professionille tyypillistä on erityisesti akateeminen koulutus ja ammatillisen pätevyyden kiinnittäminen yliopistolliseen tutkintoon. Tällöin ajatellaan, että ammatin tietoperusta perustuu tieteelliseen tietoon. Näiden ominaisuuksien lisäksi professioon katsotaan kuuluvan oma ideologinen perusta, kuten ammattietiikka ja palveluideaalit. (Raunio 2009, 32.) Professionkehityksessä tietty ammattikunta pyrkii siihen, että saisi valtaa määrittää työnsä sisältöä ja tietoperustaa suhteellisen autonomisesti. Samalla ammatin professionaalistamisella tähdätään siihen, että ammattikunnalla olisi kansalaisten ja päättäjien silmissä oikeus esimerkiksi sosiaaliseen arvostukseen ja hyvään palkkaan. (Vuorikoski 1999, 32-34.)

Sosiaalityö on yhdessä muiden naisvaltaisten alojen kanssa luokiteltu hyvin usein semi- tai kvasiprofessioksi: ammatiksi, jolla on joitain profession piirteitä ja mahdollisesti pyrkimystä kehittymiseen ”oikeaksi” professioniksi, mutta jonka kaikki toiminta ei täytä professionaalisuuden vaatimuksia. Semiprofessionille keskeistä on ammatissa työskentelevien toimiminen enemmänkin tiedon soveltamisen kuin sen tuottamisen parissa, mutta myös itsenäisen päätösvallan ja autonomian puute. Lisäksi semiprofessionien tekemän työn on sanottu olevan vähemmän tärkeää yhteiskunnan kannalta kuin todellisten professionien. Semiprofessionit ovat usein naisvaltaisia ammatteja. (Etzioni 1969.) Naisvaltaisuus ja sen aiheuttama naistapaisuus sekä semiprofessionien kiistanalainen asema tuntuvatkin liittyvän toisiinsa.

Feministiset tutkijat on arvostelleet professiotutkimusta maskuliinisen näkökulman ylläpitämisestä ja siitä, että valitut lähestymistavat ovat jo rajanneet sen, mitä tutkimuksessa voi pitää asiantuntijatyönä (Mutka 1998, 43). Tutkijoiden lähestymistavat ova tukeneet miestapaisia ammatillisia ominaisuuksia, kuten maskuliinista järkeä ja rationaalisuuden etiikkaa (Acker 1987) sekä objektivisuuden vaatimusta ja analyttisen ajattelun arvostamista (Mutka 1998, 43). Naistapainen hoivaeettinen ajattelu ja naisten tekemä työ ei ole sopinut käsitykseen perinteisestä professionaalisuudesta. Pirkko-Liisa Rauhala (1991, 54-55; 154-155) arvostelee työnsosiologisia teorioita sellaisten käsitysten tukemisesta, jonka mukaan naisten hallitsemat ammatit vaativat vähemmän (tai jopa ei laisinkaan) ammattitaitoa kuin miesvaltaiset alat.

Sosiaalityö on pyrkinyt professionaalistumaan etenkin koulutusvaatimusten suhteen: nykyään Suomessa sosiaalityöntekijän kelpoisuusehtona on ylempi korkeakoulututkinto, johon sisältyvät pääainetasoiset opinnot sosiaalityöstä (Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilön kelpoisuuksista 272/2005). Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry ajaa tällä hetkellä melko näkyvästi ammatinharjoittamislakia, joka velvottaisi etsimään avoimiin vakansseihin kelpoisia sosiaalityöntekijöitä. Tämä on tulkittavissa professiokehityksen jatkamispyrkimykseksi. Kyösti Raunio (1999, 39-41, 121-122) kuitenkin huomauttaa, että sosiaalityön tieto perustuu moniin muihinkin lähteisiin kuin pelkkään tieteelliseen tietoon – kuten menettelytapatietoon, henkilökohtaiseen tietoon ja käytännön viisauteen –, jolloin perinteisen profession tunnusmerkit eivät täysin täyty. Moderni ajatus professionaalisuudesta täydellisenä ideaalina on kuitenkin jo pitkään ollut murtumassa. Näyttää siltä, että arkitodellisuudessa kohdattavat ongelmat ovat niin monimutkaisia, että niitä ei pysty ratkaisemaan turvautumalla pelkkään tieteelliseen tietoon, joka on laadultaan liian yleisluontoista. Myös perinteisten professioiden aloihin liittyviä ongelmia voidaan usein purkaa vain soveltamalla tutkimustietoa tilanteeseen sopivalla tavalla (Mutka 1998, 42-43).

Määritelmältään laajentuneen professionaalisuuden ja sosiaalityön keskinäinen asema ei ole edelleenkaan itsestäänselvä. Jatkan keskustelua tästä suhteesta myös seuraavassa luvussa, jossa esittelen sukupuolen käsitettä hyödyntävää sosiaalityön tutkimusta.

2.4. SUKUPUOLI SUOMALAISESSA SOSIAALITYÖ- KESKUSTELUSSA

Edellisissä luvuissa hain tutkimukselleni teoreettista taustaa työelämä- ja professiotutkimuksen piiristä. Tässä luvussa keskityn vuorostani siihen, miten aikaisempi tutkimus on huomionnut sukupuolikysymykset sosiaalityössä. Nämä tutkimussuuntaukset katsovat työtä varsin eri suunnista: työelämä tutkimus tutkii ennen kaikkea työntekijää ja työsuhteen eri аспектеja, professiotutkimus tutkii professionaalisuuden edellytyksiä ja niiden muutoksia, kun taas sosiaalityön tutkimus keskittyy usein sosiaalityön käytäntöihin, ennen kaikkea asiakassuhteeseen ja siihen vaikuttaviin tekijöihin. Nämä tutkimussuuntaukset eivät ole liiemmästi kohdanneet toisiaan, vaikka työelämän tutkimuksen käsitteet nähdäkseni tukevat hyvin sosiaalityön tutkimusta ja voivat tuoda siihen uudenlaista näkökulmaa.

Sosiaalityö on eräs selkeimmin sukupuolen mukaan eriytynyt ammatti Suomessa, jonka työntekijöistä yhdeksän kymmenestä on naisia (Marjamäki, Mäntysaari & Ristimäki 1998). Vaikka myös muissa Länsi-Euroopan maissa ja Yhdysvalloissa naisia on sosiaalityöntekijöistä kaksi kolmasosaa tai enemmän (Petrelius 2005), Suomessa ammatin sukupuolittuneisuus on poikkeuksellisen suurta. Sosiaalityö sukupuolittuu myös vertikaalisesti: erilaiset johtamis-, kehittämis- ja tutkimustehtävät ovat olleet sukupuolivähemmistönä olevien miesten tehtäviä, kun naiset keskittyvät asiakastyön tekemiseen (Satka 1990; Petrelius 2005, 11). Tämä ero kuitenkin vaikuttaisi kaventuneen, ja sosiaalityössä varsinkin lähiesimiehinä toimii paljon naisia. Ylemmät esimiestehtävät ovat kuitenkin edelleen hyvin pitkälle miesten hallussa. (Työterveyslaitos 2006.)

Sukupuoli kietoutuu monimutkaisena kuviona sosiaalityön käytäntöihin, periaatteisiin ja tutkimukseen. Sosiaalityötä voidaan ajatella useastakin syystä sukupuolittuneena kenttänä: sosiaalityössä feminiinisyyttä tuottavat naisten suuri määrä työntekijöiden joukossa sekä sosiaalityön yhteiskunnallis-kulttuurinen paikantuminen naisiselle alueelle, toisista huolehtimisen tehtäviin. (Petrelius 2005, 15). Myös sosiaalityön historia on naisten tekemän

työn historiaa alkaen rouvasväen hyväntekeväisyystyöstä jatkuen ammatillistumiskehitykseen liittyneisiin sukupuolittuneisiin kamppailuihin (Satka 1995).

Sosiaalityötä määrittää naistapaiseksi työksi myös se, että sosiaalityö painottuu ihmisen tukemiseen, ihmissuhteisiin ja asiakkaiden tunteiden ja kokemusten käsittelemiseen (Kuronen ym., 2004, 6). Heikki Ikäheimo (2008) määrittelee sosiaalityön sellaisten olosuhteiden edistämiseksi, jossa mahdollistuvat rakastamisen, välittämisen, kunnioittamisen ja arvostamisen asenteet niin, että yksilöt saavat sekä olla tällaisten tunteiden kohteina että ovat psyykkisesti kykeneviä tuntemaan niitä itse. Tässäkin määrittelyssä korostuu sosiaalityön toiminnan pureutuminen ihmisten perimmäisiin ja syvästi elämänlaatuun vaikuttaviin tunne-elämyksiin. Tuija Virkin (2008) mukaan työelämän segregatio aiheuttaa sen, että feminiinisyys on sisäänrakennettu naisvaltaisten ammattien rakenteisiin. Naisvaltaiset työt organisoidaan niin, että ne vaativat asiakkaiden tunteiden kanssa tekemisissä olemista, jonka vuoksi emotionaalista taidoista tulee hyvin keskeisiä työn kannalta. Silloin harvoin, kun sosiaalityön feminiinisyys on tunnistettu, se on nähty ongelmana: kun ammattilaisnaisten sukupuoli tunnistetaan, se nähdään uhkana maskuliinisuudelle ja miesasiakkaiden tasa-arvoiselle kohtelulle (Satka 1997; Vuori 2001, 365).

Kaikesta tästä feminiinisyudesta huolimatta sukupuoli ei ole onnistunut nousemaan sosiaalityön koulutuksessa tai työelämässä reflektoitavaksi asiaksi. Sosiaalityön tutkijoissa on kyllä henkilöitä, jotka ovat ansioituneesti paneutuneet sosiaalityön ja sukupuolen yhtymäkohtien analysoimiseen. Vaikka sukupuolinäkökulman korostava sosiaalityön tutkimus on edelleen sekä Suomessa että kansainvälisesti marginaalisessa asemassa, eikä tutkimusta ole tehty lainkaan useilta sosiaalityön osa-alueilta (Petrelius 2005, 15-17), siihen liittyvää kirjallisuutta on kuitenkin jatkuvasti lisääntyvissä määrin saatavilla. Nämä tutkimustulokset eivät kuitenkaan mainittavasti nouse esille sosiaalityön käytäntöihin tai koulutukseen. Ammattilaisia ja asiantuntijoita kuvataan lähes aina sukupuolettomina toimijoina, tai ainakaan heidän sukupuolellaan ei nähdä olevan väliä (Vuori 2001, 364-365). Myös Mirja Satka (1997, 86) toteaa, että sukupuoleen liittyvät jäsenyykset opitaan viimeistään sosiaalityön työkentällä, eikä niitä missään vaiheessa ohjata kyseenalaistamaan. Sukupuoleen liittyvä kulttuurisen

vaikenemisen normi lienee niin vahva, että sosiaalityön sukupuolittuneisuutta osoittava tutkimus sivuutetaan vähemmän tärkeänä aiheena, ja muut aiheet ohittavat sen merkittävyudessa. Sosiaalityön ammattikulttuuriset puhetavat eivät onnistu osoittamaan sukupuolen reflektioimisen tarpeellisuutta, eivätkä tarjoa siihen välineitä (Petrelius 2005, 42).

Suomalaisen työelämän tasa-arvoideologiaan pohjautuvan puhetavan lisäksi sukupuolineutraaliuteen kannustaa sosiaalityölle keskeinen moderni professionalismi. Professionaalinen ideologia korostaa objektiivisuutta ja rationaalisuutta ja pyrkii eroon tietävästä ja kokevasta subjektiudesta. Näiden maskuliinisuutta ihannoivien professiokäytäntöjen vuoksi myös sukupuoli kuuluu siihen subjektiiviseen kokemukseen, jonka kanssa sosiaalityöllä ei pitäisi olla mitään tekemistä. (Petrelius 2005, 43.) Sosiaalityö on pyrkinyt osoittamaan olevansa oikea professio, ja tämä on tapahtunut sanoutumalla irti feminiinisydestä ja toisaalta myös hoivatyöstä. Jorma Hänninen (2004, 79) pohtiikin, onko uhkana, että sosiaalityön pehmeää, naistapaista puolta korostavat tutkimukset luovat sosiaalityöstä sellaista kuvaa, jossa se päätyy näyttämään ”*samanlaiselta naisiselta ja vallattomalta apuprofessiolta kuin esimerkiksi lääkäriä avustava sairaanhoitaja*”. Hänninen kehottaakin miettimään, olisiko sosiaalityön ammatillisuudesta ja arvostuksesta kamppailtaessa järkevämpää korostaa naisellisten arvojen sijaan enemmänkin ”*markkinoiden, kovan ja miehisen järjen logiikkaa*”. Tällainen järkeily osoittaa todeksi nais- ja miestapaisten ajattelutapojen käytäntöjen yhteiskunnallisen hierarkian ja vahvan toiveen perinteisen professionaalisuuden saavuttamisesta. Naistapaisten käytännöt jäävät heikompaan valta-asemaan ja uhkaavat jäädä merkitykseltään vähäisiksi miestapaisten puheen rinnalla.

Petrelius (2005) on havainnut, että sosiaalityön näennäisesti sukupuolineutraalit diskurssit ovat tosiasiaassa varsin sukupuolittuneita. Sosiaalityön diskurssit ovat maskuliinisuutta ihannoivia siten, että niissä naissosiaalityöntekijät tuottavat kertomusta siitä, miten feminiiniset tyyli, ajattelutavat ja arvot ovat vähemmän toivottavia ja ammatillisia. Ne eivät sovi professionaalisuuden ideaan. Myös Harriet Silius (1995) toteaa, että länsimaisen yhteiskunnan valtajärjestykseen kuuluu, että maskuliinisia piirteitä arvostetaan enemmän kuin feminiinisiä: naisten töitä, tehtäviä, tapoja toimia ja ajatella pidetään vähempiarvoisina.

Feministinen keskustelu sosiaalityöstä on nostanut sukupuolen merkitystä esille 1970-luvulta lähtien. Feministinen sosiaalityö on korostanut sosiaalityön mahdollisuuksia voimaannuttaa sekä naistyöntekijää että -asiakasta näiden tunteman naiseuteen liittyvän solidaarisuuden kautta. Varhaisen feministisen sosiaalityön tärkeimpänä agendana oli herättää naisasiakkaassa tietoisuutta omasta naiseudestaan ja siihen liittyvästä alistuksesta. Olennaiseksi toiminnaksi nähtiin myös naisten kokemusten aito kuuleminen ja niiden vakavasti ottaminen. (Keskinen 2004, 21). Toisaalta naisten välisten suhteiden on ajateltu etenkin lastensuojelutyössä olevan jännitteisiä, koska siinä toisella naisella on valtaa toisen äitiyden arvioimiseen ja arvostelemiseen. Feministisen sosiaalityökeskustelun eräs linja onkin todennut sosiaalityön näyttäytyvän ennen kaikkea kontrollijärjestelmänä, joka kohdistuu aivan erityisellä tavalla naisiin äiteinä ja korostaa naisen perhevelvollisuuksia huomioimatta naista yksilönä. (Kuronen ym. 2004, 13.) Nykyinen feministinen sosiaalityö painottaa enemmänkin sukupuolten sisäisiä eroja ja muita vuorovaikutussuhteissa vaikuttavia eroja (sukupuolen lisäksi esimerkiksi luokka, ikä ja etninen tausta) kyseenalaistaen aiemmat ajatukset jaetusta naiskokemuksesta ja niiden vaikutuksesta sosiaalityön tekemiseen (Petrelius 2005, 15-17).

Hännisen (2004, 93) tutkimusaineistossa osa sosiaalityön koulutuksen saaneista miehistä ajatteli, että miestyöntekijä ”*voi tasapainottaa perheen kanssa työskentelyä*”. Miesasiakkaan voi olla helpompi asioida miehen luona, koska naistyöntekijät eivät ymmärrä heidän ongelmiaan. (Hänninen, 2004, 93; Keskinen 2004, 40). Miessosiaalityöntekijöillä on ollut yleisimmin hakeutua töihin aloille, joissa myös asiakaskunta on miesvaltaista, kuten päihde- ja kriminaalihuoltoon, tai vaihtoehtoisesti hallinnollisiin tehtäviin (Pösö 2003, 161-162). Hänninen (2004, 93) ja Nyqvist (2004, 117-118) toteavat, että osa miesasiakkaista voi toivoa miestyöntekijästä liittolaista, joka auttaa häntä vastustamaan esimerkiksi puolisoa ja naispuolisia työntekijöitä. Miestyöntekijä saattaa myös tukea asiakkaan naista vastuuttavia ja vähätteleviä ajatuksia ja puheita pelätessään miestä tai välttääkseen leimautumista epämiehekkääksi. Kuitenkin Leo Nyqvist (2001, 62-65) toteaa havainneensa, että hänen oma sukupuolensa ei taannut mieshaastateltaviin suoraa, avointa suhdetta.

Näyttäisi siltä, että siinä missä feministinen sosiaalityökeskustelu on hylännyt ajatuksen naisten jaetusta kokemusmaailmasta, ajatus miesten keskinäisestä ymmärryksestä ja siitä kumpuavasta tuesta elää sekä yleisessä keskustelussa että tutkimuksessa. Monet yllä esitetyt pohdinnat perustuvat pitkälti ajatukselle yhteisestä nais- tai mieskokemuksesta, joka jakaa ihmisten kokemusmaailmat tiukasti kahteen eri ryhmään. Samalla tullaan esittäneeksi oletus, että naiset ja miehet kohtaavat toisiaan pelkästään sukupuolensa edustajina ilman että muut heidän eronsa tai samankaltaisuutensa tai esimerkiksi persoonallisuutensa piirteet vaikuttaisivat kohtaamiseen (Keskinen 2004, 40-41).

Hänninen (2004, 93-94) on huomannut naisvaltaisen työyhteisön tuottavan, tukevan ja arvostavan aivan erityisellä tavalla miessosiaalityöntekijän maskuliinisuutta liittyen esimerkiksi johtamistehtävien antamiseen ja tilanteisiin, jossa vaaditaan voimankäyttöä. Miespuoliset sosiaalityöntekijät taas kuvaavat omaa rooliaan naissosiaalityöntekijöiden kesellä siten, että he muun muassa edustavat järkeä tunnevaltaisissa tilanteissa ja parantavat työilmapiiriä rauhoittamalla naisvaltaista yhteisöä ratkomalla riitatilanteita. Uskoisin, että miesten käytökseen ja tulkintaan työpaikan tilanteista vaikuttaa myös kulttuurinen diskurssi, joka määrittää naiset tunteellisiksi (huono, hallitsematon tilanne) ja miehet rationaalisiksi (järjen ääni tuo järjestyksen tunnepitoiseen tilanteeseen).

Eri tutkimuksissa on saatu erilaisia vastauksia siihen, määrittelevätkö sosiaalityöntekijät taitojaan professionaalisisessa koulutuksessa opituiksi työtaidoiksi vai persoonallisiksi, sukupuolittuneiksi ominaisuuksiksi. Tuija Virkin (2008) tutkimuksen mukaan sosiaalityöntekijät kokivat pystyvänsä hallitsemaan aggressiivisia asiakkaita professioonsa kuuluvien tunnetaitojen ansiosta. Nämä eivät tutkittujen kokemuksen mukaan olleet naisten luonnollisia ominaisuuksia vaan koulutuksen ja kokemuksen muovaamaa ammattitaitoa. Sen sijaan Petreliuksen (2005, 139-148) tutkimuksessa sekä nais- että miespuoliset sosiaalityön opiskelijat kuvasivat naisia sopiviksi sosiaalityöhön naisten hyvien vuorovaikutustaitojen ja empaattisuuden vuoksi. Asiakkaan kuuntelu, ymmärtäminen ja kohtaaminen miellettiin naisille tyypilliseksi, sosiaalityöhön myönteisesti kuuluvaksi tavaksi toimia. Miehillä taas koettiin realistisuutensa ja jämähyyteensä perusteella olevan enemmän annettavaa

johtotehtäviin. Empatiatyöllä onkin ollut kyseenalainen asema sosiaalityössä, koska sitä ei ole tunnustettu professiokeskustelussa ammatilliseksi toiminnaksi, toisin kun esimerkiksi psykoanalyysissa, jossa kyky empatiaan ajatellaan tulokselliseksi, rationaaliseksi toiminnaksi, jota kehitetään koulutuksen aikana. (emt.) Sosiaalityön diskurssissa kyky empatiaan määrittyy naisille tyypilliseksi ominaisuudeksi, joka on jossain määrin vähemmän tavoiteltavaa kuin rationaalinen, maskuliininen ajattelu. Kuitenkin empaattisuus määrittyy etenkin sosiaalityön asiakastyössä keskeiseksi taidoksi.

Sosiaalialan työntekijän toiminnan käsittämisestä sukupuolittuneena kertoo Tarja Pösön (2003, 164-176) tutkimus, jossa sosiaalialan työntekijöiden piti tunnistaa asiakastapauksen osapuolten sukupuoli. Naispuoliselle työntekijälle ajateltiin olevan tyypillistä metodejen käyttö työssään sekä tunteista puhuminen. Miehellä sekä asiakkaana että työntekijänä tutkimukseen osallistujat määrittelivät olevan ominaista vähäisen puheen, jota leimaa objektiivisuus ja persoonan puute. Asiakastapauksiin osallistuneiden sukupuolesta esitettiin vahvoja mielipiteitä, jotka kuitenkin olivat keskenään ristiriitaisia eikä niistä päästy täyteen yksimielisyyteen. Ihmisten toimintatavat siis saavat sukupuolittuneita merkityksiä, mutta jako ei niin itsestääselvä kuin arkielämässä helposti ajatellaan.

Sukupuolen määrittely voi riippua myös kontekstista, jossa sosiaalityötä tehdään. Pösön (2003, 169-170) tutkimuksessa sukupuoli määriteltiin eri tavalla eri-ikäisten asiakkaiden kanssa ja erilaisissa paikoissa. Asiakkaan ikä vaikutti työntekijöiden mielikuvissa siten, että nuorten miesten kanssa voi puhua lähes samalla tavalla kuin naisten kanssa. Paikka, jossa keskustelu tapahtuu, voi muuttaa sekä asiakkaan että työntekijän käytöstä: työntekijöiden mukaan kriminaalihuollon asiakasmiehet puhuvat tunteistaan helpommin heille tutussa vankilassa kuin työntekijän toimistossa. Huomionarvoista on myös se, että sukupuolella voi leikitellä keskustelussa, esimerkiksi naistyöntekijä voi käyttää maskuliinista huumoria miesasiakkaan kanssa. Keskustelu ei kuitenkaan toimi, jos asiakas ei ole vastaanottavainen sukupuoliroolin rikkomiselle. (Emt., 171-172.) Sosiaalityön asiakastyössä ilmenevät sukupuolistavat käytännöt eivät siis näyttäydy ehdottomina ja jokaisessa kontekstissa samanlaisina, jolloin ne kyseenalaistavat myös sukupuolistavien piirteiden staattisuuden ja luonnollisuuden.

Petrelius (2005, 11-12) muistuttaa, että sosiaalityöntekijöiden sukupuolistavia arvoja ja ajattelutapoja on syytä pohtia ammatillisessa keskustelussa. Nykyinen sosiaalityön sukupuolineutraali ammattiretoriikka on tiedonmuodostusta koskeva ongelma, koska se sivuuttaessaan sukupuolen itsestäänselvyytenä ei pysty tarttumaan siihen liittyviin syrjäyttäviin tasa-arvo-ongelmiin tai kehittämään sukupuolta hyödyntäviä työmenetelmiä, metodeja tai käsitteitä. Sosiaalityöntekijöillä on käsitys itsestään sukupuolineutraaleina toimijoina, jotka tekevät päätöksiä, joilla ei ole mitään tekemistä työntekijän tai asiakkaan sukupuolen kanssa. Tällöin sukupuolen vaikutus sosiaalityössä jää refleктоimatta ja käsittelemättä. Tämän Petrelius näkee eettisenä ongelmana.

3. KONSTRUKTIONISTINEN KÄSITYS SUKUPUOLESTA

Sukupuoli on merkittävällä tavalla osa arkemme, jossa se tuntuu täysin luonnolliselta seikalta. Länsimaisessa kulttuurissa oletuksena on, että naiseus ja mieheys ovat biologiaan pohjautuvia kategorioita, joihin kuulumisesta seuraa tiettyjä ominaisuuksia ja tapoja käyttäytyä. Tämän näkemyksen mukaan esimerkiksi työelämän segregatio ja muut yhteiskunnassa näkyvät sukupuolittuneet eroavaisuudet tai rakenteet johtuvat siitä, että naiset ja miehet tekevät edustamansa biologisen sukupuolen mukaisia valintoja. (West & Zimmerman 1987.) Tämä ajatus jättää huomiotta ja selittämättä sen ilmiselvän vaihtelun, jota kuitenkin naisten ja miesten ryhmien sisällä esiintyy. Myöskin yhteiskunnan sukupuolittuneet epätasa-arvoiset rakenteet näyttävät siltä, että ne vain toistavat luonnollista sukupuolijakaumaa (emt.): tasa-arvo on kiinni yksilöistä ja heidän valinnoistaan, ei kulttuurisesta asenneilmastosta ja rakenteista.

Feministinen liike ja naistutkimus ovat nostaneet esille erilaisia naisten alistamiseen ja tasa-arvoon liittyviä kysymyksiä problematisoiden esimerkiksi monia yksityiselämän, työelämän ja tieteen käytäntöjä sekä yleensäkin arkikäsitystä sukupuolesta ja sen luonnollisuudesta. 1960-luvulta alkaen feminististä ajattelua leimasi käsitys kaikille naisille yhteisestä naisalistuksen kokemuksesta. Naisten väliset erot nousivat feministisessä keskustelussa tärkeiksi 1980-1990-lukujen aikana (Keskinen 2004, 27). Toisaalta erojen korostaminen liittyi kritiikkiin, joka kohdistui kaikille naisille yhteisiä kokemuksia painottavaan näkemykseen, toisaalta postmoderniin ajatteluun. Molemmissa keskusteluissa keskeisiä teemoja olivat eron käsitteen lisäksi esimerkiksi yksilön identiteetin monimuotoisuus (Williams 1996). Feministisessä teoriassa ryhdyttiin puhumaan useiden erojen (esimerkiksi sukupuolen, etnisen taustan, luokan, seksuaalisen suuntautumisen ja iän) risteytymisestä ja päällekkäisyydestä – ihmiset ryhmittyvät siis useiden muidenkin arkielämässä vaikuttavien kategorioiden kuin sukupuolen mukaan. Sukupuolesta ryhdyttiin keskustelemaan poststrukturalismin ja muiden postmodernien suuntausten vaikutuksesta kategoriana, joka ei perustu biologiaan, vaan on kielellisesti ja eleitä toistamalla rakennettu sosiaalisissa suhteissa muodostuva ilmiö. (Emt.)

Keskeistä sukupuolen konstruktionistissa teoretisoinnissa on ajatus siitä, että sukupuoli on historiallisesti ja kulttuurisesti muovautunut, jopa mielivaltainen kategoria, jolla ei ole paljonkaan yhtymäkohtia ihmisen biologiseen luonnontilaan (Rossi 2010). Sukupuoli ei ole paikoilleen jähmettynyt asiointi, vaan käsite, jota jokainen ihminen tuottaa omalla toiminnallaan jatkuvasti. Käsitystämme sukupuolesta ja yksilöistä sukupuolittuneina olentoina muokkaavat ja luonnollistavat erilaiset yhteiskunnalliset instituutiot ja käytännöt, kuten koulujärjestelmä, politiikka, perheinstituutio ja tiede. Nämä mekanismit kohtelevat yksilöitä usein ennen kaikkea sukupuolensa edustajina, vaikka naiset ja miehet eivät kokisikaan itseään erityisen naisellisiksi tai miehekkäiksi (Mäkelä, Puustinen & Ruoho 2006a, 7).

Konstruktionistinen käsitys sukupuolesta kritisoi sukupuolijärjestelmän essentialisointia. Sen sijaan, että sukupuoleen liitetyt määritelmät perustuisivat sukupuolen luonnollisuuteen, katsotaan sekä biologisen että sosiaalisen sukupuolen rakentuvan, tuotettavan uudelleen ja muuttuvan sosiaalisissa käytännöissä. Etenkin feministisessä tutkimuksessa konstruktionismin perustan muodostavat Michel Foucaultin ajatukset esimerkiksi vallasta nimetä asioita, seksuaalisuudesta ja siitä, kuinka ihminen on samanaikaisesti sekä nimeämisen tulos että niiden tuottaja, subjekti ja objekti. Konstruktionistisessa ajattelussa sukupuoli syntyy luokittelun ja nimeämisen myötä.

Judith Butler on keskeinen sukupuolen teoreetikko, jonka ajattelu nojautuu post-strukturalismiin, lingvistiikkaan ja ruumiinfenomenologiaan. Butler käsittää sukupuolen performatiivisena: sukupuoli syntyy toistettujen tekojen kautta niin kielessä kuin ruumiissa. Sukupuoli on siis *tekemistä* ja erilaisten performatiivien suorittamista, ei *olemista*. Sukupuolta tuotetaan jatkuvasti pienillä eleillä ja toiminnoilla sen sijaan, että sukupuoli palautuisi naisten ja miesten väliseen ruumiilliseen eroon, joka tuottaisi myös arkipäivässä näkyviä sukupuolieroja. Tämän sijasta sukupuoliero perustuu kulttuurisiin sääntöjärjestelmiin, jotka luovat kahta eri sukupuolta sellaisina kuin ne tunnemme. Tämä kulttuurinen eleistö on vakiintunut ja siten matkittavissa ja myös muiden ymmärrettävissä. Yksilö yleensä sopeutuu sukupuolittuneeseen kulttuuriseen normiin, jota kukaan ei käytännössä voi täysin saavuttaa, mutta jota täytyy noudattaa ollakseen uskottava toimija. Tapa olla nainen (tai mies) ei siis ole

yksilöllisesti valittu, vaan hyvin pitkälle sosiaalisesti sitovaa ja kulttuurisesti pakottavaa toistoa. (Butler 2006, Pulkkinen 2000, Vuori 1991, 89-90.) Kaavan rikkomisesta seuraa usein vähintään hämmennystä ja erilaisia sosiaalisia sanktioita.

Yksilö ei pysty itse loppuun saakka määrittelemään, millaisiin subjektiasemiin hän eri tilanteissa asettautuu (Petrelius, 2005, 19). Subjektius viittaa siihen, miten yksilö sijoittuu erilaisiin aika- ja tilajatkumoihin toimijana ja kokijana sekä saa niissä erilaisia merkityksiä (Jokinen 1997,8) – toisin sanoen subjektius tarkoittaa yksilön sosiaalisista olemassaoloa (Butler 2006, Petrelius 2005, 20). Subjektitiedet ovat aina myös sukupuolittuneita. Butler käsittelee ajattelussaan myös sitä, millaisten prosessien kautta sukupuolittuneiksi subjekteiksi tullaan. Butlerin ajattelu perustuu Foucault'n käsitykselle diskursiivisesta vallasta, joka tuottaa sekä objekteja (käsityksiä, ilmiöitä) että subjekteja. Petreliuksen (2005, 20) mukaan tätä ajatusta voi soveltaa sosiaalityöhön niin, että sosiaalityö oppialana ja tietynlaisina käytäntöinä tuottaa ”*sekä erilaisia sosiaalisia ongelmia käsiteltävissä olevina objekteina, että sosiaalityöntekijän niiden asiantuntijana, määrättyjä tietoja ja taitoja omaavana ammatillisena toimijana*”. Edelleen sovellan omassa tutkimuksessani Petreliuksen (emt.) ajatusta siitä, että kun yksilö asettautuu sosiaalityöntekijän subjektipositioon, hän samalla joutuu sovittamaan toimintansa niihin sosiaalisiin käytäntöihin, jotka määrittävät hänen sosiaalityöntekijäksi. Tässä sosiaalityöntekijän subjektipositiossa toimiva yksilö toistaa myös niitä professionsa sukupuolittuneita käytäntöjä, jotka määrittävät sosiaalityötä työnä.

Butlerin mukaan yksilö voi toteuttaa subjektiuttaan vain diskursiivisten käytäntöjen sisällä, koska niiden ulkopuolelle asettuvaa käytöstä on mahdotonta sosiaalisesti ymmärtää. Butler kuitenkin korostaa, että subjektien uudelleen luominen ja toisin toimiminen on mahdollista: tämä edellyttää erilaisissa diskursseissa tarjolla olevien subjektien osien yhdistelemistä uusilla tavoilla. Näin diskursseja voidaan ”toistaa toisin”. (Petrelius 2005, 20)

Ajattelen, että tutkittaessa sosiaalityön työelämän sukupuolistavien käytäntöjen määrittelyjä ammattilehden artikkeleissa, siihen soveltuu hyvin käsitys sukupuolesta tekemisenä ja toistamisena, josta ei yleensä olla tietoisia. Sekä sukupuolen sosiaalinen määrittely että siihen kytkeytyvät työelämän käytännöt syntyvät samalla tavalla ja toinen toistaan tukien.

Sosiaalityöntekijät asettuvat toimimaan sosiaalityössä subjekteina, jotka ovat monien muiden ominaisuuksien ohella myös sukupuolittuneita. Subjektiutta rakennetaan sukupuolittuneina eleinä, joista voidaan puhua myös nais- ja miestapaisina toimijuuksina.

Nais- ja miestapaisuuden käsite painottaa edelleen konstruktionistista käsitystä, jonka mukaan sukupuolittuneet ajattelu- ja toimintatavat ovat rakentuneet historiallisesti ja kulttuurisesti (Heinämaa 1996, 159-160; Veijola & Jokinen 2001, 24-26; Petrelius 2005, 157). Käsite pyrkii korostamaan sitä, että vaikka on olemassa sukupuolittuneita tapoja toimia ja ajatella, ne eivät välttämättä kuvaa jokaista saman biologisen sukupuolen edustajaa. Kyse on tapaisuuksista: naisille ja miehille tyypillisistä tavoista tietää, tahtoa, toimia ja olla. (Veijola & Jokinen 2001, 24) Kuitenkaan ei voida puhua pysyvistä, tarkasti määriteltävistä tai kaikille naisille tai miehille ominaisista asioista. (Heinämaa 1996, 159-160.) Tyypilliset naisen tai miehen piirteet eivät perustu biologiseen tai psykologiseen sukupuolittuneeseen olemukseen, eivätkä ne ole universaaleja tai muuttumattomia (Petrelius 2005, 157). Ajattelen nais- ja miestapaisuudet osana Butlerin ajatusta sukupuolen performatiivisuudesta, vaikka Butler ei tapaisuuksista itse puhukaan: sukupuolittuneet tapaisuudet ovat toimintaa, joilla sukupuolta tehdään arkisissa sosiaalisissa käytännöissä.

Nais- ja miestapaisuuden käsite ei kerro yksittäisten naisten tai miesten valitsemista toimintavaihtoehdoista tai ominaisuuksista. Nais- ja miestapaisuudesta puhuttaessa ei oleteta, että kaikki saman sukupuolen edustajat käyttäytyvät samalla tavalla, mutta käsitteen avulla voi essentialisoimatta keskustella sellaisista piirteistä, joita mieheyteen ja naiseuteen on kulttuurisesti liitetty. Samalla on otettava huomioon, että vaikkei kenenkään käytös pelkisty vain mies- ja naistapaisuuksiksi, jokainen nainen ja mies paikantuu ja ottaa jollain tavalla kantaa niihin. (Veijola & Jokinen 2001, 24-25.) Toiset ihmiset myös arvioivat subjektin toimintaa sukupuolittuneiden tapaisuuksien kautta.

Nais- ja miestapaisuuksista puhutaan toisistaan täysin erillisinä, toisensa poissulkevinä toimintoina. Joukko tapaisuuksia siis jakaantuu sen mukaan, kumman sukupuolen ajatellaan kyseistä ominaisuutta luonnostaan kantavan. Sukupuolittuneista tapaisuuksista puhumalla

haluan korostaa sukupuolen performatiivisuutta ja sosiaalisissa käytänteissä rakentuvaa luonnetta.

Pro Gradu- työssäni olen kiinnostunut nimenomaan sosiaalityön työelämään liittyvistä sukupuolittuneista tapaisuuksista. Kinnunen ja Korvajärvi (1996, 19) puhuvat sukupuolen tekemisestä työelämässä tarkoittaen tutkimusotetta, jossa sukupuoli ymmärretään aktiivisena ja jatkuvana tuottamisena. Työelämässä tapahtuvassa vuorovaikutuksessa, siellä vallitsevissa käsityksissä ja mielikuvissa tuotetaan ja uusinnetaan sukupuoleen liittyviä kulttuurisia diskursseja. Nämä diskurssit toisaalta heijastavat ja toisaalta järjestävät naisten ja miesten suhteita yhteiskunnassa. Francine M. Deutsch (2007, 115) toteaa, että vaikka työelämän segregatio onkin lieventynyt osittain, sukupuolta tehdään työpaikalla edelleen sukupuolittuneella kohtelulla, käytöksellä sekä niillä odotuksilla, joita työntekijöihin kohdistuu hänen sukupuolensa perusteella.

Sukupuoli ei ole vain yksilöitä yhdistävä ja erotteleva ominaisuus, vaan se läpäisee kulttuurin ja yhteiskunnan ja on osa sitä perustaa, mille ne on rakennettu (Vuori 2001, 63). Sukupuoli asettaa miehet ja naiset erilaisiin ”asentoihin” yhteiskunnassa tehden heistä eri tavalla määrittyviä toimijoita ja luoden erilaisia odotuksia ja normeja. Ihmisen käyttäytymistä ja tekoja merkityksellistetään hänen sukupuoleensa perustuen. (Pösö 2006, 161.) Sukupuoli määrittää hyvin keskeisellä tavalla sitä, mitä ja miten me tiedämme, tunnemme ja olemme suhteessa toisiin ihmisiin (Vuori 2001, 63). Yleensä tätä ei kuitenkaan tunnisteta, vaan ajatellaan ihmisten kohtaavan toisiaan työelämässä sukupuolettomina henkilöinä.

4. TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Tutkielmani perusoletus on, että sukupuoli on merkittävä yhteiskuntaa järjestävä kategoria, jonka merkitystä ei läheskään aina ymmärretä. Määrittelen sukupuolen konstruktionisesta tutkimusperinteestä käsin, joka tarkoittaa, että sukupuoli on arkisissa käytännöissä tapahtuvien eleiden ja ajatusten toistojen avulla muotoutuva kategoria. Judith Butlerin ajattelua mukaillen ajattelen sukupuolen performatiivina, joka ohjaa tapoja, joilla ymmärrämme ympärillämme olevia tekoja, ajatuksia ja suhteita. Sosiaalityö ei ole tästä poikkeus, vaan sekä asiakkaat että työntekijät asettuvat tilanteisiin sukupuolittuneina subjekteina. Sukupuolistavat käytännöt liittyvät myös siihen, millaisiksi sukupuolittuneiksi subjekteiksi alalla toimivat ihmiset määrittyvät ja myös määrittävät itsensä.

Sukupuolen käsitteen avulla tarkastelen sosiaalityön työelämän käytäntöjä luvuissa 2 ja 3 käsittelemäni tutkimustiedon valossa. Suomalainen työelämä sukupuolittuu sekä rakenteiden että arkisten käytäntöjen tasolla: edellisestä osoituksena on työelämän segregatio, jälkimmäisestä työelämän sukupuolistavat käytännöt. Sosiaalityön sukupuolistumista tarkastelen professionaalisuuden käsitteen ja aikaisemmin tehdyn sosiaalityön sukupuolittuneisuuden huomioonottavan tutkimuksen avulla.

Edellisissä luvuissa käymäni keskustelun pohjalta kysyn, **millaisina näyttäytyvät sosiaalityön työelämän sukupuolistavat käytännöt alan sisäisessä keskustelussa.** Sukupuolistavia käytäntöjä etsin lähilukemalla lehtiaineistoani ja etsimällä sieltä tapoja, jolla sukupuoli linkittyy erilaisiin sosiaalityön työelämän toiminta- tai ajattelutapoihin. Ajattelen, että sosiaalityöntekijät toteuttavat työelämässä nais- ja miestapaisia käytäntöjä sukupuolittuneina subjekteina, joita sukupuolistavat käytännöt muodostavat. Sukupuolistavien käytäntöjen etsiminen tekstistä vaatii siis samalla myös sukupuolittuneiden subjektien lukemista, koska ne ovat niin kiinteässä yhteydessä toisiinsa.

Sosiaalityön ammatilliseen keskusteluun perehdyn sosiaalityöntekijöiden ammattiyhdistyksen lehden kautta. Seuraavassa luvussa esittelen tutkimusaineistoni ja –menetelmäni.

5. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Sosiaalialan sisäistä keskustelua käydään useilla areenoilla, mutta olen valinnut tutkimuskohteekseni Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry:n julkaisun nimeltään ”Talentia”. Talentia ry on ammattijärjestö, johon jäsenkelpoisia ovat sosiaalityön maisteritutkinnon suorittaneet, sosionomit (AMK), geronomit (AMK) ja kuntoutuksenohjaajat (AMK) sekä muut soveltuvan korkeakoulututkinnon läpäisseet. Yhdistyksen jäsenpohjan koostuessa vain sosiaalialan korkeakoulutetuista, myös järjestön julkaisema lehti keskittyy jäsenistölleen kohdistettuun ajankohtaiseen edunvalvontaan, hyvien käytäntöjen levittämiseen ja jonkin verran myös tuoreen tutkimustiedon esiintuomiseen.

Ammattiyhdistyksen toiminta on eräs niistä tiloista, joissa käydään alaan liittyvää ammatillista keskustelua. Professioteoriat asettavat usein yhdeksi ammatin professionaalisuuden vaatimukseksi oman ammattiyhdistyksen, joka kokoaa yhteen alan asiantuntijat ja toimii kanavana heidän keskinäiselle viestinnälleen. Suomessa ammattiyhdistyksiin järjestäytymisaste on hyvä, ja melko suuri osa suomalaista sosiaalityöntekijöistä on järjestäytynyt Talentia ry:hyn. Talentia-lehden voi siis katsoa edustavan yhtä aspektia suomalaisesta sosiaalityökeskustelusta. Petreliuksen (2005, 17) tapaan ajattelen ammattilehdissä käydyn ammatillisen keskustelun muotoilevan ja heijastavan sosiaalityön työkäytäntöjä ja sosiaalityöntekijöiden ammatillista itseymmärrystä. Sosiaalityöntekijöiden oman näkökulman esiintuojana ja ammattiryhmän työkäytäntöjen kuvaajana Talentia-lehti on nähdäkseni melko ainutlaatuinen julkaisu.

5.1. Aineisto

Aloitin aineistoni työstämisen käymälle läpi vuosien 2007, 2008 ja 2009 Talentia- lehdet ja valitsin aineistooni potentiaalisesti kuuluvat artikkelit. Jokaisessa vuosikerrassa on yhdeksän lehteä sekä niiden lisäksi opiskelijaliite.

Aineistoksi valitsin mahdollisimman tuoreet vuosikerrat, koska halusin tarkastella sosiaalityön sukupuolistavia käytäntöjä mahdollisimman lähellä nykyhetkeä. Tässä vaiheessa käytin valintaperusteena artikkelin linkittymistä sosiaalityöhön. Vaikka sukupuoli on oleellinen käsite tutkimuksessani, en kiinnittänyt aineistonkeruuvaiheessa huomiota siihen, puhutaanko tekstissä sukupuolesta. Sukupuolistavien diskurssien lukeminen tekstistä ei vaadi sitä, että tekstissä puhuttaisiin suoraan naisista ja miehistä, vaan antoisampaa on katsoa, ovatko sukupuolineutraalilta näyttävä teksti aina sellaista, joka ei ota mitenkään kantaa sukupuolieroon.

Talentia- lehti julkaisee paljon artikkeleita koskien myös ammattikorkeakoulutuksen saaneita sosiaalialan työntekijöitä, mutta nämä rajasin tutkimukseni ulkopuolelle. Tarkoituksena on keskittyä nimenomaan sosiaalityötä ja sosiaalityöntekijöitä koskeviin sukupuolistaviin käytäntöihin, vaikka pidän todennäköisenä, että samantapaiset käytännöt liittyvät myös ammattikorkeakoulun käyneisiin sosiaalialan ammattilaisiin. Käytännössä raja yliopisto- ja ammattikorkeakoulututkimuksen suorittaneita koskevien artikkeleiden välillä hämärtyy jonkin verran, koska samassa artikkelissa voidaan puhua useista eri ammattiryhmistä tai sitten vaan sosiaalialan korkeakoulutetuista yhtenä ryhmänä. Aina ei myöskään määritellä kovin tarkkaan haastatellun henkilön koulutustaustaa. Olen hyväksynyt aineistooni myös artikkelit, joissa kerrotaan sosiaalityöntekijästä, jolla ei ole lain tarkoittamaa pätevyyttä tehtävän hoitamiseen. Aineiston rajausperusteena on siis toiminut ensinnäkin se, että artikkeli koskee oletettavasti sosiaalityön korkeakoulutuksen saaneita (joka voi olla myös keskeneräinen tutkinto, koska aineistossa esiintyy myös opiskelijoita) ja toiseksi se, että artikkelissa puhutaan sosiaalityöntekijästä määrittelemättä koulutustaustaa. Artikkelit käsittelevät sosiaalityöntekijän ammatin lisäksi esimerkiksi erilaisissa johto- ja projektitehtävissä toimivia henkilöitä, joiden

koulutustaustaa määritellään harvoin selkeästi. Fokusoiminen sosiaalityöntekijöihin ei siis ole ollut joka kohdassa aivan yksinkertaista, mutta olen silti pyrkinyt aineistoa rajatessani soveltamaan kahta yllä olevaa periaatetta.

Toisessa vaiheessa luin kertynyttä aineistoa tarkemmin. Valitsin lopulliseen aineistooni tekstit, joissa puhutaan sosiaalityön tekemisen käytännöistä, työtä rajaavista ehdoista ja yleensäkin sosiaalityötä tekevästä ihmisistä. Aineisto sisältää sosiaalityöntekijöiden ja sosiaalityön esimiesten kuvauksia omasta työstään tai heidän alaistensa työstä. Sosiaalityöntekijän kuvaukset omasta työstään, tosin usein toimittajan muokkaamina ja suodattamina, kertovat siitä, miten sosiaalityöntekijät esittävät muun muassa työnsä sukupuolistavia käytäntöjä kollegoilleen. Lisäksi olen etsinyt sosiaalityön sukupuolistavia käytäntöjä kuvaavia diskursseja myös sellaisista artikkeleista, jotka kertovat sosiaalityön koulutuksesta, palkkauksesta, ammattietiikasta, lainsäädännöstä ja epäkohdista.

Vuodelta 2008 valikoitui näillä kriteereillä aineistooni 44 artikkelia, joissa yhteensä on noin 64 A4-sivua tekstiä. Vuodelta 2009 aineistoa kertyi 57 artikkelia, yhteensä 95 A4-sivua. Yhteenlaskettu aineiston koko on 101 artikkelia, joissa on tekstiä yhteensä noin 159 sivua. Tässä vaiheessa totesin, että aineistoni oli jo tarpeeksi suuri, etten ryhtyisi enää enää käsittelemään vuoden 2007 lehtiä lainkaan. Päädyin jälleen valitsemaan aineistooni uusimmat Talentia-lehden vuosikerrat

Vuodelta 2008 aineistoa kertyi 13 artikkelia ja 31 sivua vähemmän kuin vuodelta 2009. Vaikka ero ei ole sinällään huomattava, on se melkoinen lehdessä, joka julkaisee yhdeksän numeroa vuodessa sekä näiden lisäksi opiskelijaliitteen. Yhtenä syynä on vuonna 2008 julkaistu laaja artikkelisarja luottamusmiehistä, jota en sisällyttänyt aineistooni, koska siinä esitellyt sosiaalityöntekijät puhuivat vain toiminnastaan luottamusmiehenä. Vuonna 2009 esiteltiin luottamusmiesjuttusarjan tilalla muita laajoja aihekokonaisuuksia, jotka soveltuivat aineistooni, liittyen esimerkiksi Talentia ry:hyn ja samalla sosiaalityöntekijöiden historiaan ammattiyhdistyksen 60-vuotisjuhlan kunniaksi. Toisena syynä pitäisin sitä, että koska Talentiaan järjestäytyy myös muita kuin sosiaalityöntekijöitä, esiintyy jonkin verran

luonnollista vaihtelua siinä, mistä ammattiryhmistä satutaan kulloinkin kirjoittamaan artikkeleita.

5.2. Tutkimusmenetelmänä diskurssianalyysi

Diskurssianalyysin taustalla vaikuttaa teoreettisena viitekehyksenä sosiaalinen konstruktivismi, jossa tarkastellaan todellisuuden rakentumista erilaisten toimintojen, esimerkiksi kielenkäytön, avulla. Sosiaalisesta konstruktionismista kirjoitin jo luvussa 3 sukupuolen käsitteellistämisen yhteydessä. Käsitän sukupuolen merkityksistä koostuvana, sosiaalisesti konstruotuna kokonaisuutena, jolloin diskurssianalyysin käyttäminen tutkimusmenetelmänä soveltuu hyvin samaan teoriaperinteeseen.

Diskurssit osallistuvat myös työelämän sukupuolistavien käytäntöjen luomiseen ja uusintamiseen, mutta diskurssien tasolla on mahdollista myös pyrkiä muuttamaan olemassaolevia käytänteitä. Sosiaalinen konstruktivismi ohjaa tutkimaan ihmisten toimintaa ja sitä, mitä se kertoo maailmasta sellaisenaan, eikä etsimään sen taustalla olevaa totuutta. Sosiaalisen konstruktionismin ontologisena taustaoletuksena on, ettei totuuteen voi päästä käsiksi puhtaana tietona, koska kaikki käsityksemme ja kokemuksemme maailmasta ovat ihmisten niille antaminen merkitysten ja symbolien kautta tulkittuja. (Jokinen 1999, 37-41) Kielenkäytön tavat, totunnaiset ilmaisut ja käytettävissä olevat käsitteet rajaavat aina sitä, mitä asioista ylipäättään voidaan sanoa. Yhtä lailla puhumisen tapoja rajoittavat sosiaaliset normit, säännöt ja kontekstit. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 13.)

Kirsi Juhila (1999, 162; myös Jokinen 2004) hahmottelee jakoa ontologiseen ja episteemiseen konstruktionismiin. Episteeminen konstruktionismi keskittyy analysoimaan kieltä, vuorovaikutusta ja kielen käyttötilanteita. Keskeistä on sen hahmottaminen, millaisena toimintana puhuminen näyttäytyy ja mitä sanoilla tehdään. (Juhila 1999, 162, Jokinen, 2004, 193-194) Analyysin kohteena on ihmisten kielenkäyttö tietyssä kontekstissa ja kieleen liittyvät säännönmukaisuudet (Nikander 1996, 409-411). Ontologisessa konstruktionismissa, joka nojaa vahvemmin Michel Foucault'n ajatteluun, tutkimuskohteeksi ymmärretään myös kielen ulkopuolinen maailma. Diskurssi tutkii tässä ajattelussa myös kielenkäytön seurauksia, eli analyysi laajenee kielen käyttötilanteen ulkopuolelle (Juhila 1999, 162). Foucault'laiseen ajatteluun pohjautuva analyysi käyttää materiaalinaan usein erilaisia tekstejä ja dokumentteja,

episteemiseen konstruktionismiin perustuvassa vuorovaikutuksen tutkimuksessa aineistona on yksittäisten ihmisten puhe, haastattelut tai keskustelut (Jokinen 2004, 192). Ontologiseen konstruktionismiin pohjautuva diskurssianalyysi on usein myös avoimen poliittista: diskurssien paljastamisen lisäksi on aiheellista pohtia, miten niitä voisi laajentaa tai muuttaa ja näin lisätä oikeudenmukaisuutta (emt, 193). Oma tapani hyödyntää diskurssianalyysia tutkimusmenetelmänä pohjautuu ontologiseen konstruktionismiin, jonka näkökulmasta diskurssianalyysissa on mahdollista nostaa katse tekstistä myös sitä ympäröivään maailmaan.

Diskursseilla on kielellinen olomuotonsa, mutta on tärkeää huomata, että niitä ei ole olemassa ilman sosiaalisia tilanteita – niiden täytyy siis aina olla osa sosiaalista toimintaa. Sari Pietikäisen ja Anne Mäntynen (2009, 51) määritelmän mukaan *diskurssit ovat kielellisen, semioottisen ja sosiaalisen toiminnan tiivistymiä, jotka ovat suhteellisen kestäviä, kielenkäyttäjyhteisön tunnistettavissa ja joita ohjaavat resurssien käyttämistä sekä diskursiivista toimintaa ja tulkintaa.*

Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen (2004, 7-45) määrittelevät diskurssianalyysin kielen käytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimukseksi, jossa analysoidaan yksityiskohtaisesti sitä, miten sosiaalista todellisuutta rakennetaan sosiaalisissa käytännöissä. Diskurssianalyysissa kieltä ajatellaan sosiaalisen toiminnan muotona, ei vain keinona välittää tietoa toiminnoista (Fairclough 1997, 74-78). Diskurssianalyysissa ei ole tarkoituksena nimetä ilmiöille syitä, vaan löytää tapoja, joilla toimijat kuvaavat näitä ilmiöitä ja niiden syitä (Suoninen 1999).

Diskurssianalyysissa perusajatus on, että kieli ei toimi vaan maailman kuvaajana, vaan myös aktiivisesti tuottaa ja rakentaa sitä. Diskurssianalyysissa tutkitaan sitä, miten puhujat tekevät asioita ymmärrettäviksi kielenkäytöllään (Suoninen 1999, 18). Tätä kautta on mahdollista päästä tutkimaan sellaisia mahdollisesti hyvinkin laajoja yhteiskunnallisesti jaettuina ymmärryksiä ja kuvauksia, jotka mahdollistavat merkitysten käyttämisen puheessa niin, että se näyttäytyy lukijalle ymmärrettävänä kokonaisuutena. Kielen käyttötavat luodaan sosiaalisissa, yhteiskunnallisissa ja kulttuurisissa yhteyksissä, joten kieltä tutkimalla on mahdollista saada tietoa näiden toiminnasta ja mekanismeista (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 13). Kielen avulla

maailmasta esitetyt selonteot muokkaavat sekä maailmaa että käsityksiämme siitä, mutta ne myös perustuvat vahvasti sen ilmiöille ja instituutioille (Suoninen 1999, 21).

Kielenkäytössä tullaan helposti uusintaneeksi asiointiloja perustuen aikaisempiin kielenkäyttötilanteisiin, diskurssin valta-asemaan tai sen ajateltuun luonnollisuuteen. Diskurssianalyysin ideana on löytää selitysvoimaisempia kuvauksia sosiaalisen todellisuuden rakentamisesta vanhojen, yksinkertaistavien ajatusmallien tilalle. Tutkimuksen lähtökohtana eivät ole ilmiölle jo essentialisoidut piirteet, vaan tarkoituksena on yrittää purkaa sitä, miten nämä essentialisoinnit on rakennettu ja miten niitä tuotetaan ja uusinnetaan. (Jokinen ym. 2004, 7-45). Samalla voi kyseenalaistaa diskurssien asema ainoana totuutena ja itsestäänselvytenä, kun sen perusteita joudutaan huolellisemmin punnitsemaan.

Diskurssianalyysissa ei etsitä sitä versiota kielestä, joka on lähinnä asioiden todellista tilaa, vaan siinä ollaan kiinnostuneita siitä, millainen painoarvo asioille ja niiden tulkinnoille kieltä käyttäessä annetaan: toiset käsitykset ovat itsestäänselvyksiä, toiset marginaalisia (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 13). Kielenkäytössä tukeudutaan helposti aikaisemmista yhteyksistä tuttuihin merkityksiin, jolloin ilmiöitä kuvaillaan perustuen tuttuihin vaihtoehtoihin. Näillä vaihtoehtoilla voi olla itsestäänselvyuden asema, jota tukee näkökulman laaja kannatus tai esimerkiksi sen tarjoaman ideologian houkuttelevuus ja käyttökelpoisuus. (Suoninen 1999, 27) Ajattelen sukupuolen olevan sellainen tulkintakehys, johon on helppo tukeutua sen tuttuuden vuoksi.

Pietikäinen ja Mäntynen (2009) toteavat, että diskursseilla on voimaa representoida maailmaa ja luoda siihen liittyviä identiteettejä. Diskurssi representoivat tapahtumia ”totena” ja osoittavat oletettuja syy-seuraussuhteita. Nämä representaatiot tapahtuvat aina tietyistä näkökulmista, jäsentävät tietoa tietyillä tavoilla ja sulkevat toisia vaihtoehtoja pois. Tietty diskurssi järjestää kielellistä aineistoa itselleen ominaisen logiikan mukaisesti, ja tämä logiikka puolestaan kertoo yhteiskunnallisesta tilanteesta, koska sen kontekstista diskurssi on lähtöisin. Diskurssi siis luo perspektiiviä tarkasteltavaan hetkeen, toimijoihin ja ilmiöön ja kuvaa sitä tapaa, miten asiat ovat. Diskurssit myös määrittävät niitä käsityksiä, joita meillä on itsestämme, toisistamme ja henkilöiden välisistä suhteista. Vaikka kokemus itsestä on

subjektiivinen asia, rakentuu se osittain myös sosiaalisissa yhteyksissä, joiden osasia diskurssit ovat. (Emt., 53-66).

Tutkija on diskurssianalyysissa osa tutkimaansa maailmaa, eikä voi tarkastella sitä ulkopuolelta tai vailla ennako-oletuksia. Jokaisella tutkijan käyttämällä käsitteellä on kulttuurissa rakentunut merkitys, ja tutkija on jossain suhteessa näihin merkityksenantoihin. Näin ollen saattaa käydä niin, että tutkija omalta osaltaan uusintaa niitä samoja käsityksiä, joita hän yrittää purkaa ja rekonstruoida. Koska tällaista kulttuurissa mukana oloa ja sen käsitteillä operoimista ei voi millään välttää, on tutkijan kirjoitettava avoimesti tutkimusprosessistaan läpinäkyvä ja kritiikille altis sekä tutkittava myös omia ennako-oletuksiaan aiheestaan.

Näen diskurssianalyysin tutkimuskysymykseeni hyvin suhteutuvana tutkimusmenetelmänä, koska käsitän myös sukupuolen merkityksistä koostuvana, sosiaalisesti konstruoituna kokonaisuutena. Sukupuoleen liittyy sen itsestäänselvyys ja kulttuurinen läpätunkevuus, joka näkyy naistutkimuksen näkökulmasta siinä, miten yhteiskunnan ilmiöt ja instituutiot rakentuvat vahvasti sukupuolieron tekemisen politiikalle. Naiseuteen ja mieheyteen liittyy paljon siihen liitettyjä määreitä ja merkityksiä, jotka määrittävät sukupuolten edustajien asemaan ja toimintaa. Nainen ja mies ovat kulttuurissamme sanoja, joihin liittyy paljon muitakin merkityksiä kuin vain jako kahteen biologiseen sukupuoleen. Nämä merkitykset ovat usein ääneen lausumattomia ja tulevat ilmi pienistä viittauksista ja ”rivien väleistä”. Aikaisemmissa tutkimuksissa sosiaalityötä koskevan puheen on todettu olevan hyvin sukupuolineutraalia. Omasta näkökulmastani katsottuna sukupuolta on hedelmällisintä lähestyä diskurssin tasolla, koska uskon siihen liittyvien merkitysten löytämisen helpottuvan diskurssianalyttisen lähiluvun avulla. Ymmärrän diskurssin käsitteen siten, että se sekä kuvaa sosiaalityön työelämän sukupuolistavia käytäntöjä että uusintaa ja rakentaa niitä.

5.3. Tutkimuskohteena ammattilehti

Anna Mäkelä, Liina Puustinen ja Iris Ruoho (2006a) kutsuvat mediaa sukupuolishowksi. Tämä nimitys alleviivaa sitä tärkeää roolia, joka joukkoviestinnällä on sukupuolen merkitysten toistajana ja rakentajana. Joukkoviestintä on suuren ihmismäärän saatavana, joten sen viesti on tarkoitettu ”suurelle yleisölle” – näin medialla on paljon vaikutusvaltaa (Fairclough 1997, 52-58). Tiedotusvälineiden vallankäyttö on kielellistä ja diskursiivista (emt., 10). Toisaalta perinteisten viestimien tarjonta on ammatillisesti ja institutionaalisesti tiettyjen päättävien tahojen hallinnassa, jolloin niissä ääneen pääseminen vaatii tiettyä asemaa ja valtaa (emt., 52-58).

Norman Faircloughin (1997, 28) näkemys on, että diskurssianalyysi on paras vaihtoehto tutkimusmenetelmäksi, kun tutkimuksessa halutaan yhdistää yhteiskunnan tarkastelu ja tiedotusvälineiden välittämien käsitysten ymmärtäminen. Fairclough painottaa mediatekstin tulkinnassa sekä diskurssikäytäntöjen että sosiokulttuuristen käytäntöjen tulkittamista. Diskurssikäytäntöjen tutkimisessa tarkoituksena on tarkastella esimerkiksi tekstien tuottamista ja niiden vastaanottoa. Itse keskityn työssäni sukupuolittuneiden diskurssien sosiokulttuuristen kontekstien analyysiin yhteiskuntatieteellisestä näkökulmasta.

Journalismi ei pysty kuvaamaan todellisuutta mitenkään puhtaana, vaan kertoo asioista aina tietystä näkökulmasta ja asiayhteyksiä jollakin tapaa rajaten. Näin se myös osallistuu todellisuuden tuottamiseen ja siihen, millaisia käsityksiä journalismia kuluttava yleisö maailmasta saa (Ruoho 2006, 185). Valtaosa Talentia-lehdessä kirjoitetuista artikkeleista on yhdistyksen työntekijöiden, erityisesti viestinnän ammattilaisten, kirjoittamia. Artikkeleita lukiessa on siis pidettävä mielessä, että sosiaalityöntekijöiden haastattelut ovat käyneet läpi toimituksellisen seulan, jossa toimittajat päättävät, millaisia asioita lehdessä halutaan julkaista ja millä tavalla. Suorat lainauksetkaan eivät välttämättä ole aivan sitä, miten haastateltu on asian ilmaissut, ja paikan ja haastateltavan kuvaukset ovat aina toimittajan tekemiä tulkintoja. Myös muiden kuin toimittajien kirjoittamat artikkelit ovat käyneet läpi sisällön- ja kielentarkastuksen (vrt. Piironen 2005, 26-27). Artikkelitoimittajat ja muut lehden sisällöistä

päättävät käyttävät valtaa ja toimivat portinvartijoina (McGinty 1999) sen suhteen, mitä ammattilehdissä julkaistaan.

Ammattilehteä kirjoitetaan tietyille rajatulle asiantuntijayleisölle. Artikkelit on kirjoitettu sitä silmälläpitäen, että ne ilmestyvät ammattiyhdistyksen julkaisussa, jolloin ne osaltaan pyrkivät luomaan positiivista mielikuvaa yhdistyksestä ja kannustavat yhdistyksen jäseniä edelleen jatkamaan jäsenyyttään. Ammattiyhdistyksellä on myös omia arvoja ja strategia, joiden äänitorvena yhdistyksen julkaisu toimii. Lehdessä pyritään saamaan tiettyjä viestejä läpi siitä, millaista toimintaa yhdistys harjoittaa ja mitä se toivoo jäseniltä. Lehti on sekä jäsenpalvelun muoto tarjoamalla uutta, ajankohtaista tietoa että tietynlaisen toivottavan jäsenkuvan välittäjä. Julkaisu luo ja ylläpitää mielikuvia sekä yhdistyksestä, sen jäsenistä että sosiaalityöstä. Ammattiyhdistyksen lehdestä löytyvien diskurssien seuraukset (tai yritykset tuottaa seurauksia) voivat siis olla enemmän tai vähemmän tarkoituksellisia. Kaikki sukupuolistavia käytäntöjä koskevat diskurssit eivät kuitenkaan ole tarkoituksellisia, koska kyse on syvälle kulttuuriimme juurtuneista, usein kyseenalaistamattomista toimintamalleista. Tämän tarkoituksellisuuden tai tarkoittamattomuuden selvittäminen ei kuitenkaan ole tutkimukseni kannalta erityisen oleellista, eikä edes pelkän tekstiaineiston perusteella mahdollista.

Sosiaalityön tutkimuksessa erilaisia lehtiaineistoja on käytetty melko vähän. Irene Roivainen (1999) tutki väitöskirjassaan ”Sokeripala metsän keskellä”, miten suomalaisia lähiöitä käsiteltiin Helsingin Sanomissa 1955-1995. Satu Naskinen (2010) tutki Pro-gradu-työssään, millaisia diskursseja käytettiin vuonna 2008 voimaan tulleesta uudistetusta lastensuojelulaista käydystä keskustelusta Helsingin Sanomissa. Kaisa Haapakosken (2006) Pro-gradu-työ puolestaan käsitteli sosiaalityön kriisiä Talentia-lehden ja Helsingin Sanomien artikkeleiden retoriikka-analyysin kautta.

Hannu Piironen (2005) on tutkinut väitöskirjassaan, miten sosiaalityöntekijät merkityksellistävät työnsä ammatillisia jännitteitä ja epävarmuutta käyttäen aineistonaan Sosiaaliturva- ja Sosiaalityöntekijä-ammattilehtien artikkeleita vuosilta 1990-1997. Sosiaalityöntekijä-lehti on Sosiaalityöntekijäin liiton (2001 lähtien Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry) julkaisu eli itse aineistona käyttämäni

Talentia-lehden edeltäjä. Piironen (2005, 27) toteaa, että Sosiaalityöntekijä-lehti on *“ensisijaisesti profессиokeskustelu-painotteinen sosiaalialan ammatillinen julkaisu, jossa sosiaalityöntekijöiden kirjoitukset kohdistuvat temaattisesti kysymykseen sosiaalityön ammatillisesta edunvalvonnasta ja sosiaalityöntekijöiden ammatillisen statuksen pönkittämisestä”*. Piironen kuvaa, että Sosiaalityöntekijä-lehti sisältää pääasiassa asiakas- tai muussa käytännön työssä toimivien sosiaalityöntekijöiden kirjoituksia. 2000-luvulle tultaessa kirjoittajien status on muuttunut siten, että suurin osa artikkeleista on toimittajien kirjoittamia haastatteluja tai henkilökuvia ja varsinaisesti sosiaalityöntekijöiden itsensä kirjoittamia tekstejä on hyvin vähän. Edunvalvonnan ja, kuten Piironen kuvaa, ammatillisen statuksen pönkittämisen lisäksi Talentia-lehti julkaisee nykyään paljon ammatillisia henkilökuvia ja artikkeleita esimerkiksi toimivista sosiaalityön työkäytännöistä.

5.4. Sukupuolistavien käytäntöjen lukeminen aineistosta

Sara Mills (1995, 39) määrittelee feministisesti orientoitunutta tekstintutkimusta niin, että sen tavoitteena on tehdä näkyväksi se, mikä näyttää neutraalilta ja normaalilta, kyseenalaistaa tavanomainen sekä saada lukijat tutkimaan lukemaansa uudelleen niin, että he pystyvät poimimaan tekstistä sukupuolen käsitteen merkittävyyden. Analyysissa pitää välttää dikotomista kahtiajakoa naisiin ja miehiin, jolloin sukupuolieroa vain uusinnetaan ja jatketaan piirteiden essentialisointia. Dikotomisessa ajattelussa naiset ja miehet nähdään kahtena toisensa poissulkevana, vastakohtaisena ja erillisenä luokkana, jotka voivat täydentää toisiaan. Sen sijaan analyysin tarkoituksena on pyrkiä problemisoimaan sukupuolen kategoria ja kyseenalaistamaan sen paikkansapitävyys. Ajatuksena on, että sen sijaan, että sukupuoli pelkistyisi pelkäsi dikotomiaksi, se on monikerroksellinen, keskenään ristiriitainen ja kontekstuaalinen käsite. Analyysin tavoitteena on johdattaa ajattelemaan sukupuolta paitsi naisten ja miesten välisinä eroina, myös naisten ja miesten ryhmien sisäisinä eroavaisuuksina sekä yksilön sisäisenä moninaisuutena. (Vuori 2001, 85-87.)

Sukupuolesta ei puhuta tekstissä useinkaan avoimesti, eikä tämä ole aikaisemman tutkimuksen valossa lainkaan yllättävä tulos. Sukupuolistavat käytännöt siis löytyvät lähilukemalla tekstiä ”rivien välistä” ja etsimällä sieltä sellaisia kuvauksia, jotka tuntuvat muodostavan säännönmukaisia käytäntöjä, jotka heijastavat nais- ja miestapaisuuksia. Tapaisuuksista puhuttaessa on tärkeää muistaa, että ne eivät välttämättä sitoudu biologiseen sukupuoleen (Kuronen & Hokkanen 2008). Kun sukupuolieroihin liittyvät tapaisuudet ja biologinen sukupuoli menevät keskenään ristiin, voi syntyä mielenkiintoisia uusia avauksia ja tilaisuuksia laajentaa sitä, mikä naiselle tai miehelle katsotaan normatiiviseksi ja luonnolliseksi käyttäytymiseksi.

Analyysia tehdessäni pohdin, miten tuon esille puhujan biologisen sukupuolen. Jos biologista sukupuolta ryhtyisi kuljettamaan mukana analyysissa, se tuntuisi yksinkertaistavan tulkinnan nais-mies-dikotomian toistamiseksi. Toisaalta puhujan biologinen sukupuoli on tulkittavissa osaksi sitä kontekstia, jossa sukupuolittuneita käytäntöjä väistämättä tarkastellaan. Kun

sukupuolittunut käytäntö representoidaan ammatillisessa julkaisussa, se saa eri merkityksiä lukijan mielessä sen mukaan, onko puhuja biologiselta sukupuoleltaan nainen vai mies. Haasteena on siis tehdä analyysia jäykistymättä sukupuolten vastakkainasetteluun, mutta pitäen silti esillä sukupuolen käsitettä ja merkitystä (vrt. Kuronen & Hokkanen 2008). Olen ratkaissut tämän kysymyksen jättämällä tekstin puhujan sukupuolen analyysin ulkopuolelle ja keskittymällä etsimään tekstistä itsestään sukupuolistavia käytäntöjä.

Marjo Kuronen ja Tiina Hokkanen (2008) samoin kuin Tarja Pösö (2006) huomauttavat, että nais- ja miestapaisuuksien määrittäminen teksteistä ei ole yksioikoista, vaan siihen vaikuttavat monet tulkinnalliset tekijät. Molempien aineistosta kuitenkin löytyi tapoja, joiden avulla tekstin toimijat tulkittiin miehiksi tai naisiksi silloin kuin hänen sukupuolensa ei ollut lukijan tiedossa. Kurosen ja Hokkasen tutkimuksessa tiedostettiin oman tapaisuus-ajattelun stereotyyppisyys ja refleктоitiin sukupuolen toisin tekemisen mahdollisuuksia.

Diskurssianalyysi tutkimusmenetelmänä ei tarjoa selkeää ohjeistusta siihen, miten diskursseja jäsennetään ja paikallistetaan aineistosta. Tutkijan toiminnassa tärkeintä on pyrkiä pysymään avoimena aineistolle eikä seurata omia ennakko-oletuksiaan tekstiä analysoidessaan. (Jokinen ja Juhila 2004, 80) Aikaisempaan, etenkin feministiseen tutkimukseen nojaten oletin, että aineistostani löytyisi sukupuolittuneita diskursseja: siitä, millaisia ne tulisivat olemaan, pyrin pitämään mieleni avoimena.

Aineistoni tuntui varsin suurelta diskurssianalyysia varten, mutta olen pyrkinyt antamaan samanlaisen painoarvon jokaiselle tekstile, vaikka toisten relevanssi aiheeni kannalta tuntui suuremmalta kuin toisten. Diskurssianalyttisessä lähiluvussa pyrin lukemaan tekstiä niin, että tavoittaisin aineistosta diskurssien tason, enkä tyytyisi vain teemoittelemaan aineistoa. Tämä edellyttää toisinaan tekstin ajattelemista toisin niin, että tekstistä löytää uusia merkityksiä ja myös vihjeitä siitä, mitkä asiat jätetään tekstissä mainitsematta. Purin tekstin ikään kuin osiin sitä lukiessani, jotta löytäisin toisilleen vastakohtaisia diskursseja. Vastakohtaisten tai ristiriitaisten diskurssien etsiminen tekstistä on näkemykseni mukaan hedelmällistä, koska usein diskurssi tuntuu puhuvan myös vastadiskurssistaan – puolustautuvan sitä vastaan tai vastustaen sitä korostamalla omaa näkökulmaansa. Näitä vastakkaisia diskursseja

paikallistinkin aineistostani. Aineistoni osoittautui varsin hedelmälliseksi analyysin kohteeksi ja sukupuolistavista käytännöistä löytyi paljon materiaalia.

Aineistosta paikallistin ensimmäisen sukupuolineutraalin ja sukupuolierityisyyden diskurssin liittyen erityisesti johtajuuteen, josta se laajeni koko aineistoa koskevaksi. Aineistossani esiintyvät hoivaeettiset diskurssit eivät olleet alusta asti selkeitä ja pohdin hoivaetiikkaan liittyvien diskurssien asemaa suhteessa toisiinsa pitkään. Lopulta päädyin esitystapaan, joka on luettavista seuraavista kolmesta luvusta. Aloitan esittelemällä *sukupuolineutraalia* ja *sukupuolierityisyyden* diskurssia, jonka jälkeen esittelen kolme hoivaeettistä diskurssia. Nämä ovat *hoivaeettinen professionaalisuus-* diskurssi, *nöyrä kiltteys-* diskurssi sekä *professionaalinen rohkeus-* diskurssi. Hoivaeettisiä diskursseja vastaan asettuu *uusliberalistinen* diskurssi, joka ei esiinny aineistossani suoraan, mutta tulee ilmi siihen kohdistuvan voimakkaan, sosiaalityön arvoihin perustuvan vastustuksen kautta. Viimeisenä esittelen tapausesimerkkeinä sosiaalityön sukupuolistavista käytännöistä sosiaalityön johtamista ja arvostusta koskevaa keskustelua, joissa jatkan edelleen sukupuolineutraalin ja sukupuolierityisen diskurssin pohtimista.

Luettelo aineistona käyttämistäni artikkeleista on liitteessä numero 1. Artikkelit on liitteessä merkitty juoksevilla numeroinnilla. Numero sitaatin perässä viittaa tähän numerointiin.

6. SUKUPUOLINEUTRAALI DISKURSSI JA SUKUPUOLIERITYISYYDEN DISKURSSI SUKUPUOLEN ESITTÄMISEN TAPOINA

Petreliuksen (2005) havaintoja mukaillen sukupuoli ei kovin usein tule näkyviin aineistossani. Ammattinimikkeet, joilla omaan itseän tai työtovereihin viitataan, ovat sukupuolineutraaleita (esimerkiksi sosiaalityöntekijä). Sosiaalityöntekijät tekevät työtään kulttuurisesti sukupuolittuneina toimijoina, jotka kollegat, asiakkaat ja myös työntekijät itse määrittävät naisiksi ja miehiksi. Sukupuolen kulttuurista läpileikkaavuutta korostavat tutkijat ajattelevat, että sukupuoli ei jää näkymättömäksi työpaikoilla, kuten ei muissakaan ympäristöissä. Sosiaalialan naisvaltaisuuteen liittyy myös tiettyjä esimerkiksi palkkaukseen ja määrääikaisten työsuhteiden yleisyyteen liittyviä tasa-arvokysymyksiä, joita ei kuitenkaan liitetä aineistossani kovinkaan selkeästi sukupuoleen.

Hyvin harvassa aineiston artikkelissa viitataan sosiaalialan naisvaltaisuuteen. On vaikea arvioida, onko sosiaalialan naisvaltaisuus niin vahva taustadiskurssi tai -tieto, että sitä ei katsota tarpeelliseksi tuoda esille, vai onko se fakta, jota ei haluta tuoda esille tai pidetä merkittävänä. Kolmas vaihtoehto on, että työntekijöiden naiseuden esiin tuominen sosiaalityön kontekstissa rikkoisi sitä sukupuolineutraaliuden vahvaa eetosta, joka liitetään ensinnäkin suomalaiseen kulttuuriin ja toisekseen professiokeskusteluun, jossa asiantuntijaa perinteisimmillään käsitellään objektiivisena ja myös sukupuolettomana henkilönä. Sukupuolineutraali diskurssi on Talentia-lehdessä hyvin hallitseva.

Seuraavaksi tarkastelen niitä aineiston kohtia, joissa sukupuoli nousee esiin. Sukupuolen esiintuomisen tavat aineistossani olen nimennyt sukupuolierityiseksi diskurssiksi.

Pohjoismaiden sosiaalityöntekijöiden työoloja koskevan vertailevan tutkimuksen tulosten mukaan työntekijät eri maissa kokevat työolonsa varsin samoin. Tulos ei ole yllätys, onhan taustalla hyvin samanlainen hyvinvointijärjestelmä ja samankaltaiset ammatillaiset, joita luonnehtii naisvaltaisuus, noin 40 vuoden keski-ikä ja vakinainen työsuhde kunnassa. (97)

Aineistossa sosiaalityön naisvaltaisuus tulee esille harvoin ja yleensä pienten mainintojen tasolla. Yllä olevassa sitaatissa sukupuoli kuitenkin oletetaan sellaiseksi ihmisten jakamaksi ominaisuudeksi, joka tuottaa tietynlaisia, keskenään samankaltaisia kokemuksia. Lainauksessa todetaan, että pohjoismaisia sosiaalityöntekijöitä yhdistävät samankaltainen työskentely-ympäristö ja tietyt ominaisuudet kuten sukupuoli ja ikä. Oletus, että pohjoismaisen sosiaalityön ammattikunnan naisvaltaisuus tuottaa keskenään vertailukelpoisia tuloksia, synnyttää samalla ajatuksen siitä, että nais- tai miessukupuoli tuottaa keskenään samankaltaisia, sukupuolelle tyypillisiä kokemuksia. Ajatus jakaa ihmisten kokemusmaailmat tiukasti kahteen ryhmään, joita sukupuoli määrittää (Keskinen 2004, 40-41). Tämä ajatuskulku johtaa siihen, että miesvaltaisena ammattina sosiaalityö olisi jotakin erilaista. Sukupuoli tullaan siis määritelleeksi seikaksi, joka muokkaa sosiaalityön tapoja ja käytäntöjä. Muualla aineistossa ei näy tällaista tietyn sukupuolen jakaman yhteisten kokemuksen korostusta, mutta sukupuolen merkitystä sosiaalityössä tuodaan kyllä esille muilla tavoin.

- Henkilökohtaisesti näen, että mies ammattiyhdistyksen puheenjohtajana on myönteinen asia. Se voi rohkaista miehiä hakeutumaan tälle naisvaltaiselle alalle. Sitähän olemme kaikki puhuneet ja halunneet vuosikaudet (...-PS). (46)

Mainitsemisen arvoista lienee, että toimistossamme joka kolmas työntekijä on mies. Yhteensä täällä on 12 miestä. Perinteisestä sosiaalitoimistosta ei siis ole kyse, enemmänkin Unescon maailmanperintöluetteloon lisättävästä uhanalaisesta suojelukohteesta. (19)

Ylemmässä sitaatissa sosiaalialan naisvaltaisuus tuodaan suoraan esille, alemmassa se kerrotaan leikkisän kiertämisen kautta. Näissä kahdessa lainauksessa sukupuoleen otetaan kantaa sellaisella tavalla, jossa nähdään miesten vähäinen määrä sosiaalialalla ongelmana, joka vaatii korjaamista. Ensimmäisessä sitaatissa todetaan diskurssin itsestään selvä asema: *sitähän olemme kaikki puhuneet ja halunneet vuosikaudet*. Miehiä tulee lainauksen mukaan rohkaista hakeutumaan naisvaltaiselle alalle, jossa haastatellun näkemyksen mukaan voi toimia apuna myös se, että ammattiyhdistyksen kuulakuvana toimii mies. Näin ammattiyhdistys ja siinä sivussa koko ala voisi kenties profiloitua myös sellaisena kenttänä, jossa miehille on tilaa ja tilausta. Jälkimmäisessä sitaatissa todetaan, millainen harvinaisuus on sosiaalialan työpaikka, jossa kolmasosa työntekijöistä on miehiä – tapaus on niin harvinainen, että se pitäisi julistaa

suojelukohteeksi. Myös tässä sitaatissa haastatellun sanavalinnat – *mainitsemisen arvoinen, uhanalainen suojelukohde* – kertovat, että sukupuoli ei ole merkityksetön asia, vaan jotain, mikä määrittää haastatellun työpaikkaa niin vahvasti, että se halutaan tuoda selkeästi esille. Suojelukohteeseen viittaaminen kertoo siitä, että tilanteesta, jossa miehiä on selvästi enemmän kuin sosiaalityön työpaikoilla keskimäärin, halutaan pitää kiinni. Kummassakaan sitaatissa ei kerrota, millä tavalla miesten määrä vaikuttaa arkityöhön ja mitä siitä seuraa verrattuna niihin sosiaalityön työpaikkoihin, jossa lähes kaikki työntekijät ovat naisia.

Diskurssin mukaan on luonnollista, että miehiä halutaan ja tarvitaan sosiaalialalle. Puhetapa on niin itsestään selvä, että perusteluja miesten tarpeelle ei esitetä, eikä nähtävästi kaivatakaan – puheelle ei löydy vastadiskurssia, joka kysyisi, miten sosiaalityöntekijän sukupuoli vaikuttaa hänen tekemäänsä työhön. Sukupuolella on kuitenkin ihmistä luokittelevana kategoriana jotain erityistä, koska sitä kuitenkin tuodaan esille aineistossa – en löytänyt aineistostani juurikaan viittauksia siihen, että sosiaalityöntekijöiksi pitäisi saada työntekijöitä erilaisista etnisistä tai sosioekonomisista taustoista, tai eri-ikäisiä ja erilaisissa perhetilanteissa olevia sosiaalityöntekijöitä. Myös nämä erot saattaisivat olla merkityksellisiä, kun puhutaan siitä, millaiset tekijät voivat vaikuttaa siihen, miten asiakas työntekijän ja häneltä saamansa tuen kokee. Sukupuoli on käytännössä ainoa ero mikä tuodaan esille, vaikka sitäkin tapahtuu harvoin.

Kapinaan, kiltit tytöt! (45)

Lehtiotsikot tyylisiin ”Sosiaalitädit eksyksissä” ja ”Vappu Taipale – koko kansan sosiaalitäti” ovat jo lähtökohdiltaan sellaisia, ettei sosiaalityön perustoja ole ymmärretty. (45)

Ensimmäisessä yllä olevassa lainauksessa, joka on artikkelin otsikko, viitataan sosiaalityön naisvaltaisuuteen kehottamalla sosiaalialan työntekijöitä, sitaatin sanoin ”kilttejä tyttöjä”, kapinoimaan ja vaatimaan oikeuksiaan työelämässä. Kilttien tyttöjen lisäksi samassa artikkelissa otetaan kantaa sosiaalityön sukupuolijakaumaan myös puhumalla sosiaalitädeistä. Tämä tehdään viittaamalla sosiaalityön esiintymiseen lehtiotsikoissa, siis julkisessa keskustelussa. Muuten kyseissä tekstissä ei viitata sukupuoleen tai pohdita sen merkitystä

työntekijöiden kiltteyttä selittävänä tekijänä, vaan naisvaltainen ala piiloutuu sellaisten sanojen kuin *sosiaalityöntekijät* tai *alan toimijat* taakse.

Ainoat tekstin kohdat, joissa sosiaalityön naisvaltaisuus tulee esiin, toisin sanoen *sosiaalitäti* ja *kiltti tyttö*, ovat molemmat sanapareja, jotka ovat puhekielestä tuttuja. Molemmat viittaavat jotenkin vajaavaltaiseen toimijuuteen – tyttö ikänsä puolesta, täti taas asemansa. *Sosiaalitäti* tai *tyttö* eivät ole vakavasti otettavia ammattillisia tai yhteiskunnallisia toimijoita. Artikkelin yleissävy on provosoiva, minkä tarkoituksena tuntuisi olevan sosiaalityön kilttien tyttöjen herättely ottamaan äänekkäämmin kantaa työssä huomaamiinsa epäkohtiin. Samalla tullaan kuitenkin liittyneeksi diskurssiin, joka määrittää kiltteyden alistuvuudeksi ja liittää sen samalla sukupuoleen tuoden samalla kiltteyden esiin naistapaisena käytäntönä. Tähän ajatukseen palaan seuraavassa luvussa nöyrä kiltteys- diskurssin yhteydessä.

Tädeistä puhuminen houkuttelee kokeilemaan ajatusleikkiä: onko sosiaalityössä sosiaalisetiä? Suomen kielessä ei ole sellaista sanaa, joka liittäisi sosiaalityön ja maskuliinisuuden yhteen. Työelämän segregoituminen niin, että sosiaalialalla työskentelee huomattavasti enemmän naisia kuin miehiä, saa luomaan myös puhekieleen käsitteitä, jotka viittaavat sosiaalityöntekijän sukupuoleen, kuten sosiaalitäti tai negatiivisempi sosiaalitantta. Samalla ne kertovat osaltaan siitä, millaiseksi naistyöntekijän asema ja asiantuntijuus sosiaalityössäkin saattavat muodostua – eivät kovin vakuuttavaksi siis. Miessosiaalityöntekijöille taas ei ole vastaavia kutsumanimiä, joten heidän toimintansa jää määrittelemättömäksi, mutta samalla sitä ei myöskään kyseenalaisteta vähättelevien nimien kautta. Tulkitseen naisten toiminnan nimeämisen ja miesten toiminnan nimeämättömyyden yhdeksi sosiaalityön sukupuolistavaksi käytännöksi.

Alempi sitaatti viittaa siihen, että sosiaalitäti on lehtiotsikoista tuttu sana, jolloin naispuolisen sosiaalityöntekijän toiminta saattaa määrittäytyä julkisuudessa epämääräisenä puuhasteluna, varsinkin kun todetaan sosiaalitätien olevan vielä *eksyksissä*. Asiayhteydestä irrotettuna sitaatissa mainitut otsikot jäävät irrallisiksi, mutta haastateltu suhtautuu niihin negatiivisesti ja toteaa niiden osoittavan, että otsikon tekijällä ei ole riittävästi tietoa sosiaalityöstä. Muissa artikkeleissa ei oteta kantaa siihen, miten sosiaalityö sukupuolittuu julkisuudessa.

Nuotio oli tuolloin töissä Tampereen sosiaalivirastossa, johon jäikin lähes 40 vuodeksi. Perheetön mies ehti mukaan ay-toimintaan. (50)

Korvapuustien tuoksu leviää imatralaisen omakotitalon pihalle ja on merkki siitä, että Auli Jaatinen on jälleen kotona yhdessä monista rooleistaan. Lomalla ollessaan hän on kotiäiti, aikuisten lastensa, Juuson ja Annan, kasvattaja ja tukija, Jaakko Jaatisen aviovaimo ja kaikinpuolinen ikiliikkuja, joka kotitöiden ohella kulkee ympäri taloa oppikirjojen ja kannettavan tietokoneen kanssa. – Sunnuntaina hyppään junaan ja lähdän Helsinkiin töihin, hän huikkaa hommiensa lomasta. (85)

Sosiaalityöntekijän sukupuoli tulee ilmi yleensä myös silloin, kun hänestä puhutaan perheensä jäsenenä. Aineistossa ei ole mitenkään yleistä, että haastatellun perheestä tai muutenkaan henkilökohtaisesta elämästä kirjoitetaan. Naisten kohdalla tätä kuitenkin tehdään selvästi enemmän kuin miesten, mutta toisaalta naisten haastatteluja on alan sukupuolijakaumaa mukaillen lehdessä enemmän. Miessosiaalityöntekijöiden perheestä ei puhuta missään artikkelissa, lukuun ottamatta yllä olevasta kahdesta sitaatista ensimmäistä, jossa todetaan, että perheettömällä miehellä oli aikaa omistautua ammattiyhdistyksen toiminnalle. Sitaatissa perustellaan haastatellun aktiivista toimintaa ammattiliitossa sillä, että hänellä ei ollut perhettä huolehdittavanaan. Toisen sitaatin kuvaus toistaa myyttistä ihannekuvaa siitä, mihin kaikkeen aikaansaava perheenäiti pystyykään: sitaatissa on mukana niin pullan tuoksu, naisen monet roolit perheensä keskellä, työnteko toisessa kaupungissa ja opiskelu. Perheettömyys nousee tässä kohtaa miehen toimintaa selittäväksi asiaksi, kun taas perheellisyys ei häiritse naisen aktiivista toimintaa. Suurimmaksi osaksi artikkeleiden kohdat, joissa sosiaalityöntekijän sukupuoli tuodaan esille henkilökohtaiseen elämään viittaamalla, ovat toimittajan tuottamaa haastatellun kuvausta, kun taas lainauksissa sukupuolittunutta yksityiselämää tuodaan esille vielä harvemmin.

Erityisen huolissaan hän oli siitä, että naisiin kohdistuva väkivalta on lisääntynyt nopeasti. Ennen työväkivallan kohteiksi joutuivat enimmäkseen vartiointi- ja kuljetustehtävissä olevat miehet, mutta nykyisin sosiaali- ja terveydenhuollossa toimivat naisten osuus on kasvanut huomattavasti. Sosiaalialalla riski joutua väkivallan kohteeksi on nelinkertainen verrattuna työntekijöihin keskimäärin ja suurempi kuin terveydenhuollossa, jossa riski on kolminkertainen. (41)

Aineistoon sisältyy yksi artikkeli, jossa käyttäen sukupuolierityisyyden diskurssia suoraan määritellään sosiaalityö naisvaltaiseksi ammatiksi, jossa on korostunut väkivallan uhka. Tämän lisäksi aineistossa on myös toinen työpaikalla kohdattua väkivaltaa käsittelevä artikkeli, joka ei nosta sosiaalityössä kohdattua väkivaltaa esiin mitenkään naisiin erityisesti kohdistuvana uhkana, kuten artikkeli, josta yllä oleva sitaatti on. Sitaatissa todetaan, että monet naisvaltaiset alat kärsivät kohonneesta väkivallan uhasta ja haastatellun mielestä tämä on huolestuttavaa. Artikkelissa miesvaltaisiin kuljetus- ja vartiointialoilla työskenteleviin kohdistunut väkivalta tuntuu määrittävän vähemmän huolestuttavaksi: tulkintani mukaan kyseessä on sukupuolistava käytäntö, jossa väkivaltaisuus liitetään miehiin. Väkivaltaisuus sukupuolittuu niin, että kulttuurinen diskurssi määrittää miehet sekä väkivallan tekijöiksi että uhreiksi varsinkin julkisessa tilassa, jollainen työpaikkakin on. Naistapainen käytäntö taas voisi olla avuttomuus kohdatun väkivallan edessä, kun taas miesten oletetaan pystyvän puolustautumaan väkivaltaa kohtaan paremmin.

Diskurssi todentuu siinä, että koska naisvaltaisilla aloilla työssä kohdattu väkivalta on ollut harvinaisempaa, siihen ei edelleenkään olla riittävästi valmistauduttu eikä turvallisuuteen olla riittävästi kiinnitetty huomiota työpaikoilla. Tämän vuoksi onkin tärkeää, että työväkivaltaa tuodaan esille selkeästi myös naisvaltaisten alojen ongelmana. Naisvaltaisilla aloilla esiintyvää väkivaltaa perustellaan aineistossa esimerkiksi asiakkaiden turhautumisella, kun sosiaalityöntekijät eivät pysty kuntien tiukentuneiden resurssien puitteissa tarjoamaan heille riittäviä palveluita.

Mielenkiintoinen havainto on, että Talentia-lehti ei käsittele tarkastelujaksolla lainkaan seksuaalista ahdistelua tai häirintää työpaikoilla. Kyse on kuitenkin varsin yleisestä, vahvasti työhyvinvointiin vaikuttavasta ongelmasta. Epäilen, että diskurssi sosiaalialan naisvaltaisuudesta on niin vahva, että sosiaaliala oletetaan tällaisten sukupuoleen liittyvien ristiriitatilanteiden suhteen koskemattomaksi.

Sosiaalialan työntekijät ovat Akavan ”valkokauluköyhiä”. Palkkaedunvalvonnan tulee olla uskottavaa ja sillä on oltava kentän luottamus. Työmarkkinasopimusjärjestelmän muutokset on ennakoitava ajoissa. Naisvaltaisen alan palkkauskysymyksen politisoituminen tasa-

arvokysymyksenä voi olla ainoa keino saada palkat muiden akateemisten alojen tasolle. Tämä edellyttää yhteistyötä muiden naisvaltaisten alojen kanssa ja poliittista vaikuttamista yli perinteisten työmarkkinajärjestelmien. (35)

Sosiaalialan koulutettujen palkkakehitys vuosina 2006–2008 oli hyvä. Mistään ”palkkajohtajuudesta” ei silti voida puhua, vaan ainoastaan oikeasta askeleesta kohti naisten ja miesten palkkatasa-arvoa. (84)

Kaikkein selkeimmin sosiaalityön asema naisvaltaisena alana nousee esille aineistossani palkkauksesta puhuttaessa. Talentia-lehdessä todetaan useita kertoja, että sosiaalityöntekijöiden palkat ovat erittäin paljon jäljessä vastaavilla koulutuksilla työskentelevien asiantuntijoiden keskipalkkoja. Samaan ilmiöön viitataan yllä olevista sitaateista ensimmäisessä, kun haastateltava toteaa sosiaalialan työntekijöiden olevan *Akavan ”valkokaulusköyhiä”* – kun sosiaalityöntekijöiden palkkoja verrataan korkeasti koulutettujen viiteryhmässä, sosiaalityöntekijät ovat syvässä palkkakuopassa. Palkkauksesta kirjoitettaessa Talentia-lehden kanta on, että palkkojen täytyy nousta vastaamaan alan vaatavuutta ja korkeaa koulutusta. Yllä olevat lainaukset käsittelevät palkkausta aineistoni muihin artikkeleihin verrattuna poikkeuksellisen vahvasti nais- tai tasa-arvokysymyksenä viitaten tähän useamman kerran. Ylimmässä sitaatissa haastateltu näkee, että paras keino vaikuttaa palkkauksen epätasa-arvoon voi olla sen politisoiminen nimenomaan tasa-arvokysymyksenä. Hän myös identifioi sosiaalityön muiden naisvaltaisten alojen kanssa samaan ryhmään, jonka kanssa sitaatin mukaan kannattaisi rakentaa yhteistyötä yhteisten etujen edistämiseksi.

Molempien edeltävien lainausten puhujat yhtyvät diskurssiin, jossa naisvaltaisten alojen heikompi palkkaus tunnustetaan ja se ollaan valmiita tunnustamaan rakenteellisena tasa-arvo-ongelmana, ei yksilön valintoihin liittyvänä henkilökohtaisena probleemana. Talentia-lehdelle yleisempi linja näyttäisi kuitenkin olevan se, että heikon palkkauksen liittymistä nimenomaan naisvaltaiseen alaan ei korosteta kovinkaan paljon, joten siitä ei pyritä tekemään poliittista tasa-arvokysymystä. Kaksi edeltävää sitaattia ovat ainoita koko aineistossani, jossa sosiaalityön palkkauksesta puhutaan suoraan tasa-arvokysymyksenä. Nais- ja miesalojen erilainen palkkaus määritellään kuitenkin usein nimenomaan tasa-arvon ongelmaksi

tutkimuskirjallisuudessa. Acker (1990, 13) näkee naisten matalapalkkaongelman lähteenä työnantajat ja miesvaltaisen ammattiyhdistysliikkeen, jotka ovat alunperin päätyneet määrittelemään ”naisten työt” vähemmän arvostetuiksi, vähemmän tärkeiksi ja myös sellaisiksi, joista ei tarvitse maksaa kovinkaan korkeita summia palkkaa. Ronnie Steinberg (1984) ajattelee, että naisille maksettava palkka on pudotettu keinotekoisesti siltä tasolta, joka pitäisi maksaa siinä tapauksessa, että samaa työtä tekisi valkoinen mies. Talentia-lehden yleinen diskurssi kuitenkin käsittelee sosiaalityön palkkausta rakenteellisena ongelmana, mutta ei niinkään painota sen liittyvän sukupuoleen. Talentia-lehdessä sukupuolineutraalille diskurssille on ominaista, että huomattavasti sukupuolta yleisempi viiteryhmä, johon vedotaan, ovat muut vastaavan akateemisen koulutuksen omaavat asiantuntijat.

Jatkoa palkkojen nykätämiseen oikeaan kurssiin toivat palkkaohjelmat, jotka tulivat 2003 ja olivat voimassa neljä vuotta. Yhteisellä sopimuksella ohjattiin, että palkankorotukset suunnataan työnsä vaativuuteen nähden väärin palkatuille ryhmille. Käytännössä tämä tarkoitti akavalaisia ryhmiä ja myös hoitohenkilöstöä. – Tämä vahvisti käsitystämme, ettei kuntatyönantajalla ole halua palata edellisten vuosikymmenten solidaariseen palkkapolitiikkaan. Viimeisellä sopimuskierröksellä palkkavääristymän korjaukseen tuli valtiovallan panos. Hallitusohjelman mukaan valtio kustantaa palkkaohjelman, jos se kohdennetaan korkeasti koulutettuihin naisvaltaisiin aloihin. (51)

Yllä olevassa sitaatissa kuvaillaan sosiaalityön palkkauksen kehitystä 2000-luvulla. Tekstissä todetaan, että palkankorotukset suunnattiin työnsä vaativuuteen nähden liian alhaisesti palkatuille ryhmille – tämä tarkoittanee naisvaltaisia aloja, joiden palkkaus on kokonaisuutena jäljessä muista ammattiryhmistä ja joista on todettu myös, että työn vaativuus tai rasittavuus ei näy palkkauksessa samalla tavalla, kuin se miesvaltaisilla aloilla näkyy. Tekstissä kuitenkin ei puhuta sukupuolesta vaan *akavalaisista ryhmistä ja hoitohenkilöstöstä*, joista jälkimmäinen on selkeästi naisvaltainen ala, ja Akavan kontekstissa nimenomaan tietyt naisvaltaiset alat laskevat korkeasti koulutettujen keskusjärjestön palkkakeskiarvoja. Sukupuoli tuodaan esille vasta viimeisessä lauseessa, jossa todetaan valtion panoksen palkkaepäkohtien korjaamiseen kohdentuvan nimenomaan naisvaltaisiin aloihin. Tosiasiassa koko sitaatin teksti tuntuu puhuvan naisvaltaisista aloista, vaikka sitä ei kirjoitetakaan auki. Yllä oleva lainaus toimii

esimerkkinä Talentia-lehdessä vallalla olevasta sukupuolineutraalista diskurssista, jossa sukupuolesta ei puhuta silloinkaan, kun se vaikuttaisi liittyvän olennaisesti aiheeseen.

Samapalkkaisuuserä 0,5 prosenttia on sopimuksen mukaan kohdennettava koulutetuille naisvaltaisille ryhmille. Tarkoituksena on korjata kunta-alan naisvaltaisten ryhmien palkkojen jälkeenjääneisyyttä muilla työmarkkinoilla vastaavissa tehtävissä työskenteleviin korkeasti koulutettujen palkkoihin verrattuna. Tilastokeskuksen mukaan ylemmän korkeakoulutuksen saaneiden palkansaajien keskiansio on 3 920 euroa kuukaudessa, kun se esimerkiksi sosiaalityöntekijällä on 2 577 euroa, lastenvalvojalla 2 707 euroa ja koulukuraattorilla 2 434 euroa. (66)

Yllä oleva sitaatti puhuu samasta valtiovallan panoksesta naisvaltaisten, korkeasti koulutettujen alojen palkkauksen parantamiseksi kuin edeltävä lainaus. Naisvaltaisuudesta puhutaan nyt suoraan, koska se on valtion asettama viitekehys sille, mihin palkankorotuksiin tarkoitettuja rahoja keskitetään. Kuitenkaan sitaatin viimeisessä lauseessa, jossa vertaillaan korkeakoulutetun palkansaajan keskivertopalkkaa sosiaalityöntekijöiden palkkojen keskiarvoihin, sukupuolineutraali diskurssi saa taas vallan. Vaikka juuri on todettu, että sosiaalityöntekijät on hyvin naisvaltainen ammattiryhmä, palkkoja verrataan sukupuolettoman korkeakoulutetun palkkoihin, eikä esimerkiksi miespuolisten korkeakoulutettujen keskiarvopalkkaan, jolloin palkkojen ero todennäköisesti olisi vielä huomattavampi.

Palkkauksesta kirjoitetaan Talentia-lehdessä paljon, onhan se keskeinen edunvalvontakysymys. Tyypillistä julkaisussa esiintyvälle palkkadiskurssille kuitenkin on, että alan naisvaltaisuutta ei nosteta esiin keskeisenä kysymyksenä: yleensä pitkässäkin palkkausasioista kirjoitetussa artikkelissa palkan mataluuden liittyminen siihen, että alan työntekijöistä valtaosa on naisia, mainitaan kerran, ja sitten sitä ei tuoda enää esille. Saattaa olla, että suomalaisessa konsensuksessa, jonka mukaan tasa-arvo on jo saavutettu olotila, sosiaalityön palkkauksen voimakkaamman politisoimisen tasa-arvokysymyksenä pelätään aiheuttavan julkisen uskottavuuden menettämistä, kun sillä noustaisiin vastustamaan selkeää valtakurssia. Toisaalta voi olla, että palkat eivät nouse samalle tasolle muiden korkeasti koulutettujen ammattiryhmien kanssa, ennen kuin asia esitetään selkeästi tasa-arvokysymyksenä, johon tulee myös puuttua nykyistä voimakkaammin yhteiskunnan rakenteiden tasolla.

Alun perin heikommista huolehtiminen oli pääosin naisten ilman palkkaa tehtävää työtä. Tehtävien muututtua ammattilaisten töiksi ei palkkaa paljon kehdattu pyytää. Sopimusjärjestelmän syntyvaiheessa 1970-luvulla sosiaalialan palkkaus määriteltiin liian alas, ja sopimuspolitiikka suosi 30 vuoden ajan kaikkein pienipalkkaisimpia ja suuripalkkaisimpia. Sosiaalialan ammattilaisten palkkaus jäi suhteellisesti koko ajan enemmän jälkeen. Työltä vaadittiin koko ajan enemmän tuloksia, tehtäväkenttä laajeni ja työntekijöiltä edellytettiin enemmän koulutusta, minkä vuoksi palkkakehitys tuntui kohtuuttomalta. Tulevaisuus näyttää kuitenkin valoisammalta. 2000-luvun sopimuspolitiikka on muuttunut koulutusta ja työn vaativuutta painottavaan suuntaan paljolti Akavan ponnistelujen tuloksena. (44)

Yllä oleva sitaatti osoittaa mielestäni hyvin, miten sukupuolesta vaietaan myös sellaisissa kohdissa, joissa sen esiintuominen olisi melko luontevaakin. Tämä työelämän sukupuolistava käytäntö on hyvä esimerkki sukupuolineutraalista diskurssista. Sosiaalityön naisvaltaisuudella on syvät historiaan ulottuvat juuret: sitaatti toteaaakin, että alkujaan sellaisista ihmisistä, jotka eivät kyenneet itsestään huolta pitämään, huolehtiminen oli naisten palkatonta työtä. Sitaatti ei kuitenkaan mainitse naisten erityistä osuutta sosiaalityön tai yleensäkin hoivan kontekstissa myös tästä eteenpäin. Tosiasiassahan edelleen sekä informaali että formaali hoiva ja sosiaalityö ovat naisten alueita yhteiskunnassa, vaikka tässä onkin tapahtunut osittaisia murroksia, jotka kannustavat esimerkiksi isiä ottamaan vastuuta lastenhoidosta.

Sitaatissa todetaan, että palkkaa ei *kehdattu pyytää* sosiaalityön ammatillistuesssa. Tulkitsen tämän sanavalinnan naistapaisten käytännön esittämiseksi, jossa oletetaan, että naiseuteen kuuluu vaatimattomuus - vaatiminen ja oman edun ajaminen esimerkiksi palkkaa pyytämällä eivät ole naistapaista, hoivaettisia käytäntöjä. Se, että sopimusjärjestelmän syntyessä sosiaalialan palkkaus määriteltiin liian alas, tapahtui myös monille muilla naisvaltaisille aloille, ja näyttäytyy sinällään tasa-arvokysymyksenä sekä naisten tekemän naistapaisten työn arvostamattomuutena. Artikkelissa käytetty sanavalinta kuitenkin vierittää vastuuta palkkauksen huonoudesta yksittäisille työntekijöille, jota eivät hinnoittelleet työtään paremmin, eikä työelämän rakenteille, jotka eivät arvosta naistapaista osaamista. (Acker 1990, 13). Myöskään sitaatin viimeisessä lauseessa ei todeta sitä, että nykyään sosiaalityöntekijöiden palkkoja nostaa osittain myös herääminen siihen, että nimenomaan naisvaltaiset korkeasti

koulutetut professiot ovat kehnosti palkattuja. Sitaatissa siis lähes jokaista lausetta voisi tarkentaa puhumalla naissukupuolesta, mutta sitä ei tehdä.

Pakko on myös pohtia, miksi palkitsemisjärjestelmät ovat alikehittyneitä nimenomaan naisvaltaisilla aloilla? – Puuttuuko johdolta uskallusta vai osaamista? Pelkääkö työnantaja kilpailevien ammattiryhmien keskinäistä kateutta? Syytä pelkoon ei pitäisi olla, kunhan palkitsemisjärjestelmä on avoin, perustelut kiistattomat ja kaikilla samat mahdollisuudet. (4)

Yllä olevassa sitaatissa haastateltu pohtii, miksi työnantajat eivät hyödynnä palkitsemisjärjestelmiä, vaikka siihen olisi mahdollisuus – tähän viittanee puhe palkitsemisjärjestelmien alikehittyneisyydestä, niitä ei käytännössä liene olemassa sosiaalityön työpaikoilla kovinkaan paljon. Jälleen kerran asiasta ei puhuta tasa-arvokysymyksenä, vaikka miesvaltaisilla aloilla ja yrityssektorilla palkitsemisjärjestelmät ovatkin todennäköisesti kehittyneempiä ja käytetympiä. Sen sijaan pohditaan johdon uskalluksen ja osaamisen puutetta, mikä toki mahdollisesti viittaa esimerkiksi uskallukseen toimia vallitsevista sukupuolistavista käytännöistä poikkeavalla tavalla ja ryhtyä tarjoamaan myös naisvaltaisilla aloilla työskenteleville houkuttimeksi erilaisia palkitsemisjärjestelmien muotoja. Sen sijaan tulkitsen eri ammattiryhmien väliseen kateuteen viittaamisen osana naistapaisen käyttäytymisen diskurssia. Kateus merkityksellistyy naistapaisena käytäntönä, josta miesten yhteydessä puhutaan hyvin vähän. Naistapaisena käytäntönä sitä epäillään myös mahdolliseksi syyksi, mikä estäisi palkitsemisjärjestelmien käyttöönottoa. Haastateltu kuitenkin yrittää häivyttää tätä pelkoa osoittamalla, että naistapaiseksi käytännöksi ymmärretty kateus ei ole irrationaalista ja hallitsematonta, vaan kun työnantaja toimii reilusti ja avoimesti, syytä kateudelle ei myöskään pitäisi olla.

Suomessa kunta-ala käyttää valtion ohella eniten määräaikaista palvelussuhteita, enemmän kuin esimerkiksi suoredanteista riippuvat teollisuus ja palvelualat. Keskeinen syy tähän on työvoiman naisvaltaisuus. Määräaikaisten palvelussuhteiden käyttö näyttää kunnissa keskittyvän erityisesti sosiaali- ja terveysalalle ja sivistystoimeen, joissa noin neljäsosa työntekijöistä on määräaikaisessa työsuhteessa. Muista EU-maista poiketen Suomessa juuri korkeasti koulutetuilla on riski joutua määräaikaiskierteeseen. Määräaikaisuus on vain harvoin vapaaehtoista. (82)

Aineistossani puhutaan määräaikaisista työsuhteista melko vähän, vaikka yleisesti sekin tunnustetaan hyvin keskeiseksi ongelmaksi erityisesti naisvaltaisilla aloilla. Kelpoisten sosiaalityöntekijöiden pulasta johtuen määräaikaisten työsuhteiden ongelma on ehkä pienempi sosiaalityöntekijöiden keskuudessa kuin yleensä sosiaalialalla. Samalla tavalla kuin naisvaltaisten alojen kehnompaa palkkausta, ei määräaikaisia työsuhteistakaan puhuta korostetusti tasa-arvo-ongelmana aineistossani. Sellaiseksi se kuitenkin tuntuu määrittävän: naisvaltaisten alojen pätkätoiden ja projektien lisääntyminen aiheuttaa korkeasti koulutetuille naisille erilaisen, epävarmemman ja kuluttavamman työmarkkina-aseman kuin miehille, joille tarjolla on useammin vakituisia työpaikkoja (Eräsaari 2010, 217). Kyseessä on myös eräs vallankäytön muoto, jossa työntekijällä ei ole mahdollisuutta saada omia etujaan läpi: kuten yllä todetaan, määräaikaisuus on harvoin työntekijän intressien mukaista. Talouden taantuma on tosin saanut aikaan myös sen, että nimenomaan miesvaltaisilla työaloilla työpaikkoja katoaa ja henkilöstöä lomautetaan.

Sosiaalityön määrittäminen naistapaiseksi ammatiksi näkyy myös siinä, miten *Talentia*-lehdessä asemoidaan sosiaalityötä suhteessa muihin ammattikuntiin.

- Talentian puolesta voidaan tehdä pidemmän aikavälin vakauttava sopimus, jos siihen kuuluu osana myös aiempien sopimusten kaltainen palkkaohjelma, jolla koulutettujen naisvaltaisten alojen palkkausta korjataan. Talentian sopimusneuvottelustrategian osana on koota yhteisrintama koulutettujen naisvaltaisia aloja edustavien järjestöjen kanssa, joille kaikille 2000-luvun palkkaohjelmat ovat tehneet hyvää. (54)

Ministerin mukaan sosiaali- ja terveydenhuollon hankalimmat eettiset kysymykset ovat yhteisiä. – Tällaisia yhteisiä alueita ovat erityisesti vanhustenhuolto, lastensuojelu, mielenterveyspalvelu ja vammaishuolto. Lisäksi päihde- ja huumeongelmaisten, asunnottomien, maahanmuuttajien sekä muiden vähemmistöjen asemaan, oikeuksiin ja hoitoon liittyvät toimet ovat yhteisiä sosiaali- ja terveyssektorilla. (27)

Talentia-lehdessä samaistetaan sosiaalityön muihin naisvaltaisiin aloihin lähinnä silloin, kun sillä on saavutettavissa jotain hyötyä. Näin tehdään yllä olevista sitaateista ensimmäisessä, jossa sosiaalityö määritellään osaksi koulutettujen naisvaltaisten alojen rintamaa, jotka voivat yhdessä vaatia palkankorotuksia. Sitaatissa korostetaan yhteistyötä ja samanlaisuutta

naisvaltaisten alojen kanssa. Toisessa sitaatissa painotetaan sosiaali- ja terveydenhuollon eettisten kysymyksien ja asiakasryhmien olevan hyvin yhteneväisiä ja tämän vuoksi eettiset kysymykset on kannatettava yhteistyön alue. Tässä sitaatissa ei kuitenkaan viitata alojen naisvaltaisuuteen, vaikka puhutaankin naistapaiselle hoivaetiikalle ominaisista kysymyksistä. Näissä sitaateissa painottuu sosiaalityön samankaltaisuus muiden koulutettujen naisvaltaisten alojen ja toisaalta etenkin terveysalan kanssa.

Sosiaali- ja terveydenhuollon välinen ero on kuin veteen piirretty viiva. Ja silti lainsäädäntö kohtelee alojen työntekijöitä ja asiakkaita eriarvoisesti. Terveydenhuollon henkilöstön ammatit ovat nimikesuojattuja, ammatinharjoittajat on rekisteröity ja heidän toimintaansa valvotaan. Miksi sosiaalialalla säätely ei ole näin pitkällä, vaikka tarve on ilmeinen? (4)

Usein jäsenet vertaavat Talentiaa Opettajien ammattijärjestöön OAJ:hin ja odottavat samaa vahvuutta. – OAJ edustaa kattavasti koko opetusalaan ja pystyy puhumaan suvereenisti koko alan suulla oli sitten kyse lainsäädännöstä tai palkkaedunvalvonnasta. Niin kauan kuin Talentia edustaa vain pientä koulutettua vähemmistöä sosiaalialasta, ei asema liioin voi olla vahva kuin OAJ:lla, ei varsinkaan neuvottelupöydässä. (39)

Sosiaalityötä myös rinnastetaan aineistossani muihin naisvaltaisiin ammatteihin. Rinnastaminen perustuu tiettyjen alojen samankaltaisuuden ajatukseen, mutta ei korosta sitä samalla tavalla kuin edellisissä sitaateissa tapahtui. Talentia- lehdessä sosiaalityötä verrataan nimenomaan muihin naisvaltaisiin valtaosin kunnissa työskenteleviin aloihin, eikä yhtään kertaa sellaiseen alaan, jossa työskentelisi myös paljon miehiä. Tämä osoittaa, että sosiaalityö määritellään vahvasti naisvaltaiseksi alaksi, vaikka sitä ei kirjoiteta lehdessä auki. Ensimmäisessä sitaatissa todetaankin, että sosiaali- ja terveydenhuollon välinen ero on kuin veteen piirretty viiva, mutta tämä ei johda niinkään yhteistyön ajatukseen vaan siihen, että sosiaalialalle halutaan samanlaisia käytäntöjä kuin terveysalalle. Sitaatissa ihmetellään melko kärjekkääseen sävyyn, miksi sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädäntö ja käytännöt poikkeavat toisistaan, vaikka tarve olisi toisenlainen.

Alemmassa sitaatissa verrataan Talentia ry:tä toiseen naisvaltaisiin liittoon, Opetusalan ammattijärjestö OAJ:hin. Talentia ry:tä halutaan rinnastaa juuri OAJ:n, jonka jäsenenä opettajat ovat toinen korkeasti koulutettu, naisvaltainen ala. Vertailukohteeksi otetaan

sellainen järjestö, jonka tunnetaan olevan jotenkin lähellä omaa alaa, eikä esimerkiksi akavalaista miesvaltaista Uutta Insinööriliittoa tai sukupuolijakaumaltaan tasaisempaa, mutta kenties muuten kaukaisemmaksi koettua Lääkäriliittoa. Naisvaltaisuus on siis oleellinen tekijä siinä, millaiseen yhdistykseen samaistutaan ja verrataan omaa ammattiliittoa

Yhteistyön etsimistä tarvitaan myös sosiaalialan pitämiseksi pinnalla, ettei sosiaaliala häviä yleiseen hyvinvointi- ja terveystuhoeseen. (39)

Nykyisellään palkkasuhteet ovat vinoutuneet. Sairaanhoidajan työ on lähes yhtä hyvin palkattua kuin sosiaalityöntekijän työ. Vuorotyökorvaukset mukaan laskien sairaanhoitajat ansaitsevat enemmän kuin sosiaalityöntekijät. – Missä näkyy se, että sosiaalityöntekijä on kouluttanut itseään ylioppilaaksi tulon jälkeen viisi tai seitsemänkin vuotta? Miten palkitaan sitä, että hän päivittäin käyttää omaa harkintaansa, tietojaan ja taitojaan asiakasta tukevien päätösten teossa? (4)

Yllä olevista sitaateista on tulkittavissa vielä kolmaskin tapa suhtautua muihin naisvaltaisiin aloihin: niistä erottautuminen. Ensimmäisessä sitaatissa tämä näkyy erityisen hyvin: siinä kirjoittaja haluaa korostaa sosiaalisen asiantuntemuksen erilaisuutta verrattuna terveystalouden ja sitä huomattavasti epämääräisemmän hyvinvointipuheen tuottamaan tietoon. Jälkimmäisessä lainauksessa verrataan jälleen kerran sosiaalityöntekijää ja sairaanhoitajaa (ei lääkäriä tai insinööriä), mutta nyt tarkoituksena on erottaa selkeästi sairaanhoitajista. Puheessa luodaan hierarkiaa sosiaalityöntekijöiden ja sairaanhoitajien välille vetoamalla koulutuksen pituuteen ja työtehtävien erilaisuuteen. Näihin eroihin vetoamalla puolustetaan sosiaalityöntekijän oikeutta korkeampaan palkkaan. Näyttää siis siltä, että muihin naisvaltaisiin ammattikuntiin samaistuminen, niihin rinnastaminen tai niistä erottautuminen on tilannekohtaista. Sen sijaan niihin aloihin, joita naistapaisuus ei määritä, suhtaudutaan vain yhdellä tavalla:

Talentien kannanoton mukaan Kuopion kokonaistaloustilanne ei tällä hetkellä ole erityisen heikko, vaan kysymys on sosiaali- ja terveystoimelle asetetusta määrärahaamasta. Teknisessä toimessa oli varaa jakaa vastikään tulospalkkiot. (40)

– Väki vierastaisi aivan varmasti insinööriä puheenjohtajana. On vaikea ansaita jäsenistön luottamusta ja tulla lähelle jäsentä ilman sosiaalialan substanssiosaamista. (4)

Siinä missä muihin naistapaisiin ammattiryhmiin suhtaudutaan tilanteen mukaan joka yhteistyötä etsien, rinnastaen ammatteja toisiinsa tai erottaumalla niistä, miestapaisemmista ammateista puhutaan pelkästään erottaumalla niistä ja joskus myös sosiaalityölle haitallisena. Ensimmäisessä lainauksessa vastakkain asettuvat miesvaltainen tekninen toimi ja naisvaltainen sosiaalitoimi, joista ensimmäiselle on jaettu rahaa tulospalkkioina, kun taas jälkimmäisellä on tullut vastaan liian tiukka määräraha-ramppi, joka aiheuttaa sosiaalitoimessa uhkaavat lomautukset. Kysymys on vastakkainasettelusta, jossa miestapainen ammatti saa rahaa ja sitä kautta paremmat toimintaedellytykset ja suurempaa henkilökohtaista hyötyä, naistapaisen ammatin jäädessä ilman. Jälkimmäisessä sitaatissa todetaan, miten tärkeää Talentia ry:n puheenjohtajalle on tuntee sosiaaliala ja siihen liittyvät ilmiöt: miesvaltaista alaa edustavan insinöörin ei uskota sitä tekevän. Kirjoittaja toteaa, että insinööri ei herättäisi osaavaa ja luotettavaa kuvaa järjestön toiminnasta, vaan järjestön puheenjohtajaksi halutaan todennäköisesti joku ”omasta väestä”. Tulkitsemisessä kirjoittajan valinnan esittää insinööri henkilönä, jolla on mahdollisimman vähän sosiaalialan substanssiosaamista, paitsi erontekona nais- ja miesvaltaisten ammattiryhmien välille, myös erotteluna nais- ja miestapaisien tietämisen ja tekemisen tapojen käytännöissä.

Sosiaalityön naisvaltaisuus nostetaan useimmin esiin epäkohtia pohdittaessa ja osana ongelmia. Näitä ongelmia ovat esimerkiksi naisvaltaisiin aloihin liittyvät matala palkkaus, määräaikaisten työsuhteet, miesten vähäisyys tai väkivallan uhka. Myös keskustelussa Talentia ry:n puheenjohtajavaalista sukupuoli nousee esiin, mutta tätä aihetta käsittelemme tarkemmin luvussa 8.1. Sukupuolierityisyyden diskurssi, joka nostaisi sukupuolta avoimeen keskusteluun, on kuitenkin hyvin vähäistä Talentia-lehdessä ja huomattavasti sitä useammin lehdessä on vallalla sukupuolineutraali diskurssi.

Tässä luvussa olen esitellyt aineistossani esiintyviä sukupuolineutraalia diskurssia ja sukupuolierityisyyden diskurssia. Näistä kahdesta diskurssista sukupuolineutraali diskurssi saa aineistossa huomattavasti suuremman painoarvon. Tämä sopii hyvin suomalaiseen tasa-arvodiskurssiin, jossa ei ole tyypillistä pitää sukupuolta mainittavasti työelämässä vaikuttavana asiana (Kinnunen & Korvajärvi 1996c). Sukupuolesta ei puhuta silloinkaan, kun

se kuuluisi aiheeseen melko luontevasti – sukupuolineutraalin diskurssin mukainen tuttu ja itsestäänselvä valinta on jättää sukupuoli mainitsematta (vrt. Suoninen 1999, 27). Voi olla, että sukupuolta ei ole tarpeellista tuodakaan joka kohdassa esiin, mutta pohtimisen arvoista on, voisiko sukupuolen avoimempi esittäminen avata uusia näkökulmia käsiteltäviin aiheisiin ja tuoda piiloon jääviä syrjiviä rakenteita keskusteluun.

7. HOIVAEETTISET DISKURSSIT SOSIAALITYÖN SUKUPUOLISTAVINA KÄYTÄNTÖINÄ

Ilman etiikkaa ei voi tehdä työtä. (49)

Yllä oleva sitaatti kuvaa tiivistetysti yhdellä lauseella sitä vahvaa eettistä diskurssia, jolla sosiaalityö oikeutetaan ja jolla sosiaalityötä ammatillisena toimintana kuvataan. Etiikka asettautuu luontevasti ja kyseenalaistamatta aineistossani sosiaalityön perustaksi. Talentia-lehti kokonaisuutena tuottaa kuvaa, jossa ammattietiikka on niin perustavanlaatuinen osa sosiaalityön tekemisessä, että ilman sitä sosiaalityön tekeminen olisi mahdotonta. Sosiaalityön ammattietiikan tärkeyttä on sivuttu erilaisissa tutkimuksissa paljon, joskin suoraan sosiaalityön etiikkaan keskittyvää tutkimusta on edelleen vähän. Arvot ja etiikka määrittävät perustavalla tavalla sosiaalityön toimintaperustaa. Ilmari Rostilan (2001, 23-25) mukaan sosiaalityöntekijän tietoisuus omista arvoistaan ja eettisen vastuun ottaminen toiminnastaan ovat sosiaalityön ydintä. Sosiaalityön lähtökohtana ovat modernin yhteiskunnan yleisesti hyväksytyt arvot, jotka tulevat ilmi sosiaalityön etiikassa eli eettisissä toimintaohjeissa. (Raunio 2009, 82.)

Sosiaalityön kansainvälinen määritelmä korostaa sosiaalityön nousevan humanismin ja demokratian perinteistä. Määritelmä nostaa sosiaalityön keskeisiksi arvoiksi ihmisten tasa-arvon ja ihmisarvon kunnioittamisen (IFSW 2000). Toisaalta arvot ilmaisevat sosiaalityön inhimillistä (ihmisarvon kunnioittaminen), toisaalta yhteiskunnallista (demokratia, sosiaalinen oikeudenmukaisuus) painotusta. Eettisten periaatteiden ohella sosiaalityön toimintaa asiakasta kohtaan ohjaa myös laki, esimerkiksi ohjeistamalla sosiaalityöntekijöitä hyvään hallintotapaan. (Raunio 2009, 87, 92).

Ammatillisen toiminnan yhteydessä eettisyys kiteytyy ammattikunnalle laadittuihin eettisiin ohjeistuksiin, jotka muodostavat ne yleiset eettiset periaatteet, jonka pohjalta ammattilainen toimii. Ohjeistus toimii asiakkaan suojana kertoen sen, mitä työntekijältä voi odottaa. Ohjeistuksen tarkoituksena on opastaa ammattilaista päätöksenteossa joko kannustamalla eettiseen pohdintaan tai tarjoamalla suurempia toimintaohjeita. Tämän lisäksi ohjeistus

esimerkiksi vahvistaa ammatillista asemaa sekä luo ja ylläpitää ammatti-identiteettiä. Sosiaalityössä, jossa yhteiskunnallinen instituutio käyttää valtaa tekemällä interventioita yksityisen ihmisen elämään, eettinen harkinta on erityisen oleellista. (Raunio 2009, 90-91.)

Petreliuksen (2005, 156-157) mukaan etiikka viittaa siis yhtäältä teoreettisesti muotoiltuun ja keskusteltuun näkökulmaan, mutta toisaalta myös arkiseen toimintaan voi sisältyä sellaisia osittain tiedostamattomiinkin arvoihin perustuvia eettisiä toimintapoja, joita ei pueta sanoiksi. Carol Gilliganin (1982) mukaan naiset tulkitsevat moraalisia kysymyksenasetteluja erilaisesta näkökulmasta kuin miehet. Tätä hän kutsui hoivaetiikaksi (ethics of care). Merja Korhonen (1996, 13) on Gilliganin ajattelun pohjalta käyttänyt termejä oikeudenmukaisuuden moraali ja välittämisen moraali. Oikeudenmukaisuuden moraali on tyypillistä länsimaiselle yhteiskunnalliselle ajattelulle: se perustuu ennen kaikkea järkeen korostaen tasapuolisuutta. Tämä näyttäytyy perinteisenä miestapaisena ajattelutapana. Välittämisen moraali puolestaan on naistapainen tyyli kohdata eettisiä ongelmia, ja siinä painottuu ennenkaikkea vastuullisuus suhteessa kanssaihmiin, välittäminen ja huolenpito. Petrelius (2005, 156-157) määrittelee hoivaeettiseksi lähestymistavaksi sosiaalityöntekijöiden puheessa ilmenevät ilmaisut, joissa painottuu ”*vastuunotto kohdattavan asiakkaan hyvinvoinnista, halu auttaa, tukea toista ihmistä sekä tarjota tälle myötätuntoista ymmärrystä eläytyvän ja empaattisen kasvokkaisen vuorovaikutuksen keinoin*”. Nämä toimintatavat taas määrittyvät sekä hoivaeettisissä teorioissa että Petreliuksen aineistossa naistapaisiksi ominaisuuksi: ne siis yhdistetään ensisijaisesti naissukupuoleen.

Aineistossani näkyvä eettinen painotus kuuluu hyvin selkeästi naistapaiseen hoivaeettiseen ajatteluun. Hoivaeettinen diskurssi on aineistossani kaikkein selkeimmin erottuva sosiaalityön sukupuolistava käytäntö. Tarkastelen aluksi lyhyesti, miten kiinteästi ammattietiikka nivoutuu aineistossani osaksi sosiaalityön koulutusta ja työkäytäntöjä. Tämän jälkeen keskustelen tarkemmin hoivaeettisistä, sukupuoleen liittyvistä diskursseista ja niille vastakohtaksi asettuvasta uusliberalistisesta diskurssista.

Lisäksi on toivottavaa, että ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa ammattieettinen koulutus pysyy vahvana ja työpaikoilla löytyy aikaa mieltää ammattieettisiä kysymyksiä. (27)

Aineistossa painotetaan ammattieettisen ajattelun tärkeyttä sekä opinnoissa että työelämässä. Näin syntyy eettisen ajattelun korostamisen läpileikkaus, joka kattaa sosiaalityöntekijän koko työuran aina opiskelujen alkamisesta eläkkeellä jäämiseen saakka. Sitaatissa luottamus sosiaalialan oppilaitosten ammattieettiseen osaamiseen ja koulutukseen näyttäytyy hyvänä. Oletus siis on, että ammattietiikan koulutus on jo hyvätasoista. Toimintaan työelämässä ei sen sijaan olla yhtä luottavaisia. Lainauksessa todetaan, että olisi tärkeää, että työpaikoilta löytyisi aikaa eettisten kysymysten esille ottamiseen – tämä viitanee siihen, että työpaikoilla nimenomaan kiire, ei niinkään sosiaalityöntekijöiden ammattieettisen osaamisen puute, on syy minkä vuoksi eettinen pohdinta sosiaalityössä voi jäädä liian vähäiseksi.

Arvioijat suosittelevat, että etiikan opetusta lisätään edelleen molemmissa koulutuksissa ja etiikka sidotaan myös käytännön opetukseen. Elli Aaltonen perusteli etiikan tarvetta sillä, että etiikka tukee ammatillista osaamista ja luo edellytyksiä jaksaa paremmin työelämän puhureista. (9)

Aikaisemmassa sitaatissa korkeakoulujen ammattietiikan opetus arvioitiin hyvätasoiseksi; tässä sitaatissa etiikan opetusta kaivataan lisää ja etenkin sellaista, joka liittyy sosiaalialan käytännön opetukseen. Näin on epäilemättä tarkoitus tukea eettistä näkökulmaa erityisesti asiakastyössä. Ammattieettisen osaamisen haastateltu perustelee sillä, että se on tärkeä tuki ja osa ammatillista osaamista, sitä mitä sosiaalityöntekijä työssään tekee. Lisäksi vahvan eettisen osaamisen kuvaillaan edesauttavan työssä jaksamista. Tämä ei ole kuitenkaan koko aineiston kattava kanta, vaan sitä vastaan asettuu puhe, jonka mukaan vahva ammattietiikka voi myös johtaa työuupumukseen. Tähän ajatukseen palaan myöhemmin nöyrän kiltteyden diskurssista kirjoittaessani.

Aineistossani asemoidaan sosiaalityöntekijöitä kolmella erilaisella hoivaettisellä diskurssilla. Olen nimennyt nämä diskurssit nöyräksi kiltteydeksi, hoivaettiseksi professionaalisuudeksi ja professionaaliseksi rohkeudeksi. Nöyrä kiltteys määrittyy yhtäältä auktoriteettien hyväksymisenä ilman niitä näkyvästi vastustavaa toimintaa, toisaalta muiden tarpeiden

toteuttamisena oman hyvinvoinnin kustannuksella. Kiltti sosiaalityöntekijä voi tehdä paljon asiakkaan hyvinvoinnin edistämiseksi, koska hän todella omistautuu työlleen. Nöyrän kiltteyden diskurssin mukaan hän ei määriyty hyväksi työntekijäksi, koska kypsän sosiaalityöntekijän profession katsotaan vaativan asiakkaiden puolustamista julkisesti ja näkyvästi yhteiskunnan tasolla. Nöyrä kiltteys näyttäytyy alistumisena ja loppujen lopuksi epätoivottavana käyttäytymisenä.

Nöyrä kiltteys tulee teksteistä ilmi ”vääränlaisena” kiltteytenä verrattuna ”oikeanlaiseen” kiltteyteen, jota nimitän hoivaeettiseksi professionaalisuudeksi. Hoivaeettisen professionaalisuuden kuvataan olevaan vahvaa ammattietiikkaa, joka on hyvin läpileikkaava diskurssi Talentia-lehdessä. Hoivaeettinen professionaalisuus, asiakkaan parhaan aktiivinen edistäminen yksittäisessä asiakassuhteessa, on sellaista naistapaisuutta, jopa kiltteyttä, jonka olemassaoloa korostetaan aineistossani äärimmäisen tärkeänä. Nöyrän kiltteyden diskurssiin verrattuna sosiaalityöntekijän sitoutumisesta työlleen poistuu sen alistuva, persoonallinen sävy (kiltteyspuhe) ja siitä tulee professionaalista ja tietyn asiantuntijaryhmän omaisuutta, kun siitä puhutaan ammattietiikkana. Siinä missä nöyrä kiltteys määrittyy henkilökohtaisena ominaisuutena, hoivaeettinen professionaalisuus määritellään enemmänkin sosiaalityöntekijöiden ammattiryhmän taidoksi, jota voi ja pitää kehittää sekä opetella. Toisaalta hoivaeettisestä professionaalisuudesta saatetaan puhua myös luontaisena naistapaisena ominaisuutena etenkin silloin, kun puhutaan sosiaalityöstä kutsumuksesta.

Aineistossani nöyrään kiltteyteen suhtaudutaan negatiivisesti, kun taas hoivaeettinen professionaalisuus saa positiivisen vastaanoton. Ymmärrän sekä hoivaeettisen professionaalisuuden että nöyrän kiltteyden hyvin naistapaisiksi tavoiksi toimia sekä jäsentää sosiaalityön, etiikan ja sukupuolen suhteita. Hoivaeettinen professionaalisuus ja nöyrä kiltteys muodostavat keskenään jatkumon: edellisen ammattieettisyyteen kuuluu vahva sitoutuminen sosiaalityöhön, joka liian pitkälle mennessään saa nöyrän kiltteyden diskurssiin liittyviä negatiivisia merkityksiä.

Hoivaeettinen professionaalisuus keskittyy kuitenkin yksittäiseen asiakasseeseen, eikä se suuremmin sisällä vaatimusta julkisesta toiminnasta sosiaalityön eetoksen edistämiseksi, mitä

toisaalta moititaan nöyrän kiltteyden diskurssissa sosiaalityön puutteeksi. Tämä sosiaalityökeskustelun osa-alue puolestaan korostuu professionaalinen rohkeus-diskurssissa. Tässä diskurssissa korostuu sosiaalityöntekijän velvoite vaikuttaa myös julkisilla areenoilla ja toimia näkyvästi paitsi sosiaalityön asiakaskunnan, myös omien työolosuhteidensa parantamiseksi. Professionaalinen rohkeus ja hoivaellinen professionaalisuus näyttävät sosiaalityön hoivaellisiin keskusteluihin liittyvän professoikeskustelun kahtena eri puolena, joissa rohkeus saa miestapaisempia merkityksiä ja hoivaellisyys vastaavasti naistapaisempia. Professionaalinen rohkeus maskuliinisena diskurssina järjesty sosiaalityön hoivaellisten diskurssien joukkoon edustaen kuitenkin sen miestapaisinta ja siksi jossain määrin hoivaelliselle ajattelulle vierasta näkökulmaa. Nöyrän kiltteyden diskurssi taas asettuu sikäli vastakohtaksi kahdelle muulle hoivaelliselle diskurssille, että se ei näyttäyty professioniin kuuluvana vaan henkilökohtaisena ja ehdottoman naistapaisena.

Naistapaiselle hoivaelliselle ajattelulle tarjoutuu vastinpariksi oikeudenmukaisuuden etiikka, joka on miestapainen tyyli käsitellä eettisiä kysymyksiä. Aineistossani kuitenkin hoivaellisuuden diskurssille ei asetu vastakkaiseksi niinkään oikeudenmukaisuuden etiikka, vaan sitä laajempi uusliberalistinen diskurssi. Uusliberalistisuuden diskurssi perustuu oikeudenmukaisuuden etiikkaan, mutta se ei aineistossani näyttäyty lainkaan eettisenä keskusteluna. Uusliberalistista diskurssia esittelen hoivaellisten diskurssien jälkeen luvussa 7.4.

7.1 Hoivaettuinen professionaalisuus

– Kuka asiakkaiden puolta pitäisi ellemme me? (29)

Yllä oleva lainaus on lomautetun sosiaalityöntekijän haastattelusta, jossa hän oman lomautuksensa sijasta on enemmän huolissaan asiakkaista ja siitä, miten he pärjäävät lomautuksen aikana. Sen sijaan, että tekstissä tuotaisiin esille työntekijän murhetta tämän omasta lomautuksesta ja ansionmenetyksestä, muistutetaan siitä, että sosiaalityöntekijät ovat ainoita, jotka ovat sosiaalitoimen asiakkaiden puolella. Sosiaalityölle tyypillisessä hoivaettisessa lähestymistavassa oleellista on henkilökohtaisen vastuun ottaminen asiakkaiden hyvinvoinnista ja toisaalta myös oman elämäntilanteen osittainen sivuun jääminen, kun kyseessä on asiakkaan paras. Hoiva- ja huolenpitoammateille on hahmoteltu yhteiseksi perustaksi naisille tyypillistä etiikkaa, jota on kutsuttu vastuurationaalisuudeksi tai hoivaetiikaksi. Siinä keskeistä on moraalisen vastuun ottaminen asiakkaan tai potilaan hyvinvoinnista, samaistuminen tämän tilanteeseen ja usein myös luopuminen omasta hyvinvoinnistaan toisen vuoksi. (Satka 1990, 36.)

Hoivaettisen professionaalisuuden diskurssissa keskeistä on hoivaettisen lähestymistavan määrittäminen ammattietiikkana, joka on sosiaalityön tekemiselle välttämätöntä. Hoivaettuinen professionaalisuus määritellään aineistossani poikkeuksetta positiivisena ominaisuutena: diskurssiin kuuluu se, että sosiaalityöntekijän omistautuneisuutta asiakkailleen ei pidetä huonona asiana. Sen sijaan tekstin sijoituessa nöyrän kiltteyden diskurssiin tällaiset käytännöt saavat negatiivisempia merkityksiä.

Rakkaudesta sosiaalityöhön

Häkkisen kyläyhteisö on kahden sosiaalityöntekijän perustama yritys. [...-PS]

– Sijoitin aikaisemmassa työssäni nuoria päihdekuntoutukseen ja kaikki paikat olivat kaukana. Sekä nuori itse että omaiset toivoivat, että paikat olisivat lähellä. Sosiaalityöntekijällekin satojen kilometrien välimatkat toivat hankaluuksia yhteydenpitoon ja usein mietitytti miten nuoren asiat lähtivät etenemään, kertoo Tarja Anttonen.

Keski-Suomesta lastensuojelun päihdekuntoutusta antavat laitokset puuttuivat, niinpä yritys syntyi tarpeeseen. [...-PS]

Vaikka yritys perustettiin tarpeeseen, oli taustalla myös ripaus kapinahenkeä.

– Ajattelimme, että sillä energialla, mitä kunnan sosiaalityöntekijän tehtävän hoitamiseen kuluu, voisi tehdä myös muuta. Olemme molemmat erittäin sitoutuneita sosiaalityöntekijän professioon, mutta etenkin lastensuojelun sosiaalityöntekijät ja johtavat sosiaalityöntekijät ovat mahdottomien odotusten ja työpaineiden edessä. [...-PS](59)

Yllä oleva sitaatti on artikkelista, joka käsittelee Talentia-lehdessä tarkasteluajanjaksollani ainutlaatuista aihetta, sosiaalityöntekijöiden yrittäjyyttä. Kyseessä onkin toki melko uusi ilmiö sosiaalialalla. Tässä artikkelissa huomioni kiinnitti erityisesti se, miten sosiaalityöntekijöiden päätymistä yrittäjiksi perustellaan ja jopa puolustellaan. Perustelut ja aiheen kuvailu sijoittuvat osaksi hoivaeettisen professionaalisuuden diskurssia.

Kappale, joka kertoo sosiaalityöntekijöiden yrittäjyyden syistä, on otsikoitu *Rakkaudesta sosiaalityöhön*. Tämä viittaa tulkintani mukaan hyvin vahvasti siihen syyhyn, miksi yritys on toimittajan mielestä perustettu: motiivina on voimakas, jopa erittäin tunnepitoinen halu tehdä hyvää sosiaalityötä, ja kuten haastateltu itsekkin myöhemmin sanoo, vahva sitoutuminen sosiaalityön professioon. Haastatellut sosiaalityöntekijät kuvaavat niitä aikaisemman työnsä epäkohtia, jotka ovat motivoineet heitä yrittäjäksi ja korostavat kahteen kertaan sitä tarvetta, jonka he olivat toiminnalle havainneet. Sitaatista kuuluu tyytymättömyys siihen, miten haastateltujen aikaisemmissa työpaikoissa on tehty sosiaalityötä liian kovissa työpaineissa ja suurien odotusten alla. Yrityksen perustamisen motiiviksi rakentuu halu tehdä toimivampaa sosiaalityötä ja vastata asiakkaiden tarpeisiin paremmin – toisin sanoen otsikossa esille tuotu rakkaus sosiaalityöhön. Huomattavaa on, että yrityksen perustamisesta ei puhuta taloudellisessa mielessä tai markkinahenkistä diskurssissa käyttäen, vaan syyt yrityksen perustamiseksi kuvataan vahvan hoivaeettisinä, sitoutumisena huolenpitoon ja vastuuseen asiakkaista.

– Työni on rikkaus, josta ammennan voimaa. On upeaa seurata ja tukea ihmisiä, jotka tulevat ensin luokseni hädissään ja apua tarviten ja pystyvät jonkin ajan kuluttua pärjäämään omillaan, auttamaan itse itseään. (85)

Hoivaeettisen professionaalisuuden diskurssi näkyy myös niissä syissä, millä sosiaalityön tuottamaa työn iloa perustellaan. Yllä olevassa lainauksessa haastatellulle tuottaa työssä tyydytystä se, miten hän voi auttaa ihmisiä voimaan paremmin ja selviytymään vaikeista elämäntilanteista. Haastateltu kuvailee tätä kokemusta ihmisten auttamisesta hyvin voimakasta iloa tuottavaksi elämykseksi: hänelle työ on rikkaus ja ihmisten toipumisen seuraaminen upeaa. Sosiaalipalveluissa asiakastyö tuottaakin työntekijöille mielihyvää ja onnistumisen kokemuksia (Laine ym. 2006). Hoivaeettinen sitoutuminen toisten ihmisten tukemiseen ja auttamiseen saattaa olla sosiaalityössä se tekijä, joka auttaa sosiaalityöntekijöitä jaksamaan työssään.

Vuosikymmenestä toiseen pysyvää on kuitenkin sosiaalialan työntekijöitä yhdistävä sisäinen eetos ja tietyt arvolähtökohdat. – Tällä alalla työskentely vaatii, että ihmisellä pitää olla sisäistä halua tehdä työtä muiden ihmisten eteen. Pitää olla uskoa ihmisyyteen, parempaan maailmaan ja yhteiskuntaan.
(2)

Hoivaeettisen professionaalisuuden diskurssiin kuuluu myös sosiaalityön määrittelyminen sellaiseksi ammatiksi, jonka tekemiseen tarvitaan sisäistä paloa tai kutsumusta. Yllä olevassa sitaatissa kirjoittaja kuvaa ajatuksiaan sosiaalityöhön ajavasta sisäisestä motivaatiosta ja siitä maailmankuvasta, jonka hän ajattelee sosiaalityöntekijöitä yhdistävän. Kirjoittajalla on vankka näkemys siitä, millaiset sosiaalityöntekijän sisäiset arvot ovat – kirjoittajan mukaan työ vaatii naistapaista, hoivaeettistä halua työskennellä muiden ihmisten hyvinvoinnin puolesta. Kirjoittaja ajattelee kyseessä olevan hyvin kokonaisvaltaisen hoivaeettisen näkemyksen siitä, millaista ajattelu- ja arvopohjaa sosiaalityössä työskentelevä tarvitsee. Raunion (2009, 46) mukaan heikompien auttaminen nähdään hyvin perinteisenä motiivina hakeutua sosiaalityöhön. Tällöin on nähtävissä, että auttamisen halu ei tule täysin professionaalisuuden ihanteesta, vaan kutsumuksen kautta sosiaalityöntekijänaisten luontaisena ominaisuutena. Kirjoittaja ei puhu suoraan kutsumuksesta sosiaalityöhön, vaikka puheen ”sisäisestä halusta” voisikin tulkita viittaavan siihen.

– Rahavaatimuksia on aina tarvinnut perustella. Työn vaativuuteen nähden palkkaus ei ole riittävä, se on selvää. Se ei ole koskaan ollut riittävä eikä se ole sitä nytkään. Sosiaaliala on kutsumusala, eikä työtä voi tehdä, jos siitä ei

ole sydämessään kiinnostunut. Silti siitä pitäisi maksaa asianmukaista palkkaa. (49)

Yllä olevassa sitaatissa todetaan jälleen kerran sosiaalityön olevan kutsumusala, jota tehdäkseen täytyy olla siitä sydämestään kiinnostunut. Hoivaeettisen professionaalisuuden diskurssia yhdistetään sitaatissa miehisempään omien etujen ajamisen ajatukseen mutta toisaalta lauseen voi yhdistää myös miestapaiseen oikeudenmukaisuuden etiikkaan – vaativasta työstä tulee saada asianmukaista palkkaa. Hoivaeettiselle diskurssille ja sosiaalityön kutsumuksesta keskustelemiselle ei yleensä ole tyypillistä puhua rahasta ja työntekijän itsensä eduista, ja nämä kaksi diskurssia yhdistyvätkin aineistossa hyvin harvoin. Haastateltu osoittaa, että halu saada työstään kunnollista palkkaa ja kutsumusammatin yhdistäminen ei ole mahdotonta, vaikka nämä diskurssit tulevat hyvin eri suunnista. Yhdistelmä ei ole välttämättä aina vaivaton: lainauksesta huokuu puolusteleva sävy. Haastateltu puhuu palkkauksen riittämättömyydestä, jonka jälkeen hän tuo voimakkaasti ja kyseenalaistamatta esille sosiaalityön kutsumusammattillisen luonteen. Sitaatin päättää paluu palkkauskysymykseen: *silti* työstä pitäisi maksaa enemmän. Haastateltu joutuu perustelemaan lauseessaan sen, etteivät sisäinen palo tehdä sosiaalityötä ja samalla haluta siitä palkkaa sulje toisiaan pois. Seuraavassa sitaatissa haastateltu ei ole aivan samaa mieltä:

– Kaikki yrittävät saada itselleen enemmän tunnustusta ja palkkaa. Palkkataistelu ei saisi sotkea sosiaalityön missiota. Se missio vaatii myös poliittista otetta, sillä ongelmat, joiden kanssa sosiaalityöntekijät tekevät töitä, ovat luonteeltaan poliittisia. (80)

Hoivaeettisen professionaalisuuden diskurssi ja sitoutuminen sosiaalityön poliittiseen tavoitteeseen näkyvät tässä lainauksessa niin vahvoina, että se johtaa haastatellun epäilemään, haittaako sosiaalityöntekijöiden omien etujen edistäminen sosiaalityön ammatillisten tavoitteiden tavoittelua. Sosiaalityöntekijöiden palkkataistelu ja alan arvostuksen kohottamiseen tähtäävät toimenpiteet eivät näyttäytyä lainauksessa positiivisessa valossa. Haastateltu tuottaa lainauksessa hoivaeettisen professionaalisuuden diskurssia, jossa tiukan tulkinnan mukaan asiakkaiden parhaaksi tehty vaikuttamistyö on sosiaalityössä tärkeintä, ja vasta sen jälkeen sopii ajatella työntekijän omia etuja, jos silloinkaan. Sitaatti liittyy osaltaan myös professionaalisen rohkeuden diskurssiin, johon palaan luvussa 7.3.

Jokaisen sosiaalialan ammattilaisen on hyvä muistaa, että uupuneena ei voi auttaa, ei tukea, eikä kasvattaa (...-PS). (72)

Aineistossa kannustetaan sosiaalityöntekijää pitämään itsestään huolta vetoamalla hoivaettisen professionaalisuuden diskurssiin: uupunut auttaja ei ole hyvä auttaja. Sen lisäksi, että vedotaan työntekijän omasta hyvinvoinnista välittämiseen tämän itsensä takia, vedotaan myös hoivaettiseen vastuuseen muista ihmisistä, jonka vuoksi sosiaalityöntekijän täytyy pitää itsestään huolta. Hoivaettinen ajattelu voi olla sosiaalityöntekijöiden ammattikunnassa niin sisäistynyttä, että omasta jaksamisesta huolehtimiseen täytyy kannustaa muistuttamalla vastuusta muista ihmisistä.

Suhtautuminen työhön oli tuohon aikaan erilaista kuin nykyisin. Joillekin sosiaalitarkkaajille työ oli koko elämä ja he tekivät kotikäyntejä myös iltaisin vieden mukanaan asiakkaille ruokaa. Huolehtiminen ja kontrolli kulkivat käsi kädessä. Näillä vanhemmilla kollegoilla oli myös elämänviisautta, jota Eija kunnioitti. Erään kerran Eija pohti leipurina työskennelleen sosiaalitarkkaajan kanssa asiakasperheen avustustamista, kuinka paljon perheelle pitäisi antaa. Tämä työtoveri vastasi: ”Älä pelkää, että annat puoli leipää liikaa, vaan että annat puoli leipää liian vähän”. Tämän opin Eija kertoo muistaneensa läpi elämän. (79)

Vaikka sosiaalityössä edelleen puhuttaisiinkin kutsumuksesta, yllä oleva lainaus toteaa, että entisaikojen sosiaalitarkkaajille työ saattoi olla paljon nykyistä suurempi kutsumus ja selkeä elämäntehtävä. Sosiaalitarkkaajien työ näyttäytyy lainauksessa kokonaisvaltaisemmalta ja myös ajan suhteen aina läsnä olevalta: *työ oli heille koko elämä*. Rajattomuus ja jatkuva sitoutuminen ovat hyvin tyypillisiä naistapaisten hoivaetiikan tunnuksia. Hoivaettisen professionaalisuuden diskurssi näkyy myös kohdassa, jossa puhutaan vanhempien työntekijöiden *elämänviisaudesta*, jonka mukaan perheen avustamisessa ei ole tärkeää säästäminen, vaan se varmuus, että perhe saa tarvitsemansa avun. Neuvo tulkitaan sitaatissa nimenomaan elämänviisaudeksi, jonka tulkitsen viittaavan ajatukseen sosiaalityölle tyypillisen hoivaetiikan kehittymisestä elämäkokemuksen myötä. Vaikka sitaatissa sosiaalityöntekijöiden tekemä työ näyttäytyy rajattomana ja oman yksityiselämän syrjäyttävänä, se saa tekstissä kuitenkin positiivisen sävyn, mikä on hoivaettisen professionaalisuuden diskurssille ominaista. Jos näitä käytäntöjä esitettäisiin

negatiivisemmassa valossa, tulkitsisin sitaatin kuuluvaksi nöyrän kiltteyden diskurssiin. Tämä osoittaa osaltaan sitä häilyvää rajaa, joka näiden kahden hoivaeettisen diskurssin välillä on.

Hoivaeettinen professionaalisuuden diskurssi näyttäytyy aineistossani vahvana ammattietiikan painottamisena. Hoivaeettinen professionaalisuus määrittyy teksteissä vastuullisuudeksi ja huolen pitämiseksi asiakkaista kaikissa tilanteissa. Tietyn alan asiantuntijoille yhteinen ammattietiikka on professionaalinen piirre, mutta toisaalta hoivaeettisyyttä korostetaan myös kutsumuksena ja tällöin kenties enemmän naistapaisena luontaisena piirteenä. Hoivaeettinen professionaalisuus määrittyy sosiaalityössä myönteiseksi ja välttämättömäksi piirteeksi, aineiston itsensä sanoin: *ilman etiikkaa ei voi tehdä työtä*. Ammattieettiseen keskusteluun ei liitetä negatiivisia määreitä: sen ajatellaan auttavan jaksamista ja tukevan työntekijää. Hoivaeettisen professionaalisuuden diskurssi osoittaa myös sosiaalityön vetovoimaisuuden työn tuottaman tyydytyksen kautta. Seuraavaksi esittelen toisen sosiaalityön naistapaisen käytännön, nöyrän kiltteyden diskurssin, joka on läheisessä yhteydessä hoivaeettiseen diskurssiin mutta saa paljon kielteisempiä merkityksiä aineistossani.

7.2 Nöyrä kiltteys

Nöyrällä kiltteydellä tarkoitan hoivaeettistä diskurssia, joka määrittelee sosiaalityön käytäntöjä sellaisen kiltteyden kautta, joka voi toimia harjoittajaansa vastaan esimerkiksi puhkeamalla työuupumuksena tai oikeuttamalla kehnot työolosuhteet. Varsinaisesti kiltteydestä puhutaan vain yhdessä artikkelissa. Tästä artikkelista kuitenkin nousi ajatus, joka herätti minut pohtimaan sosiaalityökeskustelussa esiintyvän kiltteyden luonnetta ja tutkimaan, millaisia diskursseja siihen liittyy.

Kapinaan, kiltit tytöt! (45)

Yllä oleva lainaus on erään aineistoni artikkelin otsikko: se nostaa esiin sosiaalityön naisvaltaisuuden ja tekee sen ammattilehden suhteellisen asiallisessa kielenkäytössä poikkeavalla tavalla, tytöttelemällä lukijoita. Artikkelin otsikoksi on valikoitu provosoiva lause, joka herättää huomiota kahdella tavalla: kiltteys määrittyy työelämässä epätoivottavaksi ominaisuudeksi ja se tunnustetaan myös avoimesti naistapaiseksi ominaisuudeksi. Kiltteys ei ole toivottava piirre sosiaalityöntekijässä kun sillä viitataan alistumiseen ja nöyrään tottelevaisuuteen – kiltteydestä pitää vapautua kapinoimalla. Toisessa naistapaisessa sosiaalityödiskurssissa, hoivaeettisessä professionaalisuudessa, ei ole sellaisia piirteitä, joista tarvitsisi päästä eroon. Hoivaeettisen professionaalisuuden eli vahvan ammattietiikan diskurssista on eristetty pois naistapaisen käytännön epätoivottavat piirteet, jotka esiintyvät puolestaan nöyrän kiltteyden diskurssissa.

Kun puhutaan kilteistä tytöistä, kerrotaan suoraan myös kiltteyden sukupuoli, sen naistapaisuus. Tytöttely tunnistaa alan naisvaltaisuuden ja kohdistaa huomion siihen vihjaamalla, että kiltit työntekijänaiset eivät ole ammatillisesti täysikasvuisia. Haastateltu jatkaa myöhemmin artikkelissa sosiaalialan toimijoiden moittimista vaisuudesta ja pelokkuudesta puolustaa omia etujaan ja siinä samalla ajaa asiakkaiden asiaa. Otsikko viittaa siihen, että sosiaalityön ammattilaisten nöyrä kiltteys määrittyy vahvasti naisiseksi ja henkilökohtaiseksi ominaisuudeksi, epätoivottavaksi sosiaalityöntekijässä. Aktiivisuus-passiivisuus-jatkumolla passiivisuus, alistuvuus ja kiltteys ajatellaan naistapaisiksi

ominaisuuksiksi, joten *kiltti tyttö* kuvaa tätä konstruktiota hyvin. Rohkeus, aktiivisuus ja äänekäs toiminta yhdistyvät miestapaiseen toimintaan, joten sanapari ”kiltti poika” kuulostaisi jopa hieman oudolta sosiaalityön kontekstissa. Sosiaalityöntekijämiehet eivät kuitenkaan hekään määrity aineistossani näkyviksi julkisiksi toimijoiksi, koska heitä ei määritellä ryhmänä mitenkään. Segregaation vuoksi sosiaalityöntekijämiehiä on niin vähän, että myös mielikuvissa ja niistä seuraavassa kielenkäytössä sosiaalityöntekijät nähdään nimenomaan naispuolisina henkilönä. Koska sukupuolidikotomia asettaa perustavalla tavalla sukupuolet toistensa vastakohtaksi, on varmaa, että ainakaan sosiaalityöntekijämiehistä ei voida puhua otsikon tavalla kiltteinä tyttöinä. Sukupuolineutraalin diskurssin vuoksi myös naissosiaalityöntekijöidenkin määrittely ryhmänä on harvinaista aineistossani.

- Jos sosiaalityöntekijät eivät uskalla puolustaa edes omia oikeuksiaan, miten he sitten uskaltaisivat ajaa asiakkaiden etuja? (45)

Sosiaalityöntekijöiden uskaltaminen tai oikeastaan sen puute on hyvin keskeinen teema alistuvasta kiltteydestä keskusteltaessa. Diskurssissa se, että sosiaalityöntekijät eivät uskalla tai pysty ajamaan omia etujaan on hyvin perustavanlaatuinen ajatus. Tämä asettuu mielenkiintoisella tavalla vastakkain sellaisen hoivaettisen professionaalisuuden diskurssin osasen kanssa, joka kuvaa sosiaalityötä kutsumustyönä. Kutsumusammattipuheeseen ei kuulu omien vaatimusten esittäminen esimerkiksi palkkauksen suhteen, ja aineistoni perusteella näyttää siltä, että näiden kahden diskurssin yhdistäminen on vaikeaa sosiaalityön keskusteluissa. Tässä sitaatissa nöyrä sosiaalityöntekijä, joka ei ryhdy vaatimaan itselleen parempia työskentelyolosuhteita, määritellään ainakin jollain tasolla epäonnistuneeksi työntekijäksi. Tällainen sosiaalityöntekijä ei ole kykenevä toimimaan asiakkaan puolesta ja rinnalla – tekstin mukaan hänellä ei ole riittävää uskallusta siihen.

Nyt näyttää siltä, että sosiaalialan väki on laskenut urakan pieleen. ”Urakka on kussut” kuten asia ronskimmin ilmaistaan. Töitä on paiskittu urakalla, mutta pelkällä kuukausipalkalla, ei urakkapalkalla. (98)

Aineistossani on harvinaista, että teksteissä todetaan edellä esittämäni sitaatin tapaan suoraan, että sosiaalityöntekijät eivät *uskalla* edistää omaa etuaan ja asiakkaan asemaa. Oletettavasti Talentia- lehden tavoitteena ei ole syyllistää lukijoitaan näiden oletetusta kiltteydestään, joten

yleensä viittaukset nöyrän kiltteyden diskurssiin liittyen tulevat esiin rivien välistä. Yllä olevassa tekstissä todetaan, että sosiaalialan työntekijät ovat tehneet liikaa töitä liian pienellä palkalla – kyseessä on talouden taantumien ja kuntien säästöjen aiheuttama ruuhka sosiaalitoimissa. Sitaatissa väitetään, että sosiaalialan työntekijät ”ovat laskeneet urakan pieleen”. Tulkitsen tämän kuitenkin lausuntona, jossa kritisoidaan sitä, että töiden määrään on lähinnä alistuttu, eikä ole vaadittu riittävästi parannuksia työolosuhteisiin. Teksti viittaisi siihen, että sosiaalialan työntekijät olisivat toimineet aktiivisesti laskemalla työnteon kannattavuutta: todellisuudessa sosiaalityössä ei toimita urakkapalkalla, joten lainauksessa kuvattu aktiivinen toiminta määrittyy kielikuvaksi. Sitaatti on osa nöyrän kiltteyden diskurssia, jossa sosiaalityöntekijät eivät nouse puolustamaan oikeuttaan tehdä työnsä hyvin normaalissa työajassa. Tämä viittaa tunnollisuuteen, jonka käsitän hyvin tiukasti kiltteyteen liittyväksi ominaisuudeksi. Myös Maija Fast (2006, 54-58) on havainnut, että nuoret koulutetut naiset kuvaavat itseään sekä opiskelijoina että työntekijöinä tunnollisiksi ja kilteiksi työtöiksi. Kiltin tytön kuvaus näyttäisi olevan osa kulttuurista tapaa selittää tietynlaisen naisena olemisen tapaa, johon myös naiset itse voivat liittyä määrittäen näin oman toimintansa naistapaisten adjektiivien kautta.

Metteri painotti yhdistyksen merkittävää roolia sosiaalityöntekijöiden kannan ilmaisemisessa, sillä monet työntekijät ovat arkoja sanomaan mielipidettään ääneen. Hiljaisuuden kulttuuriksi kutsumaansa sosiaalityöntekijöiden kulttuuria pidetään Metterin mukaan yllä monissa työyhteisöissä. Joitakin kysymyksiä esiin nostettuaan työntekijät ovat saaneet kuulla, että niistä saavat julkisesti ilmaista kantansa vain esimiehet. Näin Metterin mukaan perustuslain suomaan puheoikeutta on sosiaalityöntekijöiltä yritetty rajoittaa. (89)

Nöyrä kiltteys-diskurssin mukaan yksinäinen sosiaalityöntekijä ei halua, kykene tai uskalla sanoa mielipidettään ääneen, mutta yhdessä toisten kanssa se voi onnistuakin. Yllä olevassa sitaatissa sosiaalityöntekijöiden nöyryyttä ja alistumista olosuhteille selitetään kahdella toisistaan poikkeavalla tavalla. Yhtäältä todetaan, että sosiaalityöntekijät ovat arkoja puhumaan ajatuksistaan, mutta toisaalta työyhteisöt ylläpitävät sosiaalityöntekijöiden hiljaisuutta kieltämällä epäkohdista keskustelun. Syyt sosiaalityöntekijöiden hiljaisuuden kulttuuriin tulevat siis haastatellun mukaan kahtaalta: sekä työntekijän omista

persoonallisuuden piirteistä että sosiaalityön työelämän vaikeudesta, sananvapautta rajoittamaan pyrkivistä käytännöistä. Myös arkuus määrittyy osaksi naistapaista nöyrän kiltteyden diskurssia. Haastatellun mukaan ammattiyhdistyksen tärkeä tehtävä onkin koota hiljaisten sosiaalityöntekijöiden äänet yhteen ja puhua heidän puolestaan.

Sosiaalityö on ammatti, jossa toimitaan julkisen ja yksityisen rajalla. Työssä yhdistyvät sekä yksilökohtainen asiakastyö että yhteiskunnallinen vaikuttamistyö. (Satka 1995, Petrelius 2005) Työntekijöiltä odotetaan, että sosiaalityöntekijä toimisi asiakkaidensa asianajajana myös julkisena vaikuttajana ja toisi päättäjien tietoon työssä näkemänsä sosiaalista todellisuutta. Kuitenkin asiakastyötä korostetaan sosiaalityössä voimakkaammin kuin vaikuttamistyötä, joka usein jää vähäiseksi ja vain muutamien aktiivisten toimijoiden harteille. Myös aineistossa näkyy se, että (nais)työntekijöitä moititaan hiljaisuuden kulttuurin ylläpitämisestä. Kulttuuriset naistapaisuudet osoittavat naisten toimintapaikaksi yksityisen, joten siellä valtaosan sosiaalityöntekijänaisista on nähtävästi perinteisiin tapaisuuksiin nojaten helpompi toimia. Hiljaisuuden kulttuuria voi pitää yhtenä sosiaalityön sukupuolistavista käytännöistä.

[...-PS] Sosiaalityössä työskentelevät ovat hyvin usein tyyppinä erityisen empaattisia tai sitten tunnollisia velvollisuuksien suorittajia. [...-PS] - Erityisen empaattinen suostuu kaikkeen. Työyhteisö osaa käyttää tällaista ihmistä herkästi hyväkseen. Kun oma aikataulu pettää, ”kysytään Ritvalta, kyllä Ritva tekee ja pelastaa meidät”. (72)

Yllä olevassa sitaatissa puhutaan naistapaisista ominaisuuksista, vaikka sitä ei tekstissä kirjoitetaakaan auki. Empatia ja tunnollisuus käsitetään naistapaisiksi ominaisuuksiksi, kuten myös vastuullisuus toisista ihmisistä jopa niin pitkälle, että henkilö tulee hyväksikäytetyksi. Tämä käsitys kuten myös sosiaalityön naisvaltaisuus tuleekin ilmi aivan sitaatin lopussa, jossa aiemmin sukupuoleton työntekijä saa nimekseen Ritva. Jos tekstissä puhuttaisiinkin Ritvan sijaan Raimosta, koko sitaatti saisi erilaisen sävyn: empatia, kiltteys ja tunnollisuus eivät asetu miestapaisiksi käytännöiksi siinä missä ne liittyvät vahvasti naistapaiseen käyttäytymiseen. Donna Baines väittää, että esimerkiksi hoivatyössä miehiltä ei odoteta samanlaista tunnetta ja vastuullisuutta kuin naisilta (Julkunen, 2008, 157, mukaan). Julkunen (emt.) esittää, että tämä suojaisi naistyöpaikoissa toimivia miehiä tietynlaiselta työn kuormitukselta – mieheltä

yksinkertaisesti ei odoteta eikä vaadita niin syvää tunneperäistä sitoutumista asiakkaisiinsa. Lisäksi empaattisten työntekijöiden edustajaksi valittuna Raimo voisi saada aikaan kummastusta myös siksi, että sosiaalityöntekijöistä valtaosa on naisia.

Vihtiläiset ovat ihmetelleet, etteivät muiden kuntien sosiaalityöntekijät ole olleet heidän kanssaan samaa mieltä. Varallaolosta purnataan, mutta ei kuitenkaan lähdetä viralliseen valitusprosessiin. Sitten uuvutaan ja ollaan tyytymättömiä. (22)

Tulkitsen nöyrän kiltteyden diskurssiin kuuluvaksi sellaiset tekstit, joissa todetaan sosiaalityöntekijöiden reagoivan työssä kohdattuihin epäkohtiin jotenkin, mutta toiminta ei kohdistu aidon muutoksen aikaansaamiseen. Syystä tai toisesta epäkohdille ei ryhdytä tekemään mitään, vaikka asia on tiedossa ja siitä on keskusteltu työntekijöiden kesken. Perkiö-Mäkelä (2006) kirjoittajakumppaneineen toteaa, että sosiaali- ja terveysalalla työskentelevistä runsas kolmasosa piti työhön vaikuttamismahdollisuuksiaan hyvinä, kun taas viidesosa arvioi, että ei pysty vaikuttamaan työhönsä kuin korkeintaan vähän. Kokemus siitä, että tehtävään työtä ei pysty muuttamaan, saattaa toimia työntekijöiden vaikuttamisyriä ehkäisevänä tekijänä. Yllä olevassa lainauksessa on kysymyksessä sosiaalipäivystyksen toimimattomaksi koettu varallaolosysteemi, josta yhden kunnan sosiaalityöntekijät ovat tehneet virallisen valituksen – astuneet ulos nöyrästä kiltteydestä ja toimineet professionaalisen rohkeuden diskurssin mukaisesti. Sitaatissa todetaan ihmetys siitä, miksi muiden saman systeemin piirissä olevien kuntien sosiaalityöntekijät vain *purnaavat* asiasta, mutta valittaminen ei aktualisoidu toiminnaksi. Diskurssissa nähdään selkeä syy-seuraus-suhde siinä, että nöyrä kiltteys, jossa ei ryhdytä vastustamaan aktiivisesti kuluttavia käytäntöjä, johtaa työuupumukseen ja yleiseen tyytymättömyyteen.

Työuupumuksesta ja sen välttämisestä puhutaan *Talentia*-lehdessä paljon. Saattaa olla, että sosiaalityön määrittely naistapaisena ammattina hoivaettisen diskurssin kautta elämäntehtäväksi ja vastuullisuudeksi muista on osa sellaista puhetapaa, joka kasaa epärealistisia odotuksia sosiaalityöntekijöille. Suomalaiseen sukupuolisopimukseen kuuluu, että naisten pitää olla jaksavia ja kestäviä töissään (Julkunen 1999). Sukupuolittuneen hoivaettisen diskurssin voi ajatella aiheuttavan osaltaan naisten työuupumusta (Petrelius 2005,

41), koska se osallistuu sellaisten sukupuolittuneiden käytäntöjen luomiseen, jotka vaativat naisilta voimakasta sitoutumista toisten hyvinvointiin, tarpeen tullen itsensä unohtaen. Piiraisen (2005, 104–109) tutkimuksessa sosiaalityöntekijät kuvasivat työuupumuksen monelle stressaantuneelle sosiaalityöntekijälle tutuksi asiaksi, jota Piiraisen mukaan ruokkivat 1990-luvun lama ja sosiaalityöntekijöiden tinkimättömät pyrkimykset vastata laman aikaansaamien muutoksiin.

Työperäistä stressiä ja uupumusta aiheuttaa se, että työn henkiset vaatimukset ja työn hallintamahdollisuudet eivät ole tasapainossa (Karasek & Theorell 1990). Suuri työmäärä aiheuttaa työntekijöille jatkuvaa kiirettä ja painetta sekä vähentää tunnetta työn hallinnasta. Erityisesti asiakas- ja hoitotyössä kohdataan negatiivisia tunteita, kuten suuttumusta, pelkoa ja häpeää, jotka voivat olla osaltaan aiheuttamassa työperäistä stressiä. Työssä koetut myönteiset elämykset ja kokemukset työn hallinnasta ja siihen vaikuttamisen mahdollisuuksista helpottavat vastaavasti työstressin käsittelyä. (Ahola, Kivistö & Vartia 2006.)

Ensimmäiset työperäistä stressiä koskevat tutkimukset kohdistuivat ihmissuhdeammatteihin, eli kasvatus- ja sosiaalialan ammattilaisiin. Ajateltiin, että työuupumisen riski oli erityisen suuri sellaisilla aloilla, joissa suurta roolia näyttelevät toisten murheiden kuunteleminen, henkilökohtaisten ongelmien ratkaisuun osallistuminen, toisten kärsimyksen näkeminen – usein ilman riittäviä resursseja vaikuttaa ja auttaa. Oman persoonan käyttämisen, idealismin, työlle omistautumisen ja tunnepitoisen vuorovaikutuksen katsottiin voivan johtaa emotionaaliseen uupumiseen ja kynnistymiseen. (Julkunen 2008, 252) Myöhemmin on huomattu, että työuupumus ei ole naisammattien yksinoikeus (emt.), mutta diskurssina emotionaalisen työn uuvuttavuus ja uhka ammattilaisen loppuun palamiselle saattaa elää vielä hyvinkin vahvasti. Tähän diskurssiin suhteuttavat myös sosiaalityöntekijät itsensä subjekteina.

Vuoden 2006 Työ ja terveys-tutkimuksen mukaan sosiaali- ja terveysalalla koetaan kaikkien palkansaajien joukosta eniten kiirettä (Työterveyslaitos 2006, 91–94). Sosiaalityöntekijät kokevat ammattietiikkansa vastaisena sen, jos kiireestä ja suurista asiakasmääristä johtuen he eivät pysty paneutumaan yksittäisen asiakkaan asemaan kunnolla (Raunio 1999, 45). Marjukka Laine (2006) kirjoittajakumppaneineen toteaa, että sosiaali- ja terveysalan työssä

myös eettisten kysymysten jatkuva huomioonottaminen koetaan kuormittavana. Myös työn organisoinnissa ja ammatillisen osaamisen hyödyntämisessä koetut ongelmat koetaan kuluttavina: esimiehet, erityisesti ylempi johto, eivät tunne sosiaalityön osaamista ja tuki käytännön työssä jää vähäiseksi (Raunio 1999, 43). Toisaalta sosiaalialalla on eniten ”työn imua” – työtä pidetään mielenkiintoisena ja siihen sitoudutaan. Tämä ei kuitenkaan välttämättä suojaa stressiltä. (Työterveyslaitos 2006, 91–94.) Sosiaali- ja terveystaloudessa asiakastyö tuottaa työntekijöille mielihyvää ja onnistumisen kokemuksia, mutta työympäristö aiheuttaa riittämättömyyden tunteita (Laine ym. 2006). Lähes puolet (46 %) Työ- ja terveys- haastatteluun osallistuneista sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisista kuvasi työtään vähintäänkin melko rasittavaksi. Työntekijöiden kuormitusta lisäsivät erityisesti asiakkaiden suuri määrä ja heidän ongelmiansa monimutkaisuus, vastuu asiakkaista ja kiire. (Perkiö-Mäkelä ym. 2006.)

- Jos työyhteisössä tehtävät ylittävät mitoituksen, on se uusien työntekijöiden palkkaamisen paikka. Jos uutta henkilöstöä ei saada, vaihtoehtona on jonojen kasvaminen ja töiden kasaantuminen. Mitään muuta vaihtoehtoa ei ole. Jokainen voi omalla kohdallaan miettiä, kuinka monta vuotta jaksaa tehdä työtä vielä iltaisin ja viikonloppuisin. (47)

Liiallisen kiireen ja työuupumukseen johtavan kierteen katkaisemiseksi tarvitaan sosiaalityöntekijöiden omaa aktiivisuutta, siis nöyrästä kiltteydestä luopumista ja siirtymistä kohti professionaalista rohkeutta. Yllä olevassa sitaatissa ei suoraan sanota, että sosiaalityöntekijän tehtävänä olisi huomauttaa työnjohdolle mitoituksen puutteesta ja tarpeesta palkata lisää työntekijöitä, jotta työt saadaan tehtyä ajallaan. Sitaatin viimeinen lause on kuitenkin kohdistettu jokaiselle sosiaalityön kiltille työntekijälle, joka tekee niitä tehtäviä, joita ei työajalla ehdi suorittaa, iltaisin ja viikonloppuisin vapaa-ajallaan: kuinka kauan jaksat tällaista tahtia uupumatta täysin? Viimeinen lause pyrkii herättämään nöyrän kiltteyden diskurssin mukaisesti käyttäytyvät työntekijät vaatimaan asiallisia työoloja. Yhdeksi syyksi työuupumukseen näyttää aineistossani asettuvan alistuminen työpaikalla vallitseviin käytäntöihin. Valtaosa nöyrän kiltteyden diskurssissa käytetystä retoriikasta ei pyri syyllistämään sosiaalityöntekijöitä, mutta ratkaisuksi työuupumukseen ehdotetaan usein nöyrästä kiltteydestä eron pääsemistä. Tarja Kempvaisen (2006, 274, 282) mukaan onkin

nähtävissä, että vastavalmistuneet nuoret sosiaalityöntekijät ovat kriittisempiä työn määrän, laadun ja palkkauksen suhteen, eivätkä ole halukkaita tekemään uhrauksia työssään kuten aikaisemmat työntekijäskupolvet .

Sosiaalityössä kahden naistapaisten diskurssin välillä tasapainottelu vaikuttaisi siis haastavalta tehtävältä: toisaalta hoivaeettisen professionaalisuuden diskurssin mukaiset työkäytännöt tuovat työhön mielekkyyttä ja mielihyvää sekä auttavat jaksamaan. Toisaalta taas liiallinen sitoutuminen hoivaeettiseen professionaalisuuteen voi johtaa nöyrän kiltteyden diskurssin mukaiseen käytökseen, jossa oma hyvinvointi unohdetaan ja ”kiltin tytön” sitoutuminen tehtäviinsä kuluttaa työntekijää kohtuuttomasti. Näiden kahden diskurssin suhteen näen jatkumona, jolloin diskurssien rajat limittyvät toisiinsa. Samankaltaisesta hoivaeettisestä, syvästä sitoutumisesta yksittäisen asiakkaan kanssa tehtävään työhön voi puhua sekä nöyrän kiltteyden että hoivaeettisen professionaalisuuden diskurssia käyttäen – ratkaisevana erona on, määrittäykö sosiaalityöntekijän käytös myönteisenä vai kielteisenä. Positiivissävytteinen, ammattieettinen sitoutuminen asiakkaisiin voi näyttäytyä toisessa yhteydessä negatiivisena uhrautumisena ja uupumiseen johtavana käytöksenä.

Sekä nöyrän kiltteyden että hoivaeettisen professionaalisuuden diskurssit keskittyvät toimintaan yksittäisten asiakkaiden kanssa. Vaikka nöyrän kiltteyden diskurssissa sosiaalityöntekijöitä moititaan julkisen vaikuttamisen puutteesta, hoivaeettisen professionaalisuuden diskurssi ei ota kantaa tähän kysymykseen, koska se keskittyy aineistossani ennen kaikkea asiakassuhteessa esiintyvään ammattieettiseen toimintaan. Kahden naistapaisten diskurssin jälkeen esittelen seuraavaksi professionaalinen rohkeus- diskurssin, joka vetoaa sosiaalityöntekijöiden professioon ja ammattietiikkaan vaatien julkisia sosiaalityön ulostuloja. Professionaalisen rohkeuden diskurssi on kahta edellistä diskurssia selkeästi miestapaisempi ja kenties sen vuoksi sosiaalityössä hankalammin omaksuttava.

7.3. Professionaalinen rohkeus

Aineistossani viitataan runsaasti diskurssiin, jonka olen nimennyt professionaaliseksi rohkeudeksi. Siinä missä hoivaeettisen professionaalisuuden diskurssi yleensä suuntautuu yksittäiseen asiakkaaseen ja vastuuseen yksilöiden hyvinvoinnista, professionaalista rohkeudesta puhuttaessa kannustetaan sosiaalityöntekijöitä osallistumaan yhteiskunnalliseen vaikuttamistyöhön vetoamalla usein ammattietiikkaan. Rohkeus on sana, jota diskurssissa toistetaan hyvin paljon. Professionaaliseksi rohkeudeksi nimitän diskurssia siksi, että se asemoituu aivan erilaisella tavalla sosiaalityön käytäntöihin kuin nöyrä kiltteys-diskurssi asettuen sille vastakohdaksi. Kaikissa näissä diskursseissa on kuitenkin yhdistävänä tekijänä sosiaalityön hoivaeettinen sitoumus. Rohkeus tuntuu määrittävän erityisesti professioon kuuluvaksi ominaisuudeksi, kun taas nöyrä kiltteys määrittyy enemmän sosiaalityöntekijöiden henkilökohtaiseksi ominaisuudeksi. Hoivaeettinen professionaalisuus taas asemoituu sekä professioon liittyväksi että henkilökohtaiseksi ominaisuudeksi.

Suhteessa siihen, miten naistapaisiksi diskursseiksi sekä hoivaeettisen professionaalisuuden diskurssi että nöyrän kiltteyden diskurssi määrittyvät, professionaalinen rohkeus näyttäytyy huomattavasti maskuliinisempänä tapana asemoitua suhteessa sosiaalityön käytäntöihin. Katson sen kuitenkin liittyvän sosiaalityön naistapaisten hoivaeettisten diskurssien joukkoon edustaen niiden miestapaisempaa osaa. Kuten aikaisemminkin olen todennut, yhteiskunnallisissa käytännöissä julkinen tila määrittyy ennen kaikkea miehiseksi toimintaympäristöksi, kun naisten luonnolliseksi ympäristöksi katsotaan yhteiskunnan yksityinen osa, koti ja arki (Ruoho 2006, 171-172). Vaikka naiset monilla tavoilla nykyään osallistuvat julkisiin asemiin niin politiikassa kuin muutenkin, vanha erottelu näyttää silti elävän nais- ja miestapaisina käytäntöinä. Esimerkiksi Petrelius (2005, 93-108) puhuu naissosiaalityöntekijöiden vierauden kokemuksista julkisilla areenoilla, kun he tuovat esille omaa sosiaalityön asiantuntemustaan. Naissosiaalityöntekijät kokivat asemansa altavastajiksi julkisissa tiloissa esiintyessään ja ajattelivat usein sopivimmaksi taktiikaksi vetäytyä kokonaan julkisista keskusteluista, jos se vain oli mahdollista. Karen Healy (2000, 135-136) toteaa yhteiskunnallisen muutostyöntekijän position olevan ensisijaisesti maskuliininen tila.

Toisaalta rohkeus on myös diskursiivisen ”suomalaisen, vahvan naisen” ominaisuus. Pirjo Markkola (2002) toteaa, että vahvuus nousee esiin suomalaisten naisten puheessa erityisesti perhe- ja työelämän tilanteista selviytymisenä ja jaksamisena, toisaalta myös epäasiallisen kohtelun vähättelynä ja siltä jopa silmien ummistamiselta. Jälkimmäinen sukupuolittunut käytäntö tulee lähelle nöyrän kiltteyden diskurssia. Suomalaisen naisen rohkeus kuitenkin tuntuu kuitenkin paikantuvan enemmän yksityiseen tilaan, joten siitäkään ei liene tukea naisten julkisuudessa esiintymiselle.

Jotta maailmanjärjestykseen voi tuoda muutoksen, pitää sosiaalialan ammattilaisten tuoda rohkeasti esiin asiantuntemuksensa ja näkemyksensä. Muutos edellyttää myös sitä, että rakennetaan yhteistyötä asiakkaiden ja kansalaisten kanssa. Ennen kaikkea sosiaalisen arvomaailman esilläpito edellyttää ammattilaisilta ja kouluttajilta intohimoa ja sitoutumista ihmisoikeuksien ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden puolustamiseen. (77)

Heti yllä olevan sitaatin alussa asetetaan sosiaalialan ammattilaisille suuret tavoitteet: heidän pitäisi saada aikaan muutos maailmanjärjestyksessä. Tämä on selkeästi vaatimus siitä, että sosiaalityöntekijöiden tulee työskennellä suoraa asiakastyötä laajemmissa yhteyksissä. Sitaatissa on kyse ISFW:n sosiaalityön konferenssissa esiintuodusta viestistä. Myöhemmin lainauksessa tuodaan esille, että lainauksen haastateltu kaipaa sosiaalisen arvomaailman esilläpitoa, josta voinee muiden sitaattien avustuksella päätellä, että näin ei tällä hetkellä tapahdu. Tätä pohdin tarkemmin seuraavassa luvussa, joka käsittelee uusliberalistista diskurssia vastakkaisena diskurssina sosiaalityölle tyypilliselle hoivaeettisille diskursseille.

Sosiaalialan ammattilaisilta kaivataan rohkeutta kertoa julkisesti siitä tiedosta ja asiantuntemuksesta, jota he ammatissaan ja koulutuksessaan kerryttävät, jotta sosiaalista arvomaailmaa saataisiin pidettyä enemmän esillä. Sitaatin haastateltu toteaa, että rohkeuden lisäksi tarvitaan myös intohimoa ja sitoutumista oikeudenmukaisen maailman puolustamiseen. Sitaatissa näkyy professionaalisen rohkeuden diskurssin läheinen suhde sosiaalityön ammattietiikkaan: puhutaan sitoutumisesta sosiaalityön arvoihin, muiden ihmisten hyvinvoinnista välittämiseen, siis sosiaalisen oikeudenmukaisuuden puolustamiseen. Sosiaalityön etiikkaa kuvastaa myös se, että muutosta halutaan tehtäväksi yhteistyössä sosiaalityön asiakkaiden kanssa.

Professionaalisen rohkeuden diskurssi määrittää usein yhteiskunnallisen vaikuttamisen olevan liian vähäistä tai jopa puuttuvan kokonaan sosiaalityöstä. Professionaalinen rohkeus on jotain, mitä sosiaalityöntekijöillä ei tarpeeksi ole – sosiaalityön nykytilanne tuntuu määrittyvän ensisijaisesti naistapaisten nöyrän kiltteyden, vaikenemisen kulttuurin, kautta. Tämä sopii myös Ulla Mutkan (1998) puheeseen sosiaalityölle ominaisesta hiljaisuuden kulttuurista, jossa sosiaalityöntekijät eivät tuo asiantuntemustaan julkisuuteen, toisin sanoen eivät toteuta professionaalisen rohkeuden ideaalia.

– Yhteiskunnallinen aspekti häviää koko alalta, jos suhtaudumme alaan vain työnä ja unohtamme yhteiskunnalliset sidokset. Korkeasti koulutetun ihmisen pitäisi pyrkiä vaikuttamaan rakenteellisiin asioihin. Se on raskasta, mutta ei kukaan ole luvannut, että tämä helppo ala olisi. (45)

Yllä olevassa sitaatissa haastateltu liittää professionaalisen rohkeuden vaatimuksen hoivaettisen professionaalisuuden diskurssiin, joka kuvaa sosiaalityötä kutsumustyönä. Tätä tuo esiin tulkintani mukaan haastatellun toteamus siitä, että ei ole toivottavaa suhtautua sosiaalityöhön *vain työnä*. Näkisin, että tällöin haastateltu kuvaa sosiaalityötä enemmän kuin työnä, toisin sanoen kutsumuksena, johon kuuluu yhteiskunnallinen vaikuttaminen – siis professionaalinen rohkeus. Kutsumukseen viitataan nähdäkseni myös sillä, että haastateltu toteaa lakonisesti yhteiskunnallisen vaikuttamistyön olevan raskasta, mutta siitä ei työntekijän tule välittää. Kukaan ei ole esittänyt lupauksia alan helppoudesta. Tämä kommentti olisi helppo liittää sosiaalialan naistapaisten muiden hyväksi uhrautumisen vaatimukseen, ja niin se kenties diskurssitasolla siihen liittyikin, mutta muualla artikkelissa haastateltu painottaa voimakkaasti myös sosiaalityöntekijän oikeutta ja velvollisuutta puolustaa omaa hyvinvointiaan. Joka tapauksessa yllä olevassa sitaatissa korostetaan vahvasti sitä, että yhteiskunnallinen vaikuttaminen on erottumaton osa sosiaalityötä, ja siihen viitataan korkeasti koulutettujen ammattilaisten velvollisuutena.

- Toivon, että uskallan olla myös kriittinen ja vaikuttaa sekä asiakkaiden että työntekijöiden asioihin ja asemaan. (101)

Yllä olevassa sitaatissa painottuu, että se kriittisyys ja vaikuttamisinto, josta haastateltu puhuu, ei ole itsestäänselvyys suomalaisessa sosiaalityössä. Tähän viittaa se, että haastateltu puhuu

uskaltamisesta myöntäen sen, että kriittisyys vaatii rohkeutta, joka sosiaalityön kontekstissa kiteytyy professionaaliseksi rohkeudeksi ja vastakohtaksi nöyrän kiltteyden diskurssille, jolle ominaista on alistuminen vallitseville käytännöille ja sellainen kritiikkittömyys, jossa ei varsinaisesti pyritä muuttamaan asioita. Haastateltu tuo esille myös sen, että professionaalisen rohkeuden pitäisi kohdistua paitsi asiakkaiden aseman parantamiseen hoivaettisen näkemyksen mukaisesti, myös työntekijöiden asioihin niin, että heillä olisi optimaaliset olosuhteet työskennellä.

Siilinjärvellä lastensuojelun työntekijät ovat esimerkillisesti etsineet keinoja työolojen parantamiseksi. He ovat vieneet työpaineet ja ratkaisuvaihtoehdot tiedoksi lautakuntaan, kunnanvaltuustolle ja kunnanjohtajalle. Yhteyttä on pidetty työterveydenhuoltoon ja työsuojeluun. (69)

Professionaalisen rohkeuden diskurssiin liittyen esitellään Talentia-lehdessä myös sellaisia tapauksia, joissa sosiaalityöntekijät ovat toimineet aktiivisesti diskurssin edellyttämällä tavalla: on puolustettu joko asiakkaiden tai työntekijöiden etua niin, että sitä voi pitää rohkaisevana esimerkkinä muille sosiaalityöntekijöille. Ammattiyhdistyksen julkaisussa ei ole mitenkään yllättävää, että professionaaliseen rohkeuteen ja etenkin oman edun ajamiseen kannustetaan ja siihen halutaan rohkaista tuomalla esille onnistuneita esimerkkejä. Myös yllä olevassa sitaatissa todaan, että kyseessä olevat lastensuojelun työntekijät ovat *esimerkillisesti* käyneet toimeen parantaakseen työolojaan.

Suomalaiset sosiaalityöntekijät eivät näe itsellään samalla lailla yhteiskunnallisen vaikuttajan ja poliittisen toimijan tehtävää kuin muiden Pohjoismaiden sosiaalityöntekijät. Helena Blomberg näkee tämän eron enemmän yleiseen suomalaiseen demokratiakulttuuriin kuin sosiaalityöntekijöiden professioon liittyvänä piirteenä. – Suomen poliittinen ote on toinen kuin muissa Pohjoismaissa. Pragmaattisuus ja taloudellinen ajattelu korostuvat Suomessa ja suhde sosiaalipalveluihin ja sosiaalipolitiikkaan on vähemmän ideologinen. (97)

Sosiaalityöntekijöille kaivataan enemmän rohkeutta osallistua julkiseen keskusteluun sekä globaalia että suomalaista sosiaalityötä käsittelevissä artikkeleissa, kuten aikaisemmin esittelemäni sitaatti osoittaa. Yllä olevassa sitaatissa kuitenkin yhteiskunnallisen vaikuttamisen halun puute määrittynyt erityisesti suomalaisen sosiaalityön ominaisuudeksi. Haastatellun

mukaan suomalainen yhteiskunnallinen ilmasto ja tapa suhtautua demokratiaan ovat erilaisia kuin muissa Pohjoismaissa. Tämä heijastuu suomalaiseen sosiaalityöhön siten, että sosiaalityöntekijät identifioituvat keskiluokkaisiksi virkamiehiksi, jolloin ideologisuus ja poliittisuus eivät määrity osaksi sosiaalityöntekijän työnkuva. Kyse on myös siitä, miten ideologisuus ja poliittisuus määritellään, ja tässä sitaatissa se tehdään maskuliinisin tavoin, julkisen esiintymisen kautta (Petrelius 2005). Poliittiseksi vaikuttamiseksi ei katsota sellaista sosiaalityöntekijöiden toimintaa, joka tapahtuu yksittäisissä asiakassuhteissa pyrkien yksilön voimaannuttamiseen ja parempaan elämänlaatuun, siis selvästi naistapaista ja hoivaettista toimintaa.

Sosiaalialan ammattilaisen tärkein yhteiskunnallinen tehtävä – jota hän ei voi luovuttaa kenellekään muulle – on yksittäisten ihmisten auttaminen. – Jos työskentely ammattilaisen kanssa tuottaa asiakkaalle kokemuksen omasta arvosta ihmisenä, jos hän saa yhteistyössä toivoa muutoksen mahdollisuudesta, uskoa omiin edellytyksiinsä ja vahvistuvan halun käyttää omia edellytyksiään, on silloin sosiaalialan ammattilainen täyttänyt yhteiskunnallisen tehtävänsä. (60)

Sosiaalityön yhteiskunnallinen tehtävä on mahdollista määritellä myös kuten yllä olevassa sitaatissa tehdään, naistapaista ajattelumallista käsin yksilötasolla tapahtuvana vaikuttamistyönä. Yllä olevan sitaatin voi ajatella kuuluvan jossain määrin myös hoivaettisen professionaalisuuden diskurssiin – tämä osoittaa, että näidenkään kahden diskurssin rajat eivät ole aivan selkeät. Halusin kuitenkin tuoda lainauksen esille professionaalisen rohkeuden diskurssin käsittelyn yhteydessä, koska sitaatti avaa laajempaa ymmärrystä sosiaalityön yhteiskunnallisen vaikuttamisen mahdollisuudesta. Haastateltu esittää painavana mielipiteenään, että sosiaalityöntekijän perustanvanlaatuinen yhteiskunnallinen tehtävä on ennen kaikkea yksittäisen ihmisen tukeminen tämän vaikeuksissa. Tätä tehtävää eivät toteuta sosiaalityön ideaalien mukaan ketkään toiset ammattilaiset. Tulkitsen haastatellun tarkoittavan, että sosiaalityöntekijällä voi olla parhaimmillaan oman ammattitaitonsa kautta ainutlaatuiset mahdollisuudet auttaa asiakkaita tavalla, johon muut ammattikunnat eivät kykene. Siksi tämän tehtävän toteuttamisesta ei pidä tinkiä, kuten haastateltu toteaa. Yhteiskunnallinen vaikuttaminen nähdään tässä yksilötason kysymyksenä, joka nousee sosiaalityön tärkeimmäksi tehtäväksi.

Kaikkein keskeisimmäksi sosiaalityön kolmesta hoivaettisesta diskurssista nousee hoivaettisen professionaalisuuden diskurssi. Se korostaa voimakasta ammattieettistä ajattelua sekä sitoutumista sosiaalityöhön ja asiakkaisiin. Suomalaisesta yksilökohtaisen sosiaalityön perinteestä kertonee se, että hoivaettisen professionaalisuuden diskurssi liittyy ennen kaikkea suoraan asiakastyöhön. Se nähdään sosiaalityön tärkeimpänä ulottuvuutena, yhtäaikaan profesioon liittyvänä ja henkilökohtaisena. Hoivaettinen professionaalisuus määrittyy hyvin naistapaiseksi tavaksi toteuttaa ammattietiikkaa – naisisuutta korostavat niin hoivaettisyyden naistapaiset käytännöt kuin työn keskittyminen yksilötasolle.

Hoivaettinen professionaalisuus ja nöyrä kiltteys muodostavat keskenään jatkumon: edellisen ammattieettisyyteen kuuluu vahva sitoutuminen sosiaalityöhön, joka liian pitkälle mennessään saa nöyrän kiltteyden diskurssiin liittyviä negatiivisia merkityksiä. Nöyrän kiltteyden diskurssissa vain yksilötason työhön keskittyseen liittyy kielteisiä merkityksiä. Tässä diskurssissa kiltit työt puurtavat asiakkaiden puolesta ja uupuvat, eivätkä puhu julkisesti oman tai asiakkaan asioiden puolesta. Merkittävää on, että koska nöyrän kiltteyden diskurssi tulkitsee kiltteyden työntekijän henkilökohtaiseksi ominaisuudeksi, myös diskurssin negatiivisuus kohdistuu naiseuteen ja yksittäisiin sosiaalityöntekijänaisiin.

Professionaalisen rohkeuden diskurssi taas asettuu vastakkaiseksi nöyrän kiltteyden diskurssille, koska se vaatii sosiaalityöntekijöiltä julkisia kannanottoja. Samalla se kuitenkin sitoutuu samaan hoivaettiseen eetokseen kuin kaksi muutakin diskurssia: julkisuuden vaatimusta perustellaan hoivaettisillä sitoumuksilla. Hoivaettisen professionaalisuuden diskurssiin nähden professionaalinen rohkeus tuntuu määrittyvän ”lisävarusteeksi” – niin keskeiseksi yksittäisen ihmisen auttaminen suomalaisessa sosiaalityössä määrittyy. Nämä kaksi diskurssia eivät varsinaisesti ole ristiriitaisia, koska molemmissa vaikuttaa vahva professionaalinen ammattietiikka. Julkinen tila ei kuitenkaan tunnu luonteelta naistapaisessa ammatissa, jolloin miestapainen professionaalisen rohkeuden diskurssi jää jonkin verran ulkopuoliseksi aineistossa ilmenevissä sosiaalityön käytännöissä. Sen olemassaolo tunnustetaan, mutta se ei istu naistapaisiin sosiaalityön käytäntöihin itsestäänselvällä tavalla.

7.4. Uusliberalistinen diskurssi hoivaettisten diskurssien vastakohtana

Kaikkein voimakkaimmin edellisissä luvuissa esittelemäni hoivaettiset diskurssit nousevat esiin silloin, kun niitä joudutaan puolustamaan. Aineistossani uusliberalistinen diskurssi asettuu hyvin vahvasti sosiaalialan toimijoiden puheessa vastapooliksi sosiaalityön hoivaettiselle diskurssille. Tätä diskurssien vastakkainasettelua käyn läpi seuraavaksi.

Uusliberalismin pääperiaate on, että julkisen vallan pitäisi säädellä yksityistä toimintaa ja yrittämistä mahdollisimman vähän. Uusliberalistiseen ajatteluun perustuu myös New Public Management (NPM) eli uusi julkisjohtaminen, jonka pohjalta julkista sektoria on ryhdytty uudistamaan yksityisen sektorin toimintamallien mukaiseksi. Tämä tarkoittaa julkisen sektorin toimintojen yksityistämistä ja ulkoistamista. Yksityisen sektorin mallin mukaan julkisellakin sektorilla pyritään vakuutetaan pyrkimystä säästöihin, byrokratian vähentämiseen ja asiakkaan valinnan vapauden lisäämiseen toimintoja tehostamalla ja myös niitä karsimalla. (Eräsaari 2010, 214-215)

Aikakauttamme on luonnehdittu ajaksi, jonka poliittisesta ohjauksesta hyvinvointivaltion kukoistuskaudella vallinneet sosiaaliset arvot ovat katoamassa ja tilalle astunut talous, joka määrittää julkista puhetta ja toimintaa. (57)

Perinteiset yhteiskunnalliset arvot, jotka korostavat sosiaalista oikeudenmukaisuutta, solidaarisuutta ja tasa-arvoisuutta ovat menettäneet merkitystään arvoille, jotka painottavat yksilön selviytymistä ja vastuullisuutta. Taloudelliset markkinat määräävät yhteiskunnan toimintaa poliittisten päätösten sijaan, ja markkinoiden arvot muodostuvat toiminnan tehokkuudesta ja taloudellisuudesta. Markkinahenkiset ja sosiaalipoliittiset arvot ovat usein ristiriidassa keskenään, ja sosiaalityö on erinomainen esimerkki niistä areenoista, joilla työntekijät työskentelevät näiden arvojen ristipaineessa. (Raunio 2009, 88.) Julkinen sektori on joutunut tinkimään roolistaan sosiaalisten arvojen ylläpitäjänä ja taipumaan markkinalähtöiseen tehokkuusajatteluun (Julkunen 2001, 106-115). Kovat, maskuliiniset arvot ovat siis ottaneet vallan naisellisen julkisen sektorin pehmeistä, feminiinisistä arvoista.

Aineistosta itsestäänkin on paikannettavissa kohtia, joissa luonnehditaan nykyisen suomalaisen yhteiskunnan olevan tilassa, jossa toimijoiden tilannetta määrittää talous ja sen reunaehdot. Yllä olevassa sitaatissa kirjoittaja toteaa, että paitsi hyvinvointivaltio, myös sitä tukenut diskurssi on heikentynyt merkittävästi ja tilalle on tullut kaikenkattava talouspuhe. Aineistossani näkyy sama ilmiö, jonka kuitenkin itse näen talouspuhetta laajempaan uusliberalistisena diskurssina. Aineistossani uusliberalistinen diskurssi korostaa paitsi talousnäkökohtien tärkeyttä, myös ihmisen omaa vastuuta itsestään kaikissa tilanteissa ja inhimilliseen luonteeseen kuuluvan heikkouden näkemistä puutteena. Kaikkein voimakkaimmin diskurssissa korostuu kuitenkin raha.

Uusliberalistinen diskurssi ei oikeastaan esiinny aineistossani puhtaana, koska se selvästi koetaan sosiaalityön hoivaeettiselle eetokselle vieraaksi ja vastakkaiseksi. Sen sijaan sen olemassaolo tulee näkyviin yhteydessä hoivaeettisiin diskursseihin ja vastakkainasetteluna niiden kanssa. Tässä keskustelussa taloudelliset näkökohdat ja omaehtoinen pärjääminen asettuvat vastakkain huolenpidon ja inhimillisen vastuun kanssa.

[...-PS] Kuinka onnistuu sosiaalityön eetos, eli ihmisarvon puolustaminen aikana, jolloin ihmisten suoritukset ja aktiivisuus ovat kaiken mitta. Hyvinvointivaltion eetos on muuttunut, ja sosiaali- ja terveydenhuollon säädösten hengen ja käytännön toteutuksen välillä on ristiriitoja, kuten alibudjetointi. (89)

Uusliberalistiseen diskurssin yksi osa-alue on edellyttää ihmisiltä ennen kaikkea omaehtoista selviytymistä. Yllä olevassa sitaatissa puhuja viittaa siihen, että yleisesti oletetaan yksilön suoriutuvan omin voimin elämänsä haasteita, käyttäen mahdollisimman vähän yhteiskunnan palveluita. Tämän mukaan voi myös arvottaa ihmisiä ja heidän toimintaansa – *ihmisten suoritukset ja aktiivisuus ovat kaiken mitta*. Sitaatista voi todeta, että miestapaiseksi rationaalisuudeksi määrittyvän, uusliberalistisen omaa aktiivisuutta korostavan diskurssin ja naistapaisen sosiaalityön hoivaeettisen diskurssin, joka painottaa jokaisen kiistämätöntä ihmisarvoa ja sitä kautta oikeutta apuun, välillä on huolestuttava ristiriita. Sitaatin puhuja on huolissaan siitä, miten sosiaalityön oma eetos kuuluu toisenlaisen, vallalla olevan diskurssin läpi. Diskurssien erilaisuus johtanee siihen, että sosiaalityötä myös rahoitetaan liian vähän –

ajatuksena on, että ihmisten tulisi pitää itse huolta itsestään. Mahdollisesti näitä asioita puhuja tarkoittaa todetessaan, että suomalaisen *hyvinvointivaltion eetos on muuttunut* ja ongelmana on muun muassa sosiaalitoimen alibudjetointi.

Yleisesti ajatellaan, että päihteiden käyttö on yksilön oma ongelma. On hengen heikkoutta, jos niistä ei pääse itsekseen eroon. – Sosiaalityön ammattilaisen pitää korostaa vastuuta heikoista ihmisistä. (59)

Uusliberalistinen diskurssi on ristiriidassa hoivaettisten diskurssien kanssa myös keskusteltaessa niistä syistä, jotka sosiaaliin ongelmiin johtavat. Tulkitseen yllä olevassa lainauksessa haastatellun toteamuksen yleisestä ajattelusta viittaavan tähän. Sitaatin mukaan päihdetyössä esimerkkinä itseä vastuuttavasta ajattelusta esiintyy ajatus, että on päihteiden käyttö on yksilön oma ongelma, ja samoin on niistä eroon pääseminen. Tämän kanssa vastakohtaksi asettuu sosiaalityön hoivaettinen sitoumus, jossa painotetaan *vastuuta heikoista ihmisistä*. Sosiaalityön hoivaettisten sitoumusten mukaan toimittaessa työntekijät haluavat auttaa ja tukea päihteiden väärinkäyttäjää, uusliberalismi käytännössä toivoo voivansa hylätä hänet edellyttäen ihmisen selviytyvän ongelmistaan yksin. Myös Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry (2005) korostaa eettisessä ohjeistuksessaan sosiaalityön johtavana eettisenä periaatteena heikompien puolelle asettumista.

Sosiaalityöntekijä ei ole kuntatalouden vahtikoira, vaan ammattilainen, joka on sitoutunut omassa ammattietiikassaan asiakkaan tukemiseen ja auttamiseen. (81)

- Virkamiesmäinen piperrys eli omissa nurkissa pyöräminen ei minusta ole mistään kotoisin, varsinkaan silloin, kun aletaan samaistua rahakirstujen vartijoihin siinä määrin, että asiakkaan edut unohtuvat. Sosiaalityön pitäisi olla ihmisten puolella olemista. (45)

Uusliberalismin ja hoivaettisten diskurssien vastakkainasettelussa sosiaalityöntekijä asemoidaan selkeästi niin, että hänen ei tule olla työnantajansa, joka näyttäytyy säästövaatimuksia syytävänä tahona, vaan asiakkaan puolella. Asiaan otetaan yllä olevissa sitaateissa kantaa värikkäin sanakääntein: sosiaalityöntekijän ei pidä ryhtyä *kuntatalouden vahtikoiraksi* eikä hän saa *samaistua rahakirstujen vartijoihin*. Molemmissa lainauksissa viesti on sama: sosiaalityöntekijä ei saa unohtaa hoivaettistä sosiaalityön professioon

sitoutumistaan, johon kuuluu asiakkaiden edun ajaminen kaikissa tilanteissa sekä tämän tukeminen ja auttaminen. Diskurssissa talous näyttäytyy kasvottomana – alemmassa sitaatissa todetaan, että sosiaalityöntekijän pitää olla ihmisten puolella. Tällöin uusliberalistinen diskurssi määrittyy sellaiseksi, joka ei ole ihmisten, ainakaan kaikkien, asialla, vaan ajaa muita, tarkemmin nimeämättä jääviä, intressejä.

Talouden taantuma tuo sosiaalityön käytäntöihin jännitteitä, joita työntekijät joutuvat ratkomaan asiakastyössä. Sosiaalialan ja sosiaalityön arjessa kohdataan päivittäin tilanteita, joissa ihmisten tarpeet ja käytettävissä olevat voimavarat ovat välimatkan päässä toisistaan. – Tässä välissä sosiaalityöntekijä on neuvottelija, joka sovittaa resursseja ja tarpeita. Eettiset arvovalinnat ovat työssä jatkuvasti läsnä [...-PS]. (87)

Sosiaalityö näyttää aineistossani hoivaetiikan ja uusliberalismin diskurssien kohtaupaikkana, jossa aiheutuu ristiriitoja näiden kahden diskurssin perustavanlaatuisesta erilaisuudesta. Talous asettaa tiukat reunaehdot sosiaalityön tekemiselle ja ihmisten aineelliselle tukemiselle. Haastateltu näkee sosiaalityöntekijän *neuvottelijana*, jonka tehtävänä on yrittää venyttää käytettävissä olevia resursseja niin, että ne hänen ammattitaitoisensa arvionsa mukaan vastaisivat asiakkaan tarpeita. Tämä tuo työhön eettisiä jännitteitä, joissa sosiaalityöntekijän pitää käyttää osaamistaan ja ammattietiikkaansa rajatussa tilassa, joka ei salli sellaista auttamista, joka tulee liian kalliiksi. Haastateltu ei tuo keskusteluun sitä ulottuvuutta, että sosiaalityöntekijä voisi toimia professionaalisen rohkeuden diskurssin mukaisena neuvottelijana keskusteltaessa jaettavina olevista resursseista.

Kirsi Juhila, Hannele Forsberg ja Irene Roivainen (2002b, 7) toteavat, että sosiaalityö määrittyy osaksi sitä yhteiskunnan marginaalia, jossa myös monet asiakkaista ovat. Sosiaalityöntekijät tarjoavat työssään viimesijaista ja joskus vastentahtoistakin turvaa ja apua niille, jotka ovat joutuneet syrjään yhteiskunnan keskuksista, esimerkiksi työelämästä. Koska sosiaalityössä ollaan töissä marginalisoituneiden ryhmien ja ihmisten kanssa, tämä tekee myös sosiaalityöstä itsestään marginaaliin sijoittuvaa toimintaa, ja tästä statuksesta ammattikunnan on vaikea päästä irti. Näkisin, että sosiaalityön sijoittaminen marginaaliin ja toiseuteen oikeuttaa myös kustannussäästöjä. Myös Hannu Piirainen (2005, 89) toteaa sosiaalityön

näyttäytyvän sellaisten kansalaisten palveluina, joihin päättäjät eivät tunne halua kohdentaa verovaroja.

Valitettavan paljon kuulee kertomuksia, joissa vammainen on saanut hintalapun otsaansa. ”Näin paljon olet jo kunnalle maksanut, vieläkö pitäisi antaa lisää?”. (81)

Virallisessa diskurssissa sosiaalityön hoivaetiikkaa pidetään vahvana ja sitä korostetaan, mutta on mahdollista, että sosiaalityöntekijä voi samaistua myös uusliberalistiseen diskurssiin, ryhtyä ”kuntatalouden vahtikoiraksi”, kuten aikaisemmin esittämässäni sitaatissa kuvattiin. Yllä olevassa sitaatissa todetaan, että vammaiset henkilöt, jotka joutuvat käyttämään paljon sosiaalipalveluja, eivät välttämättä saa asiallista kohtelua osakseen. Kun henkilön sosiaalietuudet ja -palvelut ovat jo maksaneet paljon kunnalle, työntekijän suhtautuminen vammaisen tarpeisiin saattaa olla myös negatiivinen: vieläkö häneen pitäisi käyttää enemmän rahaa? Tämä on sekä hoivaettisen diskurssin että sosiaalityön ammattietiikan vastaista. Lainauksessa ei suoraan todeta, että henkilön kustannuksia laskevat työntekijät olisivat juuri sosiaalityöntekijöitä, mutta pidän tätä hyvin mahdollisena tulkintana.

Odotukset ovat korkealla, sillä pienessä kunnassa esimerkiksi kolmen pitkäaikaistyöttömän työllistyminen merkitsee isoja kustannussäästöjä työllisyysmenoihin ja kumuloituvia säästöjä esimerkiksi päihde- ja terveydenhuoltoon. Inhimilliseltä kannalta tällaisten työmahdollisuuksien tarjoaminen on luonnollisesti erittäin merkityksellistä. (11)

Kunnat näyttävät olevan ikuisella säästölinjalla päihdetyön suhteen, vaikka terve logiikka huutaisi määrärahojen tuntuvaa nostamista. Päihdetyö maksaa itsensä takaisin yhteiskunnalle, parhaimmissa tapauksissa moninkertaisesti, puhumattakaan inhimillisen hädän lievittämisestä. (19)

Uusliberalistista diskurssia ja hoivaettisen professionaalisuuden diskurssia voi myös yhdistää. Aineistossani käytetty tapa on hyväksyä uusliberalistinen diskurssi tai ainakin yhtyä siihen, näin kenties pyrkien oikeuttamaan sosiaalityön toimintaa tällä yleisesti suhteellisen hyväksytyllä ja yleisellä diskurssilla. Yllä olevissa lainauksissa haastatellut sosiaalityöntekijät käyttävät puheessaan hyvin samanlaista toiminnan perustelun kaavaa. Molemmat haastateltavat perustelevat ensin toimintansa taloudellisiin seikkoihin vedoten, jonka jälkeen he palaavat hoivaettiseen näkökulmaan. Pitkäaikaistyöttömien työllistäminen *merkitsee isoja*

kustannussäästöjä ja päihdetyön kustannukset palautuvat takaisin yhteiskunnalle, *parhaimmissa tapauksissa moninkertaisesti*. Uusliberalistinen diskurssi asettaa säästämisen itseisarvoksi. Haastateltavat lähtevät tähän syystä tai toisesta mukaan, eivätkä vetoa esimerkiksi solidaarisuuteen, vastuuseen kanssaihmisistä tai muihin sosiaalityön eetokselle läheisempiin naistapaisempiin vaikuttimiin. Koska uusliberalistinen diskurssi on hallitseva yhteiskunnassa, ei sosiaalityökään voi jättäytyä siitä täysin pois, koska muuten sosiaalityön toimintaa ei pystytä perustelemaan yhteiskunnassa niin, että perusteluja hyväksyttäisiin täysin. Viimeisessä lauseessa molemmat haastateltavat tuovat kuitenkin esille hoivaettisen professionaalisuuden diskurssin: molemmat puhuvat inhimillisyydestä, joka jälleen kerran asettuu vastakkaiseksi persoonattomalle taloudelle. Ilman tätä hoivaettista loppulausetta kannanotot kuntatalouden säästöjen aikaansaamisesta jäisivät hyvin kauas sosiaalityön perinteisestä eetoksesta.

Talentia on viestittänyt valtakunnan ja kuntapäätäjille, että sosiaalihuollon työntekijöiden hyvinvointi, hyvä johtamiskulttuuri ja työn oikeat rakenteet ja mitoitus ovat investointia suomalaisiin, ei leikkausta kaipaava menoerä. Esimerkiksi sijoittaminen lasten ja nuorten palveluihin tuottaa tulosta, sijoittamattomuus tuottaa suuria kuluja ja suurta mielipahaa ja inhimillistä haaskuuta. (39)

On selkeästi todettavissa, että sosiaalityön diskursseihin on ujuttautunut vahvasti markkinahenkistä termistöä. Sosiaalityöhön käytettävistä rahoista halutaan puhua *investointina* – tuoda esille se, että kun rahaa käytetään sosiaalipalveluihin, se tuottaa lisää rahaa. Sosiaalityö näyttäytyy siis tässä diskurssissa sijoittamistoimintana. Taloustermien käyttö jatkuu edelleen lainauksessa: *sijoittaminen* lapsiin ja nuoriin tuottaa tulosta, *sijoittamattomuus* taas suuria kuluja. Tulkitsen uusliberalistiseen diskurssiin yhtymisen sosiaalityön puolelta sellaiseksi yritykseksi, jolla yritetään vakuuttaa päättäjät sosiaalityön kannattavuudesta, siitä että se ei menoerä, johon osoitettu raha on hukkaanheitettyä. Sosiaalityön hoivaettiset diskurssit on sitaatissa läsnä myös, mutta melko heikosti. Inhimillisistä kriiseistä puhutaan suuren mielipahan aiheuttajina ja toisaalta taas inhimillisen haaskauksen aikaansaajina. Inhimillisen haaskauksen voi tulkita myös uusliberalistiseen diskurssiin kuuluvana

määrittelynä, jossa se aika, jolloin ihminen ei ole esimerkiksi kykenevä tuottavaan työhön, nähdään yhteiskunnan kannalta voimavarojen haaskauksena.

Kyse on siis arvovalinnoista ja tällä esityksellä Kuopio osoittaa, että on moraalisesti hyväksyttävää säästää niiden vähäosaisimpien kustannuksella, jotka eivät omia oikeuksiaan nouse barrikadeille puolustamaan [...-PS]. (40)

Edellisessä sitaatissa haastateltu syyttää Kuopion kaupungin todeten, että kaupungin säästölinja kohdistuu niihin kansalaisiin, jotka kaikkein eniten sosiaalipalveluja ja -etuuksia tarvitsisivat. Haastateltu toteaa, että Kuopion kaupungin toiminta osoittaa sen, että on moraalisesti oikein säästää heikompiensaisten palveluista. Tämä lause on helppo todeta ironiseksi, koska yhteiskunnan jakaman yleisen moraalikäsitteen mukaan menettely ei ole oikein. Haastatellun puhe pyrkii painottamaan sen sijaan sitä, miten eettisesti väärin kaupungin säästötoimet ovat. Lisäksi haastateltu toteaa vielä, että vähäosaiset eivät edes ryhdy puolustamaan etuuksiaan, joka tekee heidän palveluistaan säästämisen helpoksi. Kyösti Raunio (2009, 88–89) huomauttaakin, että sosiaalityön arvoihin sitoutuminen johtaa arvostelemaan yhteiskunnan markkinahenkisiä arvoja. Sosiaalityötä voi pitää yhteiskunnan sosiaalisena omatuntona, jonka tehtävänä on muistuttaa heikko-osaisista ja syrjäytetyistä, sekä siitä millä tavalla yhteiskunnan sitoutuminen taloudellisiin arvoihin kohtelee heitä. Yllä olevassa sitaatissa näkyy Raunion mainitsema sosiaalisena omatuntona toimiminen: lainauksissa viitataan yhteiskunnan moraalisääntöihin ja siihen, että ne eivät kuvatussa tilanteessa toteudu.

Ammattijärjestö Talentian mielestä sosiaalipalveluista säästäminen on lyhytnäköistä ja tulee kunnalle kalliiksi, sillä sosiaaliset ongelmat eivät poistu pois katsomalla. Puhumattakaan siitä, että kunta suunnitelmallisesti rikkoo tällaisen säästö päätöksen tehdessään lakeja, joiden tarkoitus on taata kansalaisille oikeus hyvään sosiaalipalveluun tietyssä määrääjassa. Hädässä oleva lapsi ei voi odottaa, eivätkä puheet säästöjen tarpeellisuudesta poista hätää. (40)

– On vastuutonta lomauttaa tai houkutella ylimääräisille vapaille työntekijöitä, jotka auttavat työttömäksi jääneitä taloudellisessa ahdingossa. Nämä ihmiset ovat muutenkin kärsineet lamasta jo aivan riittävästi [...-PS]. (70)

Sosiaalityön tapaan soveltaa uusliberalistista diskurssia ja etenkin siihen kuuluvaa talouspuhetta kuuluu aineistoni mukaan kiinteästi tulevista suuremmista kuluista muistuttaminen tai jopa uhkailu niillä. Sosiaalityön uusliberalismipuheen viestinä on, että jos sosiaalityölle ei nyt anneta riittäviä taloudellisia toimintaedellytyksiä, kuntien ja valtion maksama lasku tulee olemaan tulevaisuudessa paljon suurempi ongelmien pahentuessa. Tämä diskurssin soveltaminen näkyy yllä olevista lainauksista ensimmäisen alussa. Kuntia kehoitetaan pitkäjänteiseen ajatteluun ja luopumaan tällä perusteella sosiaalityöhön kohdistuvista säästöpainesta. Sitaatissa muistutetaan myös, että kunta rikkoo sosiaalipalveluista liikaa säästäessään lakien asettamia määräyksiä esimerkiksi määrärajoista.

Kun sosiaalityö käyttää hoivaeettisiä diskursseja uusliberalistista puhetapaa vastaan, yhtenä käytettynä tehokeinona on sosiaalisen omatunnon herättäminen lukijassa vetoamalla usein mahdollisimman viattomiin sosiaalisten ongelmien kohtaajiin. Ensimmäisessä sitaatissa vedotaan siihen, että viattomat ja sosiaalisissa ongelmissa täysin uhrin asemaan jäävien lasten tarpeet ja hyvinvointi vaativat toimivia ja nopeita sosiaalipalveluita. Toisessa sitaatissa taas todetaan, miten lamasta kärsineitä ja työttömäksi jääneitä kansalaisia ei pidä enempää koitella liian vähäisiksi resursoituilla sosiaalipalveluilla. Tällä perustellaan sitä, että juuri tätä kansanosaa auttavia sosiaalityöntekijöitä ei tulisi lomauttaa. Tällaisia ”viattomiin uhreihin” kohdistuvia vaatimuksia on kenenkään vaikea torjua moraaliselta kannalta tai väittää näihin vastaan.

Uusliberalistinen diskurssi näyttäytyy aineistossani hyvin voimakkaana uhkana sosiaalityön käytännöille, arvoille ja etiikalle. Sitoudun myös itse sosiaalityön arvoihin, enkä näe tässä luvussa kuvailemaani uusliberalistista diskurssia positiivisessa valossa. Näen, että sosiaalityön pitää pyrkiä eri areenoilla tuottamaan sille vastapuhetta. Leenä Eräsaari (2010, 217-219) toteaa, että sosiaalityön professionaalinen hoivaetiikka näyttäytyy täysin päinvastainvastaiselta ideologialta kuin New Public Management ja uusliberalistinen ajattelu. Kun hoivaeettinen ajattelu korostaa vastuuta, ihmisten kokonaisvaltaista kohtaamista ja heikommista huolenpitämistä, uusliberalistinen logiikka korostaa mahdollisimman suuria lukumääriä hoidettavien asioiden suhteen mahdollisimman pienellä rahamäärällä ja kokonaisuuksien

jakamista pieniin osiin. Eräsaari painottaa, että New Public Managementin arvot ovat vastakkaisia sekä hyvälle hallinnolle, hoivalle että professionaalille ammattietiikalle. Tämä sovittamaton ristiriita aiheuttaa suurta painetta professionaalille identiteetille – Eräsaaren sanoin, uusliberalistiset käytännöt käyvät kiinni sosiaalityön moraaliseen selkärankaan ja muuttavat työtä epämielekkääksi ja kuormittavaksi. Uusliberalistisen diskurssin aiheuttama paine yhdistettynä hoivaeettisiin diskursseihin, jotka kaikki vaativat työntekijältä hyvin suurta sitoutumista, aiheuttaa sosiaalityöntekijöille erittäin vaativia ja kuluttavia tilanteita työelämässä.

8. SOSIAALITYÖN SUKUPUOLISTAVAT KÄYTÄNNÖT: KAKSI TAPAUSESIMERKKIÄ

Tässä luvussa tarkastelen kahta sosiaalityön sukupuolistuneista käytännöistä kertovaa esimerkkiä: ensinnäkin sosiaalityön johtamista ja toisekseen alan arvostusta. Nämä kaksi tapausta nousivat aineistosta esille erityisen näkyvinä esimerkkeinä siitä, miten sosiaalityön käytännöt sukupuolistuvat. Tarkastelen niiden yhteydessä luvussa 6 esittelemääni sukupuolineutraalia ja sukupuolierityisyyden diskursseja tarkemmin.

8.1. Keskustelua sosiaalialan johtamisesta

Kysymys sukupuolen ja johtajuuden toisiinsa liittymisestä ei ole uusi. Uusimmatkin tilastot osoittavat, että naisjohtajia on edelleen vähemmän kuin heidän miespuolisia kollegoitaan. Kaikista palkansaajista vuonna 2006 lähin esimies oli nainen reilulla kolmanneksella (38 %) ja enemmistöllä mies (61 %). Sosiaali- ja terveystieteillä lähiesimiehistä kuitenkin jopa 88 % prosenttia on naisia, mikä noudattelee alan sukupuolijakaumaa. Naiset eivät kuitenkaan tutkimusten valossa ole huonoja johtajia: naisjohtajien alaisuudessa työskentelevät kokivat työilmapiiriin usein erityisen kannustavaksi ja keskustelevalaksi (Työterveyslaitos 2006).

Aineistossani on tekstejä sekä sosiaalialan johtamisesta että ammattiyhdistyksen johtamisesta. Vaikka sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattiyhdistyksen johtaminen ei suoranaisesti ole sosiaalityön johtamista, näen sen kuitenkin noudattavan sosiaalityön sukupuolittuneita johtamiskäytäntöjä ja toistavan samankaltaisia diskursseja. Keskustelu naisvaltaisen liiton johtajan valinnasta, kun ehdokkaana on sekä miehiä että naisia, tuo sukupuolen merkittävyyden selkeästi esille. Tarkoitukseni on selvittää, millaisia sukupuolittuneita käytäntöjä sosiaalityön johtamisesta teksteissä ilmenee. Johtamisesta puhutaan tarkasteluajanjaksollani Talentia-lehdessä melko paljon käyttäen sukupuolierityistä diskurssia.

Sitähän ei saisi sanoa ääneen, että haluaa johtajaksi. Varsinkaan naisena. Mutta minä sanon. Tavoittelen mielenkiintoista, yhteiskunnan rakenteisiin

vaikuttavaa työtä, josta maksetaan kunnan palkkaa. Enkä häpeä tavoitteitani.
(45)

Edellä olevassa sitaatissa haastateltava toteaa, että halukkuutta johtamiseen ei saisi sanoa ääneen, varsinkaan kun puhuja on nainen. Tulkitsen haastateltavaan puheen kannanottona laajempaan yhteiskunnalliseen naistapaisuuden diskurssiin, jossa nimenomaan naisena ei ole suotavaa tavoitella johtajan aseman liittyvää valtaa ja vastuuta. Diskurssin olemassaoloa näyttäisi todistavan se, että haastateltava puolustautuu sitä vastaan – ikään kuin odottaen vastaväitteitä (Jokinen 1996, 172-174). Haastateltava korostaa, että hän ei suostu häpeämään tavoitteitaan, jolloin hän samalla tuottaa oletuksen, että ajatellessaan naistapaisuuden diskurssista poikkeavasti hän toimii epätoivottavalla tavalla, jota ei saisi ilmaista julkisesti. Healy (1999) on todennut, että käytettäessä professionaalista valtaa sukupuolella on merkitystä, koska auktoriteettiaseman saavuttaminen ja siihen liittyvä uskottavuus eivät istu naiseuteen ja naistapaisiin käytösmalleihin itsestään selvillä tavoilla – ainakin suhde on nähdäkseni hyvin erilainen kuin maskuliininen suhde julkisen vallan käyttöön. Toisaalta Healy korostaa, että valtasuhteet ovat myös kontekstisidonnaisia, eikä suoraviivaisia yhteyksiä erilaisten sukupuolittuneiden identiteettien välille pidä olettaa.

Haastateltava on astunut naisen roolista ulos myös haluamalla vaikuttaa yhteiskunnan rakenteisiin ja vieläpä haluamalla siitä rahaa. Perinteinen jako rajaa naisen toiminta-alueeksi yksityistä ja henkikohtaista – sosiaalityön asiakas- ja auttamistyö vielä sopii tähän kuvaan, kun taas miehen alaa on julkinen ja yhteiskunnallinen kenttä. Naisten (hoiva)työ liitetään usein myös informaaliuteen ja kutsumuksellisuuteen, eikä mielikuvien tasolla niinkään siihen, että työn motivaattorina toimisi myös raha. Haastateltava astuu siis puheessaan monella tasolla miestapaiselle alueelle, ja huomaa sen itsekin. Tämän näkee haastateltavan puolustelevalta, mutta myös uhmakkaasta asenteesta: ei saisi sanoa tai haluta, mutta teen silti niin. Haastateltava tunnistaa naisiin kohdistuvat oletukset, mutta haluaa tietoisesti rikkoa niitä.

Tulin aluksi A-klinikkasäätiön projektitehtäviin. Sitten toimin kehittämiskoordinaattorina ja säätiön organisaatiomuutoksen jälkeen kehittämissyksikköön tarvittiin operatiivista johtajaa, ja siihen tehtävään minut valittiin. (96)

- Tuntui mukavalta, kun minua pyydettiin hakemaan johtavan sosiaalityöntekijän tehtävää. Olin ollut 13 vuotta sosiaalityöntekijänä ja ajattelin itsekin, että voisin pärjätä johtavan työssä. (38)

Toisin kuin ensimmäisessä sitaatissa, ylläolevissa kahdessa lainauksessa haastatellut eivät osoita suoraa halua johtajan tehtäviä kohtaan. Molemmissa sitaateissa haastatellut kuvaavat päätymistään nykyiseen johtavaan asemaansa. Ensimmäisessä lainauksessa haastateltu toteaa, että hän aloitti A-klinikkasäätiöllä muissa tehtävissä, josta hänet valittiin johtajaksi. Haastateltu käyttää puhuessaan passiivia, joka jättää hänet ulkopuoliseksi ylennyksensä suhteen. Puheesta ei tule ilmi haastatellun oma halu tai pyrkimys johtajaksi. Myös toisessa sitaatissa näkyy ulkopuolisten vahva vaikutus siihen prosessiin, jonka seurauksena haastateltu on pyrkinyt johtavaksi sosiaalityöntekijäksi. Haastateltu tuo ilmi, että jonkun toisen mielestä hän oli pätevä johtaja, ja toisin kuin ensimmäisessä sitaatissa haastateltu, hän kertoo itsekin ajatelleensa asiaa. Tämä tunnustus tulee kuitenkin melko vaatimattomasti: haastateltu kertoo ajatelleensa, että voisi pärjätä työssä, eikä esimerkiksi, että hän onnistuisi siinä tai olisi taitava toimimaan johtavana sosiaalityöntekijänä. Haastateltu korostaa kuitenkin omaa pitkää työkokemustaan. Haastattelupuheesta voi tulkita haastatellun halun edetä urallaan, mutta se on ilmaistu hyvin varovasti toteamalla, että haastateltu itsekin oli ajatellut hakeutuvansa johtavan sosiaalityöntekijän tehtävään, jota toisten kannustus oli tukenut. Näistä kahdesta sitaatista on luettavissa sen naistapaisten johtamiskurssin noudattaminen, jota kohtaan ensimmäisen sitaatin puhuja tuottaa vastapuhetta tuomalla avoimesti esille halunsa toimia johtotehtävissä. Myös Fast (2006, 53) on havainnut tutkimuksessaan, että kunnianhimo ei tunnu sopivan niihin rooleihin, joihin korkeasti koulutetut naiset asettuvat ja joihin heidät asetetaan. Siinä missä ensimmäisen sitaatin puhuja tekee sukupuolensa näkyväksi ja liittyy sen johtajuusteemaan, yllä olevat kaksi sitaattia noudattavat sukupuolineutraalia diskurssia.

Seuraavaksi vertailen, miten erilaisissa johtajatehtävissä toimivat sosiaalialan ammattilaiset kuvaavat omaa työtään.

Mikä työssäsi [aikuissosiaalityön johtavana sosiaalityöntekijänä -PS] on parasta? Työskentelen suomalaisessa yhteiskunnassa sellaisessa työssä, joka on tärkeää. Haluan sosiaalityöntekijänä toimia huonompiosaisten ihmisten kanssa, ja sitä kautta lisätä yhteiskunnassa tasa-arvoa ja osallisuutta.

Aikuissosiaalityössä on tärkeää, että ihmiset saavat riittävän toimeentulon ja palvelut. On olennaista ohjata asiakkaita eteenpäin kiinni asumiseen, yhteistoimintaan, työhön ja selviämään omillaan. Meillä on aina asiakkaita, jotka ovat hyvin heikossa kunnossa ja selviävät juuri ja juuri. Heidän kohdallaan edetään pienin askelin ja välillä takapakkeja ottaen. (26)

Yllä olevassa sitaatissa haastateltu ei määrittele itseään johtajuuden kautta vaan sosiaalityöntekijäksi. Haastateltu kuvaa työtään nimenomana sosiaalityönä, eikä viittaa siihen, että iso osa hänen työtään on hänen alaisinaan toimivien sosiaalityöntekijöiden tukeminen, ohjaaminen ja esimiehenä toimiminen. Sen sijaan haastatellun puheessa näkyy enemmänkin hänen intohimonsa tekemäänsä työtä kohtaan: työstä puhuttaessa käytetään hoivaetiikka-diskurssia, jossa kuvataan sitä, mitä vaikutusta haastatellun työllä on yhteiskunnassa. Työn merkityksellisyys, haastatellulle itselleen syntyy siitä, että hän kokee työnsä olevan tärkeää: tämä nousee esiin jo sitaatin ensimmäisessä lauseessa. Loppusitaatti kuvaakin sitä, miten haastateltu on työssään tekemisissä heikompiensaisten, erittäin haavoittuvaisten ja huonokuntoisten ihmisten kanssa.

Ihmiset ovat tässä työssä [sosiaalityön johtajana -PS] parasta. Täällä on mukava työyhteisö, eikä asiakkaissakaan ole moittimista. Olen nauttinut siitä, että työyhteisö toimii ja henkilösuhteet ovat kunnossa. Meillä on topakka tekemisen meininki – yhdessä suunnitellaan ja tehdään töitä tällä sosiaalihuollon tontilla. (37)

Parasta työssäni vanhustyön johdossa on vapaus toimia ihmisten kanssa ja tehdä mielenkiintoisia projekteja, joista tätä sosiaalinen yritys-toiminta on ollut viimeisimpiä. Vanhustyötä tekee monien ihmisten joukko, ja ryhmässä on tilaa luovalle ajattelulle ja myös suvantovaiheille. Aina joku työtovereista innostuu uusista asioista ja saa muutkin mukaan kehittämään työtään ja jaksamaan. (11)

Myös ylläolevissa sitaateissa sosiaalialan johtajat kertovat, mikä heidän työssään on parasta. Molemmat haastatellut korostavat työnsä ihmisläheisyyttä: näissä sitaateissa korostuu erityisesti työyhteisössä toimivien kollegojen rooli työn mielekkyydessä. Sitaaateissa ei tuoda ilmi omaa johtaja-asemaa – haastatellut puhuvat työtovereista ja itsestään osana työyhteisöä. Ylempi haastateltu kertoo kokevansa palkitsevana työyhteisön toimivuuden, mutta ei viittaa mitenkään siihen, että hänellä itsellään sosiaalityön johtajana olisi erityistä roolia hyvien työskentelyolosuhteiden luojana, vaikka sen voi katsoa olevan suuri osa esimiehen tehtäviä.

Molemmissa sitaateissa nousee esiin ”yhdessä tekemisen meininki”. Johtaja on näissä sitaateissa osa johtamaansa työyhteisöä, jotka suunnittelevat, toimivat ja kehittävät työtään yhdessä. Tulkitsen tällaisesta johtamistyylistä kahta naistapaista käyttäytymismallia: vaatimattomuutta omien saavutusten suhteen (osallistuminen työpaikan hyvän ilmapiirin luomiseen) ja johtajuutta, jossa omaa esimiesasemaa ei korosteta vaan halutaan olla osa työyhteisöä.

Aineistoni perusteella näyttää siltä, että kun sosiaalialan johtaja puhuu omasta työstään, omaan johtajuuteen viitataan melko harvoin. Sitaatit myös toistavat järjestään naistapaista diskurssia yhteisöllisyydestä ja yhdessä toimimisen tavasta, jossa johtajuutta ei korosteta. Naistapainen johtaja ei puheessaan halua käyttää diskurssia, jossa hän asettuisi johdettaviensa yläpuolelle, vaan sen sijaan hän korostaa yhdessä tekemistä. Mistään ylläolevasta sitaatista ei käy ilmi, että haastateltu toimii johtavassa asemassa.

Mikä työssäsi [A-klinikan kehittämissyksikön kehittämispäällikkönä -PS] on parasta? Olen työssäni näköalapaikalla koko sosiaali- ja terveysalaan ja erityisesti päihdetyöhön. Haasteelliseksi työssäni koen sen, että olen osaavien asiantuntijoiden esimiehenä. Työ antaa minulle paljon. Olen tekemisissä työstään innostuneiden ja osaavien ihmisten kanssa, jotka suhtautuvat tehtäviinsä vastuullisesti. (96)

Yllä olevan sitaatissa haastateltu johtaja-asemassa oleva sosiaalialan ammattilainen on yksi niitä harvoja aineistossani, jotka kuvaavat työtään nimenomaan johtamisena. Haastateltu kuvaa työpaikkaansa näköalapaikaksi koko alalle, mutta puheessa korostuu se, että hän on innostuneen asiantuntijatyöyhteisön esimies. Sitaatti eroaa aiemmin esittelemistäni lainauksissa siinä, että haastateltu ei osallistu niissä näkyvään naistapaiseen yhteisöllisyysdiskurssiin: hän ei ole työyhteisönsä osa, vaan ”on tekemisissä” muiden työpaikallaan työskentelevien henkilöiden kanssa. Tämä vastaa enemmänkin perinteistä käsitystä maskuliinisesta, virallisesta johtajasta, joka ei ole alaistensa työtoveri vaan johtaja.

Aikaisemmin esittämäni sitaatit luovat sosiaalityön johtamisesta sellaista kuvaa, että johtajat määrittelevät itsensä enemmänkin sosiaalityöntekijyyden ja asiakastyön kuin johtamisen ja esimieheyden kautta. Johtamispuheen analyysi herättää pohtimaan, pitäisikö sosiaalityön

johtajien keskittyä enemmän alaistensa johtamiseen ja tukemiseen kuin suoran asiakasnäkökulman korostamiseen. Sitaateissa nousee esiin asiakkaan ohjaaminen, mutta ei niiden työntekijöiden opastaminen, joiden esimiehinä haastatellut toimivat. Toisaalta sitaateista näkyy, että asiakastyö ja asiakkaan asioiden ajaminen on johtavassa asemassa toimivien sosiaalialan ammattilaisten työn vahva motivaattori, joka saattaa hyvinkin välittyä myös esimiestyöhön. Nämä kaksi näkökulmaa eivät välttämättä ole ristiriidassa.

-Edustan sitä näkemystä, että jokainen lastensuojelun sosiaalityöntekijä ansaitsee lähiesimiehen, joka kykenee tukemaan tunnetasolla ja antamaan vankkaa sosiaalityön tietotaitoa vaativissa lastensuojelutehtävissä. Minusta johtava sosiaalityöntekijä lähiesimiehenä ei voi tehdä työtä vain hallinnossa, kehittämistehtävissä tai projekteissa. Johtavaa sosiaalityöntekijää tarvitaan myös asiakastyössä. (38)

Yllä olevassa sitaatissa haastateltu painottaa, ettei johtaja voi eristäytyä alaisistaan ja alueensa asiakkaista omaan toimistohuoneeseensa vain johtamaan, vaan voidakseen olla hyvä esimies johtajan on osallistuttava myös asiakastyön tekemiseen. Haastateltu määrittelee sitaatissa sosiaalialan esimiehen hyvin naistapaisesti: haastateltu korostaa esimiehen velvoitetta tukea alaistaan tunnetasolla, jota ei yleensä mainita kuin puhutaan miestapaisesta johtajuudesta. Johtamisen on perinteisesti ajateltu vaativan maskuliinisia ominaisuuksia ja arvoja: jämäkkyyttä ja tiukkaa rationaalisuutta. Naistapaiset ominaisuudet, kuten tunteet, hellyys ja hoiva eivät ole perinteisesti olleet haluttuja ominaisuuksia johtajalle (Lämsä& Tiensuu 2000). Johtajuudesta ei kuitenkaan puhuta avoimen sukupuolittuneena asiana, vaikka siihen liittyvät ominaisuudet ovatkin sukupuolittuneita tapaisuuksia. Sukupuolineutraalius on hyvin hallitseva teema johtajan asemasta ja ominaisuuksista keskusteltaessa. Sen sijaan kun aineistossa puhutaan Talentia ry:n puheenjohtajavalinnasta, käytetään jopa yllättävän paljon sukupuolierityistä diskurssia.

Vuoden 2008 aikana Talentia-lehdessä käytiin keskustelua järjestön uudesta puheenjohtajasta. Talentia ry:n puheenjohtajana toimi vuosien 1990-2008 ajan Eila Malmström. Vuoden 2008 lopussa Malmström ei asettautunut enää ehdolle puheenjohtajaksi. Puheenjohtajavaalissa ehdolle asettuivat yhteiskuntatieteiden tohtori, yliassistentti Tarja Orjasniemi, valtiotieteiden maisteri, Helsingin sosiaaliamies Lilli Autti ja yhteiskuntatieteiden maisteri, Talentia ry:n

kehittämispäällikkö Tero Ristimäki, joista jälkimmäinen valittiin tehtävään marraskuussa 2008. Ristimäki aloitti toimintansa järjestön puheenjohtajana vuoden 2009 alusta. Puheenjohtajavaali ja puheenjohtajan vaihtuminen näkyi Talentia-lehdessä koko tarkasteluajanjaksoni ajan. Se miten ammattiyhdistyksen puheenjohtajavaalin ja yleensäkin puheenjohtajuuden yhteydessä puhutaan sukupuolesta, heijastanee yleisemmin myös sosiaalityön työelämän ja erityisesti johtamisen sukupuolistavia käytäntöjä.

Aina paljon puhuttavaan sukupuolikysymykseen Heiman ottaa avaran kannan. – Vaikka jäsenistömme on naisvaltainen, ei puheenjohtajan sukupuoli voi olla kynnyksikysymys. Me haluamme parhaan mahdollisen puheenjohtajan. (4)

-Ihmettelimme, miksi puheenjohtajavalinnasta tehtiin sukupuolikysymys. Kyllä tärkein valintaperuste on taidot ja osaaminen (...-PS). (46)

Tommolan mielestä sukupuoli ei ratkaise puheenjohtajavaalissa, vaan osaaminen ja yhteistyökyky. (12)

Kaikissa ylläolevissa sitaateissa korostetaan, että naisvaltaisen ammattiyhdistyksen puheenjohtajavalinta ei ole millään tavalla sukupuolikysymys. Haastatellut liittyvät sukupuolierityiseen diskurssiin, vaikka heidän viestinsä, on että puheenjohtajan sukupuoli on yhdentekevä asia. Ainoa asia, joka puheenjohtajavalinnassa puhujien mielestä ratkaisee, on ehdokkaan kyvykyys hoitaa puheenjohtajan tehtävää. Tämä sopii myös suomalaiseen tapaan puhua sukupuolten välisestä tasa-arvosta jo toteutuneena asiana. Sukupuolen merkitystä korostetaan negaation kautta ja viitataan siihen, että on olemassa myös toisenlainen diskurssi, jossa puheenjohtajan sukupuolta ei pidetä yhdentekevänä asiana – muuten sukupuolikysymyksen yhdentekevyyttä ei korostettaisi jatkuvasti. Aineistossa eri tahot pyrkivät asettumaan vastakkain tasa-arvodiskurssin kanssa, jossa tiedostetaan vertikaalinen segregatio (Kolehmainen, 1999, 23) eli miesten naisia helpompi eteneminen johtaviin asemiin. Tasa-arvodiskurssin olemassaoloa ei mainita, mutta sen olemassaolo osoitetaan puolustautumalla sitä vastaan. Jos sukupuolella ei ajateltaisi olevan mitään merkitystä puheenjohtajavalinnan kannalta, siitä ei varmasti myöskään puhuttaisi.

Miksi sinut pitäisi valita puheenjohtajaksi? Olen yhteiskuntatieteiden tohtori ja nainen, joka tuo näkyvyyttä, uskottavuutta ja arvostusta naisvaltaisen alan ammattijärjestölle sen sidosryhmissä ja yhteiskunnassa. (35)

Sukupuoltani en koe miinukseksi. Tasa-arvokysymykset ovat talentialaisen arvomaailman perusta, ja niiden puolesta voi mies taistella siinä missä nainenkin. (35)

Puheenjohtajavaaleista kertovissa artikkeleissa näkyy, että jokaisella puheenjohtajaehdokkaalla on valittu linjansa sukupuolen esiintuomisen suhteen. Ensimmäisen sitaatin puheenjohtajaehdokas tuo kampanjassaan selkeästi esille, että hän on nainen ja tämä on yksi hänen valttikorteissaan, kun etsitään naisvaltaiselle järjestölle puheenjohtajaa. Ehdokas esittelee naiseuden rinnakkain meriittinä yhteiskuntatieteiden tohtoriuden kanssa. Hän on myös ainoa ehdokas, joka suoraan korostaa jäsenistön naisvaltaisuutta. Yhteiskunnassa, jossa sukupuolta ei tuoda työelämässä esiin, on selkeä taktiikan valinta ja uusi asettelu tuoda itseään esille nimenomaan naisena. Petrelius (2005, 39) toteaa, että naiseksi määrittäminen tekee henkilöstä ammatillisesti haavoittuvan, jolloin tämän pitää vakuuttaa yleisö siitä, että hän hallitsee toimintakoodistot ja on uskottava ammattilainen ja asiantuntija naiseudestaan huolimatta. Tulkitseen itsensä markkinoimisen nimenomaan naisena vastapuheeksi tällaiselle sukupuolittuneelle käsitykselle johtajuudesta ja ammatillisesta pätevyydestä.

Myös toisessa sitaatissa puhuva ehdokas ottaa kantaa sukupuolikysymykseen, mutta hänen näkemyksensä on, että mies naisvaltaisen liiton puheenjohtajana ei ole ongelma. Se, että ehdokas tuo sukupuolensa esille, on aivan samalla tavalla sukupuolitaktiikka kuin edellä esittelemäni naiseuden korostaminen. Ehdokas myös korostaa olevansa tietoinen sukupuolikysymyksestä ja tasa-arvoon liittyvistä ongelmista ja olevansa siten potentiaalinen tasa-arvon edistäjä. Molempien yllä olevien ehdokkaiden käyttämät sukupuolistrategiat asettuvat vastakkain Talentia-lehdessä muuten esille tuodun sukupuolen merkityksettömyysajattelun kanssa: molemmat tuovat sukupuolensa esiin, toinen etuna, toinen korostamalla, ettei se ole haitta, muttei väitä sitä yhdentekeväksi. Ehdokkaiden puhe liittyy osaksi sukupuolierityistä diskurssia.

Kolmas ehdokas, nainen, ei ota sukupuolineutraalin diskurssin mukaisesti missään kohtaa kantaa sukupuoleensa, jonka senkin katson strategiaksi – varsin tyypilliseksi Suomessa, jossa sukupuolta ei tuoda usein esille aktiivisesti ja naisellisuuden esiintuominen voi haavoittaa yksilön asiantuntija-asemaa (Petrelius 2005, 39). Hyvä esimerkki erilaisista strategioista on, että kun ehdokkaita pyydetään kertomaan, mitä heille tulee ensimmäisenä mieleen sanasta ”*minä*”, yksi ehdokas toteaa olevansa ”*nainen*” (korostaa sukupuoltaan), toinen ”*yksi meistä*” (korostaa olevansa samaa ryhmää jäsenistön kanssa sukupuolesta huolimatta ja hierarkiassa samalla viivalla jäsenten kanssa) ja kolmas ”*aktiivinen*” (sukupuolineutraali valinta) (artikkeli 35).

Eeva Jokinen (2005, 55) puhuu neljästä erilaisesta tavasta, jolla yksilö voi suhteutua nais- ja miestapaisuuksiin. Konventionaalinen tapa perustuu totutuille käytännöille, joissa toimitaan perinteisten sukupuolittuneiden tapaisuuksien mukaan eikä niitä kyseenalaisteta. Toinen tapa on tietoinen sukupuolitapaisuus, jossa naiseksi tai mieheksi määrittymistä voi käyttää hyväksi tavoitteiden saavuttamisessa. Kolmas tapa on automaattiseksi tullut sukupuolireflektiivisyys, joka ei kuitenkaan aikaan muutosta toimintatavoissa. Neljänneksi tavaksi Jokinen nimeää tietoisin sukupuolireflektiivisyyden, josta on mahdollista seurata tasa-arvotekoja. Tulkitsen puheenjohtajien käyttämiä sukupuolistrategioita niin, että ehdokas, joka ei puhu lainkaan sukupuolestaan, noudattaa Jokisen esittämää konventionaalista tapaa suhtautua sukupuoleen: sitä ei oteta esille ja vältytään näin ottamasta kantaa koko kysymykseen. Kaksi muuta ehdokasta sen sijaan tuovat oman mieheytensä ja naiseutensa esiin. Naiseuttaan korostava ehdokas vaikuttaisi käyttävän vahvimmin tietoista sukupuolitapaisuutta, jossa omaa sukupuolta ja siihen liittyviä määrittelyjä käytetään hyväksi, mutta toisaalta ehdokkaan retoriikka voi nojata myös kumpaan tahansa sukupuolirefleksiivisyyteen. Strategian taustalla olevia vaikuttimia ei voi tässä arvioida, joten tämä kysymys jää avoimeksi. Miesehdokas, joka korostaa, ettei hänen mieheytensä ole haitta vaan hänkin on tasa-arvo-osaaja, nojautuu taas puheessaan vahvasti tietoiseen sukupuolirefleksiivisyyteen.

Talentia- lehdessä puhe sosiaalityöhön liittyvästä johtajuudesta on sukupuolineutraalia, mutta usein naistapaisia käyttäytymismalleja esiintuovaa. Keskustelussa löytyy kuitenkin myös

miestapaisia käytäntöjä painottavia murroksia. Talentia ry:n puheenjohtajavaalia koskeva puhe tuo esille puolestaan harvinaisen paljon sukupuolierityisyyden diskurssia. Pohtimisen arvoista on, onko naisvaltaisessa sosiaalityössä niin, että nainen on sosiaalityöntekijän ja jopa sosiaalialan johtajan oletettu sukupuoli, jolloin miehen tulo sosiaalityön käytäntöihin nostaa sukupuolen puheenaiheeksi.

8.2. Keskustelua sosiaalialan arvostuksesta

Sosiaalityön arvostus on teema, josta aineistossani keskustellaan jatkuvasti. Se nousee useissa erilaisissa yhteyksissä esiin. Ammatin arvostuksen punnitseminen on mielenkiintoinen ja ristiriitainen kysymys. Vaikuttaa siltä, että periaatteessa sosiaalipalveluita tarjontaa arvostetaan, mutta toisaalta ne saattavat näyttäytyä itsestäänselvyyksinä – naistapaisena, naisille luonnostaan kuuluvana toimintana, joka vie huomattavan paljon yhteiskunnan varoja. Tämä taas näyttäytyy uusliberalistisessa diskurssissa hyvin negatiivisena asiana. Uusliberalistisessa diskurssissa arvostetaan enemmän miesvaltaisia työpaikkoja, jotka tukevat teollisuutta ja rahavirtojen syntyä.

Työn arvostuksen pitäisi muuttua. Sen miten meistä puhutaan, miten työhömmä suhtaudutaan ja millaisena se nähdään. (8)

Sosiaalityön arvostuksen puute on aihe, joka nousee hyvin voimakkaana muutostarpeena aineistossani esiin. Siihen kytkeytyvät niin alan keho julkisuuskuva kuin palkkauskin, jota käsittelin jo luvussa 6 tutkiessani sen yhteyttä sukupuolineutraaliin ja sukupuolierityiseen diskurssiin. Arvostuksen puute häiritsee aineistoni mukaan sosiaalityöntekijöitä. Työlle halutaan arvostusta etenkin yleisen suhtautumisen tasolla, kuten yllä olevassa sitaatissa, mutta arvostuksen kaipuuta voi eritella useiksi tarkemmiksi vaatimuksiksi. Kuvailen näitä vaatimuksia tässä luvussa sekä pohdin, miten arvostus ja sen puute sukupuolittuvat.

Sosiaalityön arvostamattomuuden voi kytkeä voimakkaaseen uusliberalistiseen diskurssiin, joka aiemmin selittämälläni tavoilla on hyvin erilainen kuin sosiaalityön hoiva- ja etu- diskurssit. Yhtenä syynä sosiaalityön matalalle arvostukselle voi kuitenkin pitää myös työntekijöiden sukupuolta ja siihen liittyviä sukupuolistavia tapaisuuksia. Olen aikaisemmin tässä tutkielmassani puhunut niin naispalkasta kuin muista naisvaltaisten, kuntasektorilla työskentelevien ammattilaisten samankaltaisista ongelmista. Alan matalaan ja työn vaatavuutta kohtaamattomaan palkkaukseen on helppo tarttua, kun ryhdytään pohtimaan naisalojen yleensä ja erityisesti sosiaalityön arvostamattomuutta.

Sosiaalityöntekijöistä on tuntunut ammatin ja oman persoonan väheksynnältä se, ettei työnantaja tarjoa muuta kuin lisää työtä ja vastuuta ja vapaa-ajan menetystä KVTES:n vähimmäiskorvauksilla. Raha on myös tässä arvostuksen mittari. (22)

Sosiaalityön naistapaisista käytännöistä, erityisesti sellaisista, jotka pitävät sosiaalityötä kutsumusammattina ja vieroksuvat rahakysymysten pohdintaa, on Talentia-lehdessä jonkin verran astuttu ulos. Sosiaalityöntekijöiden palkkauksen nostaminen katsotaan lehdessä erittäin keskeiseksi edunvalvontakysymykseksi ja sitä pidetään myös keinona mitata alan arvostusta, kuten yllä oleva lainaus osoittaa. Haastateltu toteaa, että sosiaalityöntekijät kokevat oman ammattitaitonsa ja myös oman persoonansa halveksimisena sen, että työstä ei olla valmiita maksamaan enempää kuin työehtosopimuksen mukainen minimi. Uusliberalistisiin diskursseihin nojaavassa yhteiskunnassa, jossa talous on monessa suhteessa määräävä mahti, työntekijät voivat mitata myös omaa asemaansa rahalla. Kehno palkka toimii viestinä työntekijälle, että häntä ei arvosteta. Palkka on helppo mittari arkielämässä vertailla ammattiryhmiä tai yksittäisiä asiantuntijoita: paremmin palkattu työ on uusliberalistisen yhteiskunnan mittareilla arvokkaampaa, tärkeämpää ja sen osaaminen kannattavampaa.

Erityisesti Eila Malmströmiä harmittaa se, ettei asiantuntijoita aina kuunnella. – En voi olla ihmettelemättä päättäjien lyhytnäköisyyttä ja kanttia olla ottamatta huomioon asiantuntijoiden kannanottoja. En usko päättäjien olevan tyhmiä! (...) On lukuisia esimerkkejä tapauksista, joissa olemme varoittaneet lainlaattijaa, suunnittelijaa tai kuntapäättäjää suunniteltujen uudistusten seurauksista ilman, että meitä on otettu vakavasti. Mieltä ei lämmitä se, että saan katastrofin hetkellä todeta olleeni oikeassa. Kun laitoshuoltoa purettiin ja siirryttiin avohuoltoon, korostimme avohuollon resurssien turvaamista. Sitä ei tapahtunut, vaan lama vyöryi päälle ja mielenterveyskuntoutujat ja vanhushuolto alkoivat kärsiä. (39)

- Sosiaalialan ammattilaisten asiantuntijuuden laajuutta ei ymmärretä edes Akava-yhteisössä. Monesti meidät leimataan pehmeän sektorin väeksi, vaikka tosiasialla sosiaalialan asiat ovat useimmiten kovan luokan kysymyksiä, jotka vaikuttavat laajalle yhteiskuntaan. (62)

Yllä olevissa sitaateissa sosiaalialan ongelmaksi muodostuu se, että sen osaajien asiantuntijuutta ei osata arvostaa ja ottaa huomioon yhteiskunnassa. Ylimmässä sitaatissa haastateltu kummastelee syitä sille, että asiantuntija-arvioita ei oteta huomioon

yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Haastateltu ei etsi lainauksessa syitä sille, miksi asiantuntijan näkemykset jäävät huomiotta – ainoa toteamus on se, ettei hän kuitenkaan usko päättäjien suoranaisesti olevan tyhmiä. Toinen sitaatti puolestaan esittää yhden mahdollisen vastauksen ensimmäisen lainauksen kummasteluun. Siinä haastateltu tuo esille, että sosiaalialan asiantuntijuuden on vaikea löytää arvostusta myöskään korkeasti koulutettujen työmarkkinakeskusjärjestön Akavan piiristä. Haastateltu toteaa, että sosiaalialan tieto ja osaaminen *leimataan pehmeän sektorin* asioiksi, jotka eivät nähtävästi saa sellaista painoarvoa kuin *kovan luokan kysymykset*. Tällaiseksi kovaksi asiaksi haastateltu haluaa puheessaan nostaa myös sosiaalityön kysymykset – hän ei halua sosiaalityön saavan pehmeän sektorin leimaa.

Sosiaalityön asiantuntijuuden arvostamattomuus saattaisi siis kummuta siitä, että se katsotaan ”pehmeän” sektorin osaamiseksi – pehmeeyteen liittyy hoiva, tunteet ja kaiken kaikkiaan naistapaisuus. Tulkitseen, että miestapainen, ”kova”, numeroihin ja rationaalisuuteen perustuva asiantuntemuksella tuntuu olevan enemmän painoarvoa päätöksenteossa. Reskin ja Padavic (1994, 8-9) ajattelevat, että yhteiskunta on rakentunut maskuliinisten arvojen varaan siten, että miestapainen toiminta käsitetään normina ja nähdään muunlaiset toiminnot vähempiarvoisina huolimatta siitä, miten tärkeitä nämä yhteiskunnan toiminnan kannalta ovat. Tässä tilanteessa yhteiskuntaa hallitsevat myös ”kovat” arvot, kuten jo uusliberalistisesta diskurssista kirjoittaessani totesin, jolloin naistapaiset ”pehmeät” arvot näyttäytyvät julkisuudessa kummallisina ja vääränlaisina. Ajattelen, että kyseessä on sukupuolittuneen kulttuurin perinteinen jako, jossa naistapaisuudella ei ole sijaa julkisessa tilassa ja politiikassa, jossa naistapaisen ammatillisuuden tuottamaa tietoa ei arvosteta ja kunnioiteta. Naistapaisessa ammatissa muodostunut tieto ei välttämättä ole yhtään vähemmän rationaalista kuin miestapainenkaan, mutta kulttuurinen sukupuolittunut jako käsittää sen ennen kaikkea tunteisiin perustuvana ja siten vähemmän objektiivisena tietona. Näin tapahtuu varsinkin kun kyseessä on heikoimmassa asemassa olevien ihmisten oikeuksien puolustaminen, joka ei sovi yhteen yhteiskunnassa käytettävän uusliberalistisen diskurssin kanssa.

- Lomautus ei voi olla kuntien säästöratkaisu. Tuntuu, että uutta lastensuojelulakia pidetään pilkkana – säätäkää te vain lakeja, kunnat tekevät mitä lystäävät (...-PS). (29)

Haapasalo-Koivu pitää kuitenkin tärkeänä, että kelpoisuusehdoista pidetään kiinni. – Se on yksi keino nostaa sosiaalityöntekijöiden ja sosiaalityön arvoa yhteiskunnassamme. Mieltäni on pahoittanut monta kertaa se, miten omassa asuinkunnassani suhtaudutaan sosiaalityöhön. Kun Kauhajoella vaihtui perusturvajohtaja, on tuntunut, ettei edes sosiaalijohto arvosta sosiaalityötä. Nykyinen vt. perusturvajohtaja on taustakoulutukseltaan matematiikan opettaja. (20)

Yllä olevissa sitaateissa sosiaalityöntekijät kertovat kokemuksistaan, joiden mukaan sosiaalityötä ei arvosteta kunnissa. Tulkitsen ajatuksen vakavaksi loukkaukseksi sosiaalityöntekijöiden osaamista ja omanarvontuntoa vastaan, koska on vaikea ajatus, että oma työnantaja ei arvosta sitä työtä, jota itse tekee. Ylemmässä lainauksessa haastateltu kuvaa, kuinka kunnan sosiaalityöntekijöihin kohdistuvat lomautukset estävät lakien toteutumisen. Kyseessä on työnantajan taholta tuleva viesti työntekijöille, että heidän työtään tai edes sitä sääteleviä lakeja ei kunnioiteta. Se, että haastatellun mielestä kunta pitää lastensuojelulakia – ja samalla sosiaalityöntekijöiden työtä – pilkkanaan, on vakava viesti työntekijöille siitä, millaista arvostusta sosiaalityö kunnassa nauttii.

Sosiaalityöntekijän kelpoisuusehtona on maisterin tutkinto ja pääaineen laajuiset opinnot sosiaalityöstä (Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilön kelpoisuuksista 272/2005). Alemmassa sitaatissa haastateltu työskentelee kunnassa, jossa on ollut ongelmia kelpoisuusehtojen noudattamisen kanssa, ja haastateltu näkee pulmien syynä sosiaalijohdon negatiivisen suhtautumisen sosiaalityöhön. Lainaus korostaa sosiaalityöntekijän asiaosaamisen tärkeyttä sosiaalityön yhteiskunnallisen arvostuksen lisäämisen keinona. Ensinnäkin haastateltu puolustaa sosiaalityön kelpoisuusehdoista kiinni pitämisen tärkeyttä: sosiaalityöntekijällä tulee olla korkeakoulutuksen tarjoamat valmiudet tehdä työtään. Korkean koulutuksen tärkeyttä korostaa myös professioajattelu. Toiseksi haastateltu pahoittelee sitä, että hänen esimiehellään ei vaikuta olevan kovin syvällistä sosiaalityön asiaosaamista, joka näyttää johtavan sosiaalityön osaamisen ja tietoperustan vieroksumiseen.

Valittaminen ei ole hyvä keino todistaa oman työnsä arvoa. Arvostusta ei voi pyytää, se pitää ottaa. Sosiaalityön koulutus on hyvä ja siitä voi olla ylpeä. Ylimielisten yhteistyökumppaneiden ei pidä antaa viedä työn arvoa. (77)

Mediaakin voi kritisoida, mutta Pellisen mielestä myös sosiaalialan toimijoiden pitäisi katsoa itseään peiliin. – Sosiaalityöntekijöiden on turha inistä, ettei alaa arvosteta. Jos itseään ja omia oikeuksiaan ei puolusta edes silloin, kun niitä loukataan, ei voi odottaa arvostustakaan. Arvostus on ansaittava. (45)

Keinot, joita aineistoni esittelee sosiaalityön arvostuksen lisäämiseen, ovat löydettävissä kahdesta yllä olevasta sitaatista. Arvostusta ei saa, jos ei tuo itseään, osaamistaan ja oikeuksiaan esille. Molempien sitaattien viesti on vahva: arvostus pitää ottaa, se on ansaittava. Valittamalla tai pyytämällä ei saa arvostusta itselleen tai niille yhteiskunnallisille asioille, joita sosiaalityössä halutaan edustaa ja edistää. Näissä sitaateissa näkyy myös aikaisemmin käsittelemäni nöyrän kiltteyden ja professionaalisen rohkeuden diskurssien välinen ristiriita ja läsnäolo sosiaalityökeskustelussa. Naistapainen nöyrä kiltteys aiheuttaa diskurssin mukaan sosiaalityön arvostuksen puutteen: arvostusta jäädään vaatimattomasti odottamaan, sen sijaan että se pitäisi ulospäinkin näkyvästi toimimalla ansaita. Professionaalisen rohkeuden diskurssi taas korostaa miestapaisempaa näkyvää ylpeyttä omasta ammattitaidosta ja osaamisesta sekä sen julkituomista.

Näkemykseni mukaan sen, miten sosiaalityötä arvostetaan tai ei arvosteta yhteiskunnassa, voi nähdä esimerkkinä sukupuolistavista käytännöistä, jolla on vahvat yhteydet sekä hoivaeettisiin että uusliberalistisiin diskursseihin. Yhteiskunnassa, jossa uusliberalistinen diskurssi on hallitseva, aiheuttaa sen perustavanlaatuinen ristiriita hoivaeettisten diskurssien kanssa arvostusvajeen sellaiselle ammattiryhmälle, joka työssään painottaa uusliberalistiselle ajattelulle vastakkaisia arvoja. Käsitän sosiaalityön naistapaisuuden, lukeutumisen osaksi “pehmeää sektoria” ja tiedontuotannon perustumisen naistapaisiin käytäntöihin tuottavan nykyisessä yhteiskunnallisessa ilmastossa sosiaalityön arvostamattomuutta. Kolehmainen (1999, 254) toteaa, että yksi segregaaation pysyvyyttä selittävä tekijä on paikannettavissa mies- ja naisammattien erilaisesta arvostuksesta.

Vaikka sosiaalityön yhteiskunnallisen arvostuksen puute vaikuttaa vahvasti esimerkiksi sukupuolistavista käytännöistä, siitä keskustellaan osana sukupuolineutraalia diskurssia. Alan naistapaisuutta ei tuoda missään vaiheessa suoraan esille. Sukupuolineutraaliuden diskurssi on nähdäkseni niin vahva diskurssi, että sukupuolen merkitykseen vetoaminen arvostuskysymyksissä ei tunnu luontevalta tavalta pyrkiä kiinnittämään asiaan huomiota. Sukupuolta ei haluta suoranaisesti väittää (osa)syyksi sosiaalityön arvostusvajeeseen.

7. JOHTOPÄÄTÖKSET

Olen tutkimuksessani pyrkinyt selvittämään, millaisina näyttäytyvät sosiaalityön työelämän sukupuolistavat käytännöt alan sisäisessä keskustelussa. Paikansin ammattiyhdistyksen julkaisemasta Talentiasta-lehdestä useita diskursseja sosiaalityön työelämän sukupuolistuneista käytännöistä. Tapaan, jolla sosiaalityössä puhutaan sukupuolesta, ottavat kantaa sukupuolineutraaliuden ja sukupuolierityisyyden diskurssit, joita kuvaan luvuissa 6 ja 8. Sosiaalityön naistapaisuutta tuovat ilmi kolme hoivaettista diskurssia, joita ovat hoivaettinen professionaalisuus, nöyrä kiltteys ja professionaalinen rohkeus. Hoivaettisiä diskursseja vastaan asettuu miestapainen uusliberalistinen diskurssi. Näistä diskursseista kirjoitan luvussa 7.

Hallitseva sosiaalityön sukupuolistunut käytäntö on aineistoni perusteella sukupuolineutraaliin diskurssiin tukeutuminen. Sukupuolineutraaliuteen kannustaa suomalaisessa kulttuurissa esiintyvä eetos, jonka mukaan sukupuoli ei ole työelämässä oleellinen asia ja toisekseen sosiaalityölle tärkeä professiokeskustelu, jossa asiantuntijaa pidetään objektiivisena ja myös sukupuolettomana henkilönä. Sukupuolesta vaikeneminen saa aineistossani itsestäänselvyyden aseman. Aineiston sukupuolineutraali diskurssi todentuu siinä, miten vähän naisvaltaisesta alasta kirjoitetaan tekstiä, joka tunnistaisi alaan liittyviä sukupuolikysymyksiä ja pohtisi niitä. Sosiaalityöntekijät työskentelevät kulttuurisesti sukupuolittuneina toimijoina: heidät määritetään työelämän kohtaamisissa naisiksi ja miehiksi, mutta tämä ei aineistossani näy. Osoitan analyysissäni, että sellaisissakin kohdissa, joissa sukupuolen puheeksi ottaminen tuntuisi melko luontevalta valinnalta, siitä vaietaan.

Sukupuolierityisyyden diskurssi jää määrältään vähäiseksi. Sosiaalityön naisvaltaisuus nostetaan esille kaikkein useimmin keskusteltaessa sosiaalialalla ilmenevistä, työelämään liittyvistä epäkohdista. Näitä ongelmia ovat esimerkiksi naisvaltaisiin aloihin liittyvät matala palkkaus, määräaikaiset työsuhteet tai väkivallan uhka. Näitäkään ei kuitenkaan liitetä kovinkaan usein tai johdonmukaisesti sukupuoleen ja niitä politisoidaan tasa-arvo-ongelmina melko harvoin. Aineistoni perusteella vaikuttaa siltä, että kun miessosiaalityöntekijä esiintyy

kyseisen ammattilehden artikkeleissa, myös sukupuolesta keskustellaan huomattavasti useammin kuin naistyöntekijöiden kohdalla. Miesten ollessa lukumäärältään naisia vähemmän edustettuna sosiaalialalla, miesten esiintyminen nostaa myös keskustelun sukupuolesta useammin pintaan. Miesten toiminta sosiaalityössä jää nimeämättä aineistossani, kun sosiaalityöntekijänaisiin viitataan jonkin verran kielteisissä merkityksissä ”sosiaalityöntekijänä” tai ”kilttina tyttöinä”.

Ajattelen, että sukupuolesta puhuminen ei ole aina tarpeellista, mutta toisaalta sukupuolineutraali diskurssi peittää helposti alleen työelämän rakenteellisia tasa-arvo-ongelmia kuten alhaisen palkkauksen ja määräaikaiset työsuhteet, ja myös estää työntekijöitä pohtimasta omien sukupuolistuneiden katsantokantojensa vaikutusta tekemäänsä työhön. Sukupuolineutraali diskurssi kannustaa sosiaalityöntekijöitä ajattelemaan itseään, kollegoitaan ja asiakkaitaan sukupuolettomina toimijoina, jolloin ei pohdita sukupuolierityisten työmenetelmien, metodien tai käsitteiden käyttöönottoa tai tarpeellisuutta (Petrelius 2005, 11-12).

Sosiaalityön ammattietiikka on toinen hallitseva ja läpileikkaava teema aineistossani. Ammattieettinen keskustelu sitoutuu erityisesti naistapaiseen hoivaetiikkaan muodostaen kolme erilaista hoivaeettistä diskurssia, joita ovat hoivaeettinen professionaalisuus, nöyrä kiltteys ja professionaalinen rohkeus. Näistä hoivaeettisen professionaalisuuden ja nöyrän kiltteyden diskurssit edustavat sosiaalityön ammattieettisen keskustelun naistapaisia käytäntöjä, kun taas professionaalisen rohkeuden diskurssi on miestapaisempi. Näen ne silti kaikki osaksi hoivaeettistä keskustelua, joka on kokonaisuudessaan naistapaista: hoivaetiikka määrittyy vastapariksi miestapaiselle oikeudenmukaisuuden etiikalle (Gilligan 1982). Professionaalisen rohkeuden diskurssin miestapaisuus perustuu puolestaan toiselle mies-nainen-dikotomiaa myötäilevälle kahtiajaolle: se sijoittuu julkiseen tilaan, kun taas kaksi naistapaisempaa diskurssia paikantuvat yksityisiin tiloihin ja kahdenkeskisiin kohtaamisiin. Professionaalisen rohkeuden diskurssissa julkisen keskustelun herättämisen vaatimusta perustellaan kuitenkin sosiaalityön hoivaeettisillä sitoumuksilla. Hoivaeettisen professionaalisuuden diskurssiin korostuneisuuteen nähden professionaalinen rohkeus saa

merkityksen jopa ”lisävarusteena” – niin keskeiseksi yksilön tukeminen elämäntilanteessaan ja muutostyössä sosiaalityökeskustelussa muodostuu. Toisaalta diskurssin miestapaisuus saa aikaan sen, että se on vaikeaa liittää kiinteäksi osaksi sosiaalityön naistapaisia käytäntöjä.

Hoivaeettisen professionaalisuuden ja nöyrän kiltteyden diskurssit muodostavat jatkumon, joissa diskurssien rajat ovat häilyviä. Hoivaeettisen professionaalisuuden ammattieettisyyteen kuuluu vahva sitoutuminen sosiaalityön asiakkaiden hyvinvointiin. Nöyrän kiltteyden diskurssissa sitoutuminen puolestaan saa uhrautuvan, kielteisen sävyn, joka johtaa työntekijän uupumiseen. Sosiaalityössä kahden naistapaisen diskurssin välillä tasapainottelu vaikuttaakin aineistoni perusteella vaikealta tehtävältä: toisaalta hoivaeettisen professionaalisuuden diskurssin mukaiset käytännöt tuovat työhön onnistumisen iloa, mielekkyyttä ja tukevat työntekijän jaksamista. Toisaalta taas liiallinen sitoutuminen hoivaeettiseen professionaalisuuteen voi vaihtua nöyrän kiltteyden diskurssin mukaiseen käytökseen, jossa oma hyvinvointi unohdetaan ja ”kiltin tytön” sitoutuminen sosiaalityön tehtäviin rasittaa työntekijää uupumuksen partaalle.

Professionaalisen rohkeuden diskurssin suhteen nöyrä kiltteys taas saa merkityksen vaikenemisen kulttuurina, jossa negatiivista on se, että sosiaalityöntekijä(naiset) kieltäytyvät ottamasta julkisen toimijan roolia. Nöyrän kiltteyden diskurssille ominaista on, että se määrittyy yksittäisten sosiaalityöntekijänaisten negatiivisiksi ominaisuuksiksi, siinä missä kaksi muuta diskurssia korostavat kuvaamiensa positiivisten asioiden olevan lähtöisin paitsi työntekijöistä, myös sosiaalityön professiosta.

Hoivaeettisistä diskursseista keskiöön nousee hoivaeettisen professionaalisuuden diskurssi korostaen vahvaa ammattietiikkaa ja naistapaista vastuuta kanssaihmisten hyvinvoinnista. Hoivaeettinen ammattietiikka määrittyy diskurssissa profession omaisuudeksi, mutta toisaalta hoivaeettisestä professionaalisuudesta puhutaan myös luontaisena naistapaisena ominaisuutena, kutsumuksena sosiaalityöhön. Merkittävää hoivaeettisen professionaalisuuden diskurssissa on, että paitsi ammattiyhdistyksen linjana, se kumpuaa myös syvältä sosiaalityöntekijöiden puheesta sellaisella tasolla, jota toimituksellisilla keinoilla olisi vaikeaa lisätä. Tämä osoittaa sitä, että hoivaeettinen diskurssi on aidosti vahva sosiaalityön puhetapa, johon

sosiaalityöntekijät osallistuvat oma-aloitteisesti keskustellessaan alastaan ammattilehdessä. Hoivaeettisesti puhuvat sekä sosiaalityöntekijämiehet että –naiset, joten vaikka hoivaeettinen lähestymistapa tulkitaan naistapaiseksi käytännöksi, sen syvällinen soveltaminen ei ole myöskään miessukupuolelle epätyypillistä. Tästä juuri mies- ja naistapaisuuksista on kyse: kulttuurisista muodostelmista, jotka yksilötasolla muodostavat hyvin erilaisia kokonaisuuksia, joissa ominaisuudet ja tavat eivät ole niin voimakkaan sukupuolittuneita kuin arkiajattelussa usein käsitetään. Tuntuu oudolta ajatella, että miestapainen oikeudenmukaisuuden ja naistapainen hoivaetiikka sulkisivat toisensa pois. Eettisissä ajattelutavoissa on omat painotuseronsa, mutta ne eivät ole toisilleen vastakkaisia.

Aineistossani hoivaeettisyyden diskursseille ei asetukaan vastakkaiseksi niinkään miestapainen oikeudenmukaisuuden etiikka, vaan sitä laajempi uusliberalistinen diskurssi. Uusliberalistinen diskurssi perustuu löyhästi oikeudenmukaisuuden etiikkaan, mutta se ei aineistossani näyttäyty lainkaan eettisenä keskusteluna. Aineistossani uusliberalistinen diskurssi asettuu hyvin vahvasti sosiaalialan toimijoiden puheessa vastapooliksi sosiaalityön hoivaeettiselle diskurssille. Aineistossani sosiaalityöntekijät kokevat miestapaisen, ”kovan” uusliberalistisen diskurssin vakavana uhkana sosiaalityön perinteisille ”pehmeille” arvoille ja hoivaeettiselle etiikalle. Uusliberalistinen diskurssi on ristiriidassa hoivaeettisten diskurssien kanssa keskusteltaessa niistä syistä, jotka sosiaaliin ongelmiin johtavat. Diskurssi painottaa ihmisen omaa vastuuta itsestään kaikissa tilanteissa ja markkinahenkisen ajattelun ensisijaisuutta. Diskurssi tulee ilmi siinä, kuinka sosiaalityön ammattilaiset tuottavat sille vastapuhetta, mutta osittain myös osallistuvat diskurssiin ainakin osittain.

Sosiaalityössä uusliberalistisen termistön käyttö Heikki Ikäheimo (2008) puhuu epäsosiaalisista innovaatioista peruspalveluiden alalla tarkoittaen markkinamekanismien soveltamista muun muassa sosiaalitoimen alaisiin tehtäviin niin, että markkinoiden logiikan seuraaminen vaikeuttaa palvelujen tarvitsijoiden kohtaamista, kuuntelemista ja todellisiin tarpeisiin vastaamista. Tällöin palvelujen tarvitsijat merkityksellistyvät kustannustekijöiksi, joihin kuuluu työntekijän ja instanssin aikaa ja voimavaroja. Tämä uhka on hyvin todellinen ja usein jo pitkälti aktualisoitunut, kun julkisia toimintoja yksityistetään tai muutetaan yritysten

logiikalla toimiviksi. Tähän uusliberaaliin ajatteluun tarvitaan vastakohtaksi sosiaalityön hoivaettistä eetosta, ja sille pitää raivata tilaa myös julkisessa keskustelussa – siinä yhden professionaalisen rohkeuden diskurssin vaatimukseen.

Sosiaalityötä koskevassa keskustelussa on viime aikoina tuotu esille, että sosiaalityön ammattilaisten pitää oppia puhumaan myös ”markkinoiden kieltä”, jota asioista päättävät tahot ymmärtävät. Tarvitaan siis kovaa, mitattaviin faktoihin ja tilastoihin perustuvaa kieltä, jossa luetellaan numeroita ja vertaillaan suoritteita. Tämän vaatimuksen voi todeta myös Talentia-lehdestä, jossa sekä toimittajat että haastatellut sosiaalityön asiantuntijat useassa kohtaa puhuvat oikein toteutetun sosiaalityön aikaansaamista kustannussäästöistä. Voi kuitenkin pohtia, onko tämä osa juuri sitä Ikäheimon (emt.) kuvaamaa kehitystä, jossa myös sosiaalityöntekijät ja muut kenttää tuntevat liittyvät siihen uusliberalistiseen diskurssiin, jossa esineellistetään sosiaalityön asiakaskunta tuottaviksi tai tuottamattomiksi yksiköiksi. Miettimisen arvoista on, onko tämä ”vain” tapa esittää asia sosiaalityön perustaa tuntemattomille henkilöille, joiden voidaan ajatella arvostavan markkinoiden logiikkaa. Näin toimittaessa sosiaalityön ajattelumalli pysyy heille edelleen vieraana. Useissa lainauksissa on nähtävissä, että sosiaalityön hoivaettistä eetosta ja uusliberalistista talouspuhetta on yhdistetty samaan puheenvuoroon – sosiaalityön perusta ei siis ole aineistoni puheenvuoroissa suinkaan unohtumassa. On kuitenkin tärkeää tiedostaa, että uusliberalistinen diskurssi sopii hyvin heikosti sosiaalityön arvoihin ja siihen liittymistä pitää harkita tarkoin – uusliberalistinen diskurssi ei näyttäyty sosiaalityön asiakkaiden etujen mukaisena, vaan päinvastoin. Tällöin sosiaalityöntekijöiden tulee varoa diskurssiin liittymistä.

Tässä yhteydessä on syytä tuoda esiin, että puhuessani naistapaisesta hoivaettisyydestä ja miestapaisesta uusliberalistisesta diskurssista, tarkoitukseni ei ole arvottaa naistapaisuutta paremmaksi ja demonisoida miestapaisia käytäntöjä. Kyse on kulttuurisista tapaisuuksista, jotka liitetään sukupuoleen ryhmänä, mutta jotka eivät aktualisoidu samalla tavalla yksittäisissä ihmisissä. Aikaisemmissa tutkimuksissa on viitattu hoivaettiseen ajatteluun naistapaisena etiikkana, kun taas miestapaiseksi etiikaksi on määritelty oikeudenmukaisuuden etiikka. Nämä ovat erilaisia tapoja suhtautua etiikkaan, joista nähdäkseni molemmista voi olla

niin hyviä kuin huonojakin seurauksia. Oikeudenmukaisuuden etiikka, joka perustuu järkeen ja tasapuolisuuteen, lienee jossain määrin uusliberalismin pohjalla. Pahimmillaan ajattelu kuitenkin tuntuu muokkautuvan markkinahenkisessä uusliberalistisessa ajattelussa itsekkyydeksi ja puhtaaksi taloudellisen hyödyn tavoitteluksi. Uusliberalismi ei ole käytännössä onnistunut tarjoamaan kaikille samanlaisia mahdollisuuksia, vaan asettaa ihmisiä keskenään hyvin eriarvoiseen asemaan. Hoivaeettinen ajattelu taas ottaa kyllä huomioon muut ihmiset ja korostaa vastuunkantoa, mutta sen kääntöpuolena on uhrautuvaisuus ja itsensä unohtaminen.

Näkemykseni mukaan naistapainen vahva hoivaetiikka muodostaa sosiaalityön toiminnan ytimen, jota tulee entisestään vahvistaa ja myös tuoda näkyväksi – myös miestapaisiin julkisuuksiin. Kuten usein olen todennut, kehitys on nostanut voimakkaasti esille uusliberaalin, kovan retoriikan ihmisten itsenäisyyden ja itsekkyyden puolesta, ja se hautaa alleen naistapaisia hoivaamisen, sosiaalisuuden ja välittämisen arvoja. Toisaalta nähdäkseni myös miestapaisen oikeudenmukaisuuden etiikan arvoiksi sopii sosiaalityön arvoista esimerkiksi solidaarisuus – eettinen ajattelu ei jakaudu tiukan dikotomisesti oikeudenmukaisuuden etiikkaan ja hoivaetiikkaan. Sosiaalityön etiikassa voi siis paikantaa sekä nais- että miestapaisia ajattelua, jotka toimivat sen käyttökelpoisina periaatteina. Hoivaeettinen naistapainen diskurssi on kuitenkin aineistossani selkeästi painottunut. On kuitenkin huomioitava, että on alueita, joissa naistapainen ajattelu toimii sosiaalityöntekijöitä vastaan. Näistä tavoista selkeimmin esiin nousee kiltin tytön rooliin pitäytyminen.

Sosiaalityön naistapaisiin käytäntöihin kuuluu nöyrän kiltteyden diskurssi, jossa on vaarana, että siihen liittyvät työhön ja asiakkaisiin sitoutumisen ja jopa itsensä uhraamisen ihanteet menevät liian pitkälle aiheuttaen työntekijän uupumista ja loppuun palamista. Tämä hoivaeettiseen, naistapaiseen toimintaan kuuluva riski tulisi selvemmin tunnistaa työpaikoilla ja myös alan koulutuksessa. Sosiaalityöntekijöistä valtaosa on naisia, ja hoivaeettinen sitoutuminen on ensinnäkin naistapaisia ja toisekseen sosiaalityön ideologiaan kiinteästi kuuluvaa ajattelua. Kun sosiaalityöntekijää ohjataan refleктоimaan omaa työtään, häntä pitäisi myös kannustaa pohtimaan omia hoivaeettisiä sitoumuksiaan ja sitä, saavatko ne hänet

omistautumaan liikaa työilleen. Sosiaalityöntekijöitä pitää kannustaa siihen, että he tietoisesti kieltäytyvät ottamasta henkilökohtaista vastuuta asiakkaan elämästä muuta kuin työntekijän roolissa. Hoivaettisten ajattelutapojen tunnistamiseen työssä pitää ohjata: niitä voi ja pitää käyttää hyväkseen sosiaalityössä, mutta niille pitää pystyä asettamaan myös rajat, jotta työntekijä voi suojata itseään uupumiselta.

Aineistossani sekä professionaalisen että nöyrän kiltteyden diskurssit määrittelevät poliittisen vaikuttamisen julkisuudessa toimimiseksi. Sosiaalityön keskusteluissa on kuitenkin hyvä pohtia, edellyttääkö sosiaalityöhön liittyvä vaikuttaminen kuitenkaan aina julkisille areenoille astumista. On mahdollista käsittää myös asiakastyössä tapahtuva vaikuttaminen poliittisena työnä, jonka tarkoituksena on voimaannuttaa asiakasta, parantaa yksilön elämänhallintaa ja saada aikaan myönteisiä muutoksia tämän lähipiirissä. Julkisen vaikuttamisen arvostus yli yksityiselämässä tehdyn vaikuttamistyön kertoo osaltaan miestapaisuuksien ihannoimisesta ja arvottamisesta korkeammalle kuin naistapaisten käytäntöjen (Petrelius 2005, 48-49). Ajattelen, että parhaassa tapauksessa sosiaalityössä sekä yksityinen että julkinen vaikuttaminen kulkevat rinnan, mutta asiakastyössä tapahtuvaa poliittista vaikuttamista ei pidä unohtaa tai pitää merkityksettömänä.

Francine M. Deutsch (2007) toteaa, että useiden tutkimusten mukaan naiset ja miehet pyrkivät säilyttämään sukupuolelleen tyypillistä käytöstä, vaikka tilanne sallisi toisenlaisetkin tavat toimia. Miehet, jotka työllistyvät perinteisille naisten aloille, uusintavat edelleen miestapaista käytöstä. Tätä samaa tukee myös Hännisen (2004) huomautus siitä, että naisvaltaiset sosiaalityön työpaikat pyrkivät säilyttämään ja korostamaan miessosiaalityöntekijän maskuliinisuutta. Käyttämässäni aineistossani esiintyvät ihmiset eivät kuitenkaan vaikuta yksioikoisesti käyttäytyvän biologisen sukupuolensa tapaisuuksien mukaan. En ole analyysissäni tuonut haastateltujen biologista sukupuolta esille, koska olen halunnut välttää sukupuolidikotomian toistamista analyysia tehdessäni. Keskustelussa esiintyvät sosiaalityöntekijämiehet toteuttavat puheessaan hoivaettisia diskursseja siinä missä naisetkin – mitään huomattavia eroja tässä en havainnut, vaikka toki yksilöllistä vaihtelua on. Tietysti on olemassa valtava määrä muita tapoja tuoda sukupuoltaan esiin työelämässä kuin

sitoutuminen hoivaeettisiin arvoihin, ja on mahdollista että työelämän käytännöt jakautuvat sukupuolen mukaan voimakkaammin jollain muulla alueella. Aineistossani hoivaeettisten diskurssien kohdalla ei ollut kuitenkaan havaittavissa suuria sukupuolten välisiä eroavaisuuksia.

Tutkimusaineistoni osoittautui jopa yllättävän runsaaksi etsiessäni siitä työelämän sukupuolistavia käytäntöjä. Tämä osoittaa näkemykseni mukaan sitä, miten suuressa roolissa sukupuolistavat käytännöt ovat työelämässä, vaikka siltä ei arkiajattelussa näyttäisikään. Jos olisin etukäteen osannut ennakoida aineiston runsauden analyysikohteena, olisin rajannut aiheittani tiukemmin esimerkiksi tutkimalla pelkästään hoivaeettisiä käytäntöjä tai sosiaalityön johtamista. Tällaisena Pro-gradu-työni kuitenkin esittelee melko monipuolisesti *Talentia*-lehdestä tarkasteluajanjaksollani paikallistamiani diskursseja. Sosiaalityön sukupuolistavista tapaisuuksista kaivataan näkemykseni mukaan lisää monipuolisilla tutkimusmenetelmillä hankittua tietoa. Ajattelen, että esimerkiksi tutkimalla sosiaalityöntekijöitä tai asiakkaita etnografisesti tai haastatteleamalla voitaisiin päästä käsiksi tarkemmin siihen, mitä sukupuolistavia arkityön käytäntöjä sosiaalityöhön liittyy.

Yhteiskunnassa monet nais- ja miestapaisuudet ovat vahvassa käymistilassa (Nykyri, 1998, 129). On oleellista kiinnittää huomiota rakenteellisen segregaaion ja sukupuolistavien käytäntöjen purkamiseen niin, että naiset ja miehet voisivat tehdä ammatinvalintojaan ilman sukupuolittuneiden odotusten painolastia. Tärkeää on myös kouluttaa ihmisiä hallitsemaan sellaisia naistapaisia tunne- ja vuorovaikutustaitoja, joita työelämä nykyään kasvavassa määrin vaatii (Julkunen 2008). Sosiaalityön kannalta nais- ja miestapaisuuksien laventuminen merkitsee, että sukupuolistavien käytäntöjen huomioon ottaminen on edelleen sosiaalityössä tärkeää, mutta niihin ei pidä lukittautua – jatkuva sukupuolen käsitteen refleктоiminen on sosiaalityöntekijälle oleellinen taito.

Lähteet

Acker, Joan 1990. Samanarvoinen työ. Tutkimus työelämän sukupuolittuneista rakenteista. Tampere: Vastapaino.

Acker, Joan 1990. Hierarchies, Jobs and Bodies.: A Theory of Gendered Organizations. *Gender & Society* 4 (2). Saatavilla verkkoaineistona: <http://gas.sagepub.com.libproxy.helsinki.fi/content/4/2/139.full.pdf+html>.

Acker, Joan 1997. Foreword. Teoksessa Liisa Rantalaiho & Tuula Heiskanen (eds.) 1997. *Gendered Practices in Working Life*. London: MacMillan

Ahokas, Jussi, Marttila, Kimmo & Honkatukia, Juha 2010. Työvoiman tarve Suomen taloudessa vuosina 2010-2025. VATT tutkimukset 154. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.

http://www.vatt.fi/julkaisut/uusimmatJulkaisut/julkaisu/Publication_6093_id/855_21.4.2010

Ahola, Kirsi, Kivistö, Sirkku & Vartia, Maarit 2006. *Työterveyspsykologia*. Helsinki: Työterveyslaitos.

Anttonen, Anneli, Lempiäinen Kirsti & Liljeström, Marianne (toim.) 2000. *Feministejä – aikamme ajattelijoita*. Tampere: Vastapaino.

Anttonen, Anneli & Zechner, Minna 2009. Tutkimuksen lähestymistapoja hoivaan. Teoksesta Anneli Anttonen, Heli Valokivi & Minna Zechner. *Hoiva – Tutkimus, politiikka ja arki*. Tampere: Vastapaino.

Anttonen, Anneli, Valokivi, Heli & Zechner, Minna 2009. *Hoiva – Tutkimus, politiikka ja arki*. Tampere: Vastapaino.

Balbo, Laura 1987. *Crazy Quilts: Rethinking the Welfare State Debate from a Woman's Point of View*. Teoksessa Anne Showstack-Sassoon (ed). *Women and the State: the shifting boundaries of public and private*. London: Routledge.

Butler, Judith 2006. *Hankala sukupuoli. Feminismi ja identiteetin kumous*. Helsinki: Gaudeamus.

Deutsch, Francine M. 2007. *Undoing Gender*. *Gender & Society*, 21 (1). 106-127.

Eräsaari, Leena 2010. *Miksi hyvinvointivaltio on tärkeä naisille?* Teoksesta Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) 2010. *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino.

Etzioni, Amitai (ed.) 1969. *The Semi-Professions and their Organization. Teachers, Nurses, Social Workers*. New York: The Free Press.

Fairclough, Norman 1997. *Miten media puhuu*. Tampere: Vastapaino.

Fast, Maija 2006. *Vaatimusten ristipaineessa. Nuoret koulutetut naiset ja kilpailuyhteiskunta*. Tane-julkaisuja 2006: 8. Helsinki: Sosiaali ja terveysministeriö, Tasa-arvoasian neuvottelukunta.

Gherardi, Silvia 1995. *Gender, Symbolism and Organizational Cultures*. London: Thousand Oaks.

Gilligan, Carol 1982. *In a Different Voice. Psychological Theory and Women's Development*. Cambridge, Massachusetts & London, England: Harvard University Press.

Graham, Hilary 1983. *Caring. A labour of love*. Teoksessa Janet Fonch & Dulcie Groves (toim.). *A labour of love. Women, work and caring*. London: Routledge & Kegan Paul, 13-30.

Haapakoski, Kaisa 2006. Sosiaalityön kriisi ja mielenilmaus 2003. Poliittisen julkisen keskustelun retoriikka-analyysi. Pro gradu- työ. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos.

Hakim, Catharine 1996. Theoretical and Measurement Issues in the Analysis of Occupational Segregation. Teoksessa Petra Beckman (ed.). Gender Specific Occupational Segregation. Beiträge zur Arbeitsmarkt- und Berufsforschung. Nürnberg, 67-88.

Hall, Christopher, Juhila, Kirsi, Parton, Nigel & Pösö, Tarja (eds) 2006. Constructing Clienthood in Social Work and Human Services. London, Kingsley.

Heinämää, Sara 1996. Ele, tyyli ja sukupuoli. Merleau-Pontyn ja Beauvoirin ruumiinfenomenologia ja sen merkitys sukupuolikysymykselle. Helsinki: Gaudeamus.

Heinämää, Sara & Reuter, Martina 1996. Naisten tunneherkkyydestä: Filosofinen keskustelu tunteiden järjellisyydestä. Teoksesta Ilkka Niiniluoto & Juha Räikkä (toim.). Tunteet. Helsinki University Press, Helsinki.

Healy, Karen 1999. Power and Activist Social Work. Teoksessa Bob Pease & Jan Fook (eds.). Transforming Social Work Practice. Postmodern Critical Perspectives. London & New York: Routledge, 115-134.

Healy, Karen 2000. Social Work Practices. Contemporary Perspectives on Change. London: Sage.

Hänninen, Jorma 2004. Sosiaalityön miehet ja huoltapitävä valta. Teoksesta Marjo Kuronen, Riitta Granfelt, Leo Nyqvist & Päivi Petrelius (toim.). Sukupuoli ja sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen 3. vuosikirja. Juva: PS-kustannus, 77-100.

Ikäheimo, Heikki 2008. Sosiaalisuus ja epäsosiaalisuus sosiaalityössä. Teoksesta Petteri Niemi & Tuija Kotiranta (toim.). Sosiaalialan normatiivinen perusta. Helsinki: Palmenia, 13-33.

International Federation of Social Workers (IFSW) 2000. Definition of Social Work.
<http://www.ifsw.org/p38000279.html>

Jauhiainen, Arto, Rinne, Risto ja Tähtinen, Juhani (toim.) 2001. Koulutuspolitiikka suomessa ja ylikansalliset mallit. Suomen kasvatustieteellinen seura. Turku.

Jokinen, Arja 1996. Asunnottomat miehet ja kodittomat naiset. Asunnottomuuden sukupuolisidonnaiset tulkinnat. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila. Merkitykset ja vuorovaikutus. Poimintoja asunnottomuuspuheen kulttuurisesta virrasta. Tampere: Tampereen yliopisto, 161-184.

Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero 1999. Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero 2004. Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, Arto 2000. Panssaroitu maskuliinisuus. Mies, väkivalta ja kulttuuri. Tampere: Tampere University Press.

Jokinen, Arto 2004. Diskurssianalyysin kourissa. Sotilasteksteissä muotoutuva miehisuus. Teoksesta Marianne Liljeström (toim.). Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta. Tampere: Vastapaino, 191-208.

Jokinen, Eeva 1997. Vihjeet. Teoksesta Eeva Jokinen (toim.). Ruumiin siteet. Tekstejä eroista, järjestyksistä ja sukupuolesta. Tampere: Vastapaino, 7-18.

Jokinen, Eeva 2005. Aikuisten arki. Helsinki: Gaudeamus.

Juhila, Kirsi 1999. Kulttuurin jatkuvasti rakentuvat kehät. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen. Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 160-198.

Juhila, Kirsi, Forsberg, Hannele & Roivainen, Irene (toim.) 2002a. Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä: SoPhi.

Juhila, Kirsi, Forsberg, Hannele & Roivainen Irene 2002b. Esipuhe. Teoksessa Kirsi Juhila, Hannele Forsberg & Irene Roivainen (toim.) 2002a. Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä: SoPhi.

Juhila, Kirsi & Suoninen Eero 1999. 10 kysymystä diskurssianalyysistä. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen. Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino.

Julkunen, Raija 2001. Suunnanmuutos. 1990-luvun sosiaalipolittinen reformi Suomessa. Tampere: Vastapaino.

Julkunen, Raija 2008. Uuden työn paradoksit. Keskusteluja 2000-luvun työprosesseista. Tampere: Vastapaino.

Karasek, Robert and Theorell, Töres 1990. Healthy work: stress, productivity, and the reconstruction of working life. New York: Basic Books.

Karvinen- Niinikoski, Synnöve, Salonen, Jari, Meltti, Tero, Yliruka, Laura, Tapola-Haapala Maria & Björkenheim, Johanna 2005. Konstikas sosiaalityö 2003. Suomalaisen sosiaalityön todellisuus ja tulevaisuuden näkymät. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen selvityksiä 2005:28. Helsinki.

Keskinen, Suvi 2004. Katkokset ja jatkumot feminitisessä sosiaalityökeskustelussa. Teoksesta Marjo Kuronen, Riitta Granfelt, Leo Nyqvist & Päivi Petrelius (toim.). Sukupuoli ja sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen 3. vuosikirja. PS-kustannus, Juva, 19-46.

Kemppainen, Tarja 2006. Sosiaalityöntekijät 2015. Teoksessa Matti Vuorensyrjä, Merja Borgman, Tarja Kemppainen, Mikko Mäntysaari & Anneli Pohjola (toim.). Sosiaalialan osaamis-, työvoima- ja koulutustarpeiden ennakointihanke (SOTENNA): loppuraportti.

Jyväskylän yliopisto Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Sosiaalityön julkaisusarja 4. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 230-284.

Kinnunen, Merja & Korvajärvi, Päivi 1996a. Johdanto: naiset ja miehet työelämässä. Teoksesta Merja Kinnunen & Päivi Korvajärvi (toim). Työelämän sukupuolistavat käytännöt. Tampere: Vastapaino, 9-22.

Kinnunen, Merja & Korvajärvi, Päivi 1996b. Lopuksi: työelämän sukupuolistaminen. Teoksesta Merja Kinnunen & Päivi Korvajärvi (toim). Työelämän sukupuolistavat käytännöt. Tampere: Vastapaino, 233-240.

Kinnunen, Merja & Korvajärvi, Päivi (toim.) 1996c. Työelämän sukupuolistavat käytännöt. Tampere: Vastapaino.

Koivunen, Anu 2004. Sorto. Teoksesta Anu Koivunen & Marianne Liljeström (toim.). Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Vastapaino, Tampere, 35-75.

Kolehmainen, Sirpa 1999. Naisten ja miesten työt. Työmarkkinoiden segregoituminen Suomessa 1970-1990. Tilastokeskuksen tutkimuksia 227. Helsinki.

Kolehmainen, Sirpa 2002. Koulutus, sukupuoli ja työnjako. Sosiologia 39 (3), 200-214.

Korhonen, Merja 1996. Äideiltä tyttärille periytyvä naiskulttuuri ja huolenpidon ansat. Naistutkimus 9 (1), 13-17.

Korvajärvi, Päivi 2010. Sukupuolistunut ja sukupuolistava työ. Teoksesta Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) Käsikirja sukupuoleen. Tampere: Vastapaino. 183-196.

Kuronen, Marjo, Granfelt, Riitta, Nyqvist, Leo & Petrelius, Päivi 2004. Sukupuolistunut ja sukupuoleton sosiaalityö. Teoksesta Marjo Kuronen, Riitta Granfelt, Leo Nyqvist & Päivi Petrelius (toim.). Sukupuoli ja sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen 3. vuosikirja. PS-kustannus, Juva. 5-18.

Kuronen, Marjo & Hokkanen Tiina 2008. Vanhemmuuspuhe ja sukupuolen tutkimisen vaikeus. Teoksesta Eija Sevón & Marianne Notko (toim.). Perhesuhteet puntarissa. Helsinki: Gaudeamus. 27–42.

Laine, Marjukka 2006. Työolot ja hyvinvointi sosiaali- ja terveysalalla 2005. Helsinki: Työterveyslaitos.

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 8.8.1986/609. Saatavilla internetistä: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609>. Viitattu 11.9.2009.

Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilön kelpoisuuksista 272/2005. Saatavilla internetistä: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20050272>. Viitattu 11.9.2009.

Liljeström, Marianne (toim.) 2004. Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta. Tampere: Vastapaino.

Lämsä, Anna-Maija & Tiensuu, Tanja 2000. Diskurssianalyysi naisjohtajan kuvan rakentumisesta liike-elämän ammattilehtien artikkeleissa. Working Paper, University of Jyväskylä, School of Business and Economics N:o 213/2000. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Marjamäki, Pirjo, Mäntysaari, Mikko & Ristimäki, Tero 1998. Sosiaalityöntekijät Suomessa 1998: tehtävät, koulutus, määrä ja riittävyys. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Markkola, Pirjo 2002. Vahva nainen ja kansallinen historia. Teoksesta Tuula Gordon, Katri Komulainen & Kirsti Lempiäinen (toim.). Suomineitonen hei! Kansallisuuden sukupuoli. Tampere: Vastapaino.

McGinty, Stephen. Gatekeepers of Knowledge. Journal Editors in the Sciences and the Social Sciences. Westport, Conn: Bergin & Garvey.

Mills, Sara 1995. Feminist Stylistics. London & New York: Routledge.

Mutka, Ulla 1998. Sosiaalityön neljäs käänne. Asiantuntijuuden mahdollisuudet vahvan hyvinvointivaltion jälkeen. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä: SoPhi.

Månsson, Sven-Axel 2000. Kön i teori och praktik. Anna Meeuwisse, Sune Sunesson & Hans Swärd (eds.). Socialt arbete. En grunbok. Falköping: Natur och Kultur. 156-171.

Mäkelä, Anna, Puustinen, Liina, & Ruoho, Iris 2006a. Esipuhe. Teoksesta Anna Mäkelä, Liina Puustinen & Iris Ruoho. Sukupuolishow. Johdatus feministiseen mediatutkimukseen. Helsinki: Gaudeamus.

Mäkelä, Anna, Puustinen, Liina, & Ruoho, Iris (toim) 2006b. Sukupuolishow. Johdatus feministiseen mediatutkimukseen. Helsinki: Gaudeamus.

Naskinen, Satu 2010. Julkinen keskustelu uudesta lastensuojelulaista: diskurssianalyysi Helsingin Sanomien uutisartikkeleista ja mielipidekirjoituksista vuosilta 2006, 2007 ja 2008. Pro gradu –työ. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos.

Niemi, Petteri & Kotiranta, Tuija (toim.) 2008. Sosiaalialan normatiivinen perusta. Helsinki: Palmenia, 13-33.

Nikander, Pirjo 1997. Diskursiivinen käänne (sosiaali)psykologiassa. Psykologia 32 (6), 404-414.

Nummenmaa, Anna-Raija 1992. Toisen sukupuolen ammatti nuoren koulutusvalintana. Työpoliittinen tutkimus nro 31. Helsinki: Työministeriö.

Nurmi, Kaarina 2001. Koulutus ja työmarkkinoiden eriarvoistavat sukupuolijaot. Teoksessa Arto Jauhiainen, Risto Rinne ja Juhani Tähtinen (toim.). Koulutuspolitiikka suomessa ja ylikansalliset mallit. Suomen kasvatustieteellinen seura. Turku.

Nykyri, Tuija 1998. Naisen viha. Jyväskylä: SoPhi.

Nyqvist, Leo 2001. Väkivaltainen parisuhde, asiakkuus ja muutos. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.

Nyqvist, Leo 2004. Sukupuoli parisuhdeväkivallan ammatillisessa kohtaamisessa. Teoksesta Marjo Kuronen, Riitta Granfelt, Leo Nyqvist & Päivi Petrelius (toim.). Sukupuoli ja sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen 3. vuosikirja. PS-kustannus, Juva, 101-130.

Oakley, Ann 1974. *The Sociology of Housework*. London: Martin Robertson.

Perkiö-Mäkelä, Merja ym. 2006. Työ ja terveys-haastattelututkimus 2006. Taulukkoraportti. Helsinki: Työterveyslaitos.

Petrelius, Päivi 2005. Sukupuoli ja subjektiivisuus sosiaalityössä. Tulkintoja naissosiaalityöntekijöiden muistoista. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 266. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Pietikäinen, Sari 2000. Kriittinen diskurssintutkimus. Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh (toim.). *Kieli, diskurssi ja yhteisö. Soveltavan kielentutkimuksen teoriaa ja käytäntöä* 2. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Pietikäinen, Sari & Mäntynen Anne 2009. *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.

Piiroinen, Hannu 2005. Epävarmuus, muutos ja ammatilliset jännitteet. Suomalainen sosiaalityö 1990-luvulla sosiaalityöntekijöiden tulkinnoissa. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 264. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Pulkkinen, Tuija 2000. Judith Butler – Sukupuolen suorittamisen teoreetikko. Teoksesta Anneli Anttonen, Kirsti Lempiäinen & Marianne Liljeström (toim.). *Feministejä – aikamme ajattelijoita*. Tampere: Vastapaino. 43-60.

Pösö, Tarja 2006. *Complicated Gender*. Teoksesta Christopher Hall, Kirsi Juhila, Nigel Parton & Tarja Pösö (eds). *Constructing Clienthood in Social Work and Human Services*. London, Kingsley, 161-176.

Rauhala, Pirkko-Liisa (1991). Sosiaalialan työn kehittäminen. Tutkimus sosiaalialan työn yhteiskunnallisista ehdoista ja työn sisällöstä. Tampere: Työelämän tutkimuskeskus, sarja T 10.

Raunio, Kyösti 2009. Olennainen sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus.

Rantalaiho, Liisa & Heiskanen, Tuula (eds.) 1997. Gendered Practices in Working Life. London : MacMillan

Remick, Helen (ed.) 1984. Comparable worth and wage discrimination: technical possibilities and political realities. Philadelphia (PA): Temple University Press.

Reskin, Barbara & Padavic, Irene (1994). Women and Men at Work. Thousand Oaks, Calif: Pine Forge Press.

Ridgeway, Cecilia L., and Correll, Shelley J. 2000. Limiting Inequality through Interaction: The End(s) of Gender. Contemporary Sociology 29 (1). 110-20.

Roivainen, Irene 1999. Sokeripala metsän keskellä. Lähiö sanomalehden konstruktiona. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

Rojola, Lea 2004. Sukupuolieron lukeminen. Feministinen kirjallisuudentutkimus. Teoksesta Marianne Liljeström (toim.) 2004. Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta. Vastapaino, Tampere, 25-43.

Rossi, Leena-Maija 2010. Sukupuoli ja seksuaalisuus, eroista eroihin. Teoksesta Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) Käsikirja sukupuoleen. Tampere: Vastapaino. 21-38.

Rostila, Ilmari 2001. Tavoitelähtöinen sosiaalityö. Voimavarakeskeisen ongelmanratkaisun perusteet. Jyväskylä: SopHi.

Ruoho, Iris 2006. Julkisuudet, naiset ja journalismi. Teoksesta Anna Mäkelä, Liina Puustinen & Iris Ruoho (toim.) 2006. Sukupuolishow. Johdatus feministiseen mediatutkimukseen. Helsinki: Gaudeamus. 171-192.

Saresma, Tuija, Rossi, Leena-Maija & Juvonen, Tuula (toim.) 2010. Käsikirja sukupuoleen. Tampere: Vastapaino.

Satka, Mirja 1990. Keskustelu hoivasta paljastaa sukupuolen. Sosiaaliviesti 1990 (1), 34-40.

Satka, Mirja 1995. Making Social Citizenship. Conceptual practices from the Finnish Poor Law to professional social work. Jyväskylä: SoPhi.

Satka, Mirja 1997. Miksi sosiaalityön naisenemmistö oli ongelma sosiaalihuollon päättäjille? Teoksessa Pekka Saarenmaa, Maija Gartman & Pirkko Hakkarainen ym. (toim.). ”Valitse sosiaalihuolto elämäntehtäväksesi”. Tampereen yliopiston sosiaalipolitiikan laitoksen julkaisuja, C-sarja, n:o 9. Tampere: Tampereen yliopisto,

Silius, Harriet 1995. Sukupuolitetun ammatillisuuden julkisuus ja yksityisyys. Teoksesta Leena Eräsaari, Raija Julkunen & Harriet Silius (toim.). Naiset yksityisen ja julkisen rajalla. Tampere: Vastapaino.

Steinberg, Ronnie 1984. A Want of Harmony. Teoksesta Helen Remick (ed.). Comparable worth and wage discrimination: technical possibilities and political realities. Philadelphia (PA): Temple University Press.

Talentia ry 2005. Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Talentia ry. Ammattieettinen lautakunta. Helsinki.

Työterveyslaitos 2006. Työ ja terveys Suomessa 2006. Helsinki: Työterveyslaitos

Vianello, Mino & Moore, Gwen (eds.) 2000. Gendering Elites. Economic and Political Leadership in 27 Industrialized Societies. London: Macmillan, 91-103.

Veijola, Soile & Jokinen, Eeva 2001. Voiko naista rakastaa? Avion ja eron karuselli. Helsinki: WSOY.

Virkki, Tuija 2008. The Art of Pacifying an Aggressive Client: "Feminine" Skills and Preventing Violence in Caring Work. *Gender, Work and Organization*, 15 (1), 72-87.

Vuori, Jaana 2001. Äidit, isät ja ammattilaiset. Sukupuoli, toisto ja muunnellut asiantuntijoiden kirjoituksissa. Tampere: Tampereen yliopisto.

Vuorikoski, Marjo 1999. Sosiaalityön professionalistuminen ja koulutus. *Acta Universitatis Tamperensis* 687. Tampere: Tampereen yliopisto.

Vähämäki, Jussi 2003. Kuhnurien kerho. Vanhan työn paheista uuden hyveiksi. Helsinki: Tutkijaliitto.

West, Candace & Zimmerman, Don H. 1987. Doing Gender. *Gender and Society*, 1 (2). 125-151.

Williams, Fiona 1996. Postmodernism, Feminism and the Question of Difference. Teoksesta Nigel Parton (ed). *Social Theory, Social Change and Social Work*. Routledge, London & New York, 61-76

Woodward, Alison & Lyon, Dawn 2000. Gendered Time and Women Access to Power. Teoksessa Mino Vianello & Gwen Moore (eds.). *Gendering Elites. Economic and Political Leadership in 27 Industrialized Societies*. London: Macmillan, 91-103.

Liite 1: Aineistona käytetyt artikkelit

Talentia- lehden vuosikerta 2008

Talentia 1/2008

1. Haavisto, Riikka. Psykiatri Hannu Lauerma: Väkivaltaisen asiakkaan rauhoittaminen on keskeistä. 30-33.
2. Ikonen, Elina. Luin kirjan: Elämänmakuisesti sosiaalityöstä. 34-35.
3. Jaakkola, Helena. Pirjo Kakkosen päivässä parasta. 17.
4. Koskiluoma, Kristiina. Puheenjohtajan monet haasteet. 8-10.
5. Malmström, Eila. Lastensuojelulaki tekee sosiaalityön työprosessit näkyviksi. 2

Talentia 2/2008

6. Jaakkola, Helena. Heidi Kangasmäen päivässä parasta. 27.
7. Jaakkola, Helena. Lastensuojelu – niin paljon muutakin. 4-9.

Talentia 3/2008

8. Jaakkola, Helena. Markus Virtasen päivässä parasta. 28.
9. Koskiluoma, Kristiina. Koulutuksen on tuotettava osaamista. 22.
10. Malmström, Eila. Onko pienin myös merkityksettömin. 2

Talentia 4/2008

11. Jaakkola, Helena. Hannu Leinon päivässä parasta. 28.
12. Koskiluoma, Kristiina. Puheenjohtajaehdokkaat astuivat esiin. 17.
13. Malmström, Eila. Kelpoisuuslakia pitää edelleen testata.

Talentia 5/2008

14. Jaakkola, Helena. Ari Tiensuun päivässä parasta. 19.

15. Malmström, Eila. Kuntien budjetit realistisiksi. 2.

Talentia 6/2008

16. Jaakkola, Helena. Jarmo Palomäen päivässä parasta. 25.

17. Malmström, Eila. Ajaako Sata-komitea sivuraiteelle? 2

18. Uutta tutkimustietoa. Sosiaali- ja terveysjohdon työ haasteiden edessä. 30.

Talentia 7/2008

19. Jaakkola, Helena. Kalervo Koskelan päivässä parasta. 25.

20. Jaakkola, Helena. Kauhajoki sekoilee virkojen hakumenettelyssä. 8-10.

21. Jaakkola, Helena. Lomautuksia ja palkatonta työlomaa tarjolla. Mikkeli lähti kovalle säästökuurille.

22. Koskiluoma, Kristiina. KHO linjasi: Sosiaalipäivystysjärjestelmää ei voi rakentaa pakolla. 4-6

23. Koskiluoma, Kristiina. Ristiriitaisia tulkintoja KHO:n päätöksestä. 7

24. Malmström, Eila. Talentia kyseenalaistaa lomautukset. 2.

Talentia 8/2008

25. Jaakkola, Helena. Lääni moittii Siuntion perusturvajohtajan valintaa.

26. Jaakkola, Helena. Marja Koskenalhon päivässä parasta. 25.

27. Jaakkola, Helena. Sosiaalialan ammattietiikka saa virallisen statuksen. 14.

28. Jaakkola, Helena. Talentia Oulun seutu otti kantaa. Oulun seudun sosiaalipäivystys ei toimi. 13

29. Jaakkola, Helena. Talentialaiset osoittivat mieltään Mikkelin lomautuksia vastaan. 12-13.

30. Jaakkola, Helena. Täydennyskoulutuksessa tietoa ja sparrausta ammattilaisille. 36-37.

31. Jyväskylä, Pirkko. Vaihto-ohjelma yhdisti sydämet Intiassa. 4-8.

32. Koskiluoma, Kristiina. Hyvillä kysymyksillä pääsee pitkälle. 26-27.
33. Koskiluoma, Kristiina. Talentia Etelä-Karjala täytti 40 vuotta. 24.
34. Malmström, Eila. Yhteinen vastuu lasten hyvinvoinnista. 2.
35. Talentia-lehti esittelee. Tutustu puheenjohtajaehdokkaisiin. 8-10.
36. Tasala, Markku. ”Opiskelu on ollut minulle tärkeä henkireikä”. 33-34.

Talentia 9/2008

37. Jaakkola, Helena. Helena Majoinen-Pennasen päivässä parasta. 26.
38. Jaakkola, Helena. Neljä vuosikymmentä lastensuojelutyössä. 34-37.
39. Koskiluoma, Kristiina. Eila Malmström jättää puheenjohtajan nuijan hyvillä mielin. 10-12.
40. Oksanen, Tiia & Koskiluoma, Kristiina. Talentialaiset osoittivat mieltä. Lomautukset uhkaavat myös Kuopiota. 14-15.
41. Palo, Maria. Naisiin kohdistuva työväkivalta kasvaa Ruotsissa. 30-32.
42. Satka, Mirja. Hilda Katteluksen muistolle. 21.

Opiskelijaliite

43. Jaakkola, Helena. ”Kuinka monta sosiaalityöntekijää tarvitaan vaihtamaan lamppu”. 16-18.
44. Kiperät kysymykset. 21

Talentia-lehden vuosikerta 2009

Talentia 1/2009

45. Haavisto, Riikka. Katri Pellinen: Kapinaan, kiltit tytöt! 6-9.
46. Jaakkola, Helena. Liittokokous teki roppakaupalla valintoja ja linjasi toimintaa. 14-15.
47. Jaakkola, Helena. Rajoja asiakasmääriin ja ohjeita työajan käyttöön. Talentia antoi mitoituslinjauksen. 10-12.
48. Jaakkola, Helena. Riitta Purtsasen päivässä parasta. 5.

Talentia 2/2009

49. Friman, Terhi. Eteenpäin on menty koko ajan. 31-34.
50. Haavisto, Riikka. Jorma Nuotio järjestön rakentamisesta: työlästä ja hauskaa. 222-25.
51. Jaakkola, Helena. Edunvalvonnan tärkeät virstapylväät. 26-30.
52. Jaakkola, Helena. Minne menet, akavalainen ay-liike? 42-43.
53. Jones, David N. Sosiaalityöntekijöiden kansainvälisen järjestön puheenjohtajan David N. Jonesin tervehdys. 20.
54. Koskiluoma, Kristiina. Enemmän yhdessä. 36-37.
55. Koskiluoma, Kristiina. Kukko ei käskien naura. Huumorin keksiminen on vaikeaa. 40.
56. Maailman sosiaalityön päivä 2009. 20
57. Metteri, Anna. Tehtävänä hyvä elämä. 16-19.

Talentia 3/2009

58. Furman, Ben. Signs of safety-menetelmällä turvallinen elämä lapselle. I osa. 40-42.
59. Jaakkola, Helena. Häkkisen Kyläyhteisössä yhteisö kasvattaa irti päihteistä. 36-38
60. Jaakkola, Helena. V Sosiaalialan asiantuntijapäivät. Ammattilaisten areenalla. 10-12.
61. Koskiluoma, Kristiina. Poikkeava kuva seksityöntekijästä. 31.
62. Koskiluoma, Kristiina. Sosiaalialan asiantuntemusta päättäjien tietoon. 16-18.
63. Koskiluoma, Kristiina. Sosiaalityön tutkimus vahvistaa sosiaalityön asemaa. 30-31.
64. Lahikainen, Antero. Peruspalkkoihin syntyy eroja kelpoisuuksien mukaan. 20.

65. Ristimäki, Tero. Edessä monia taisteluja.
66. Schrooten, Heidi. Aktiivisille lisää palkkaa. 22.
67. Tervo, Elina, Thomasén, Tarya & Tukiala, Anna-Kaisa. Sosiaalityöntekijät sokkotreffeillä. 32-35.

Talentia 4/2009

68. Furman, Ben. Signs of Safety-menetelmä: Asiakas tahtoo tulla kuulluksi – miten kuulla heitä. II osa. 33-34.
69. Jaakkola, Helena. Siilinjärveltä löytyi ratkaisuja lastensuojelun työpaineisiin. 6-9.
70. Koskiluoma, Kristiina. Talentia on valmis riitauttamaan lomautukset. 20.
71. Koskiluoma, Kristiina. Työntekijät tarvitsevat enemmän tukea työhönsä. 30-32.
72. Älä anna kiireen lannistaa. 14-15.

Talentia 5/2009

73. Haavisto, Riikka. Akseli kehittää aikuissosiaalityötä Pirkanmaalla. 28-31.
74. Jaakkola, Helena. Eläkeselvitys auttaa työkyvyttömyyseläkkeelle. 34-36.
75. Koskiluoma, Kristiina. IFSW Europe haluaa parantaa sosiaalityöntekijöiden työolosuhteita ja asemaa. 16-18.
76. Koskiluoma, Kristiina. Järkipuhe tehoaa. Jämsä ja Turku rajasivat sosiaalitoimen työntekijöitä lomautusten ulkopuolelle. 22.
77. Koskiluoma, Kristiina. Sosiaalisempi maailma – parempi elämä. 11-15.
78. Sosiaali- ja terveydenhuollon eettisen neuvottelukunnan perustaminen etenee. 21.

Talentia 6/2009

79. Kannisto, Raija. Sattumalta sosiaalialalle. 32-34.
80. Kettunen, Iita. Sosiaalityön käsite on laeva. 15-17.
81. Koskiluoma, Kristiina. Vammaispalvelulaki uudistuu syyskuussa. Sosiaalityöntekijä turvaa vammaisen oikeutta tasavertaiseen elämään. 28-29.
82. Lahikainen, Antero. Määräaikaiset työsuhteet kuriin. 18.

83. Marttila, Sari. Gradu valmiiksi ”mummoiässä”. 12-13.
84. Ristimäki, Tero. Oikeudenmukaisuutta ja inhimillisyyttä tarvitaan. 2

Talentia 7/2009

85. Ahokas, Tarja. Sosiaalialan reissunainen ja ikuinen opiskelija. 26-27.
86. Jaakkola, Helena. Taltuta villiintynyt työ – lamasta huolimatta. 35.
87. Jaakkola, Helena. Tuo oma osuutesi tutkimukseen. Mitkä ovat sosiaalityön käytännön eettiset ristiriidat ja ratkaisut? 18.
88. Jokaisella on oikeus työterveyshuoltoon. 34.
89. Kettunen, Iita. Sosiaalitarkkaajista sosiaalitoimen sosiaalityöntekijöiksi. 24-25.
90. Koskiluoma, Kristiina. Kiusaava organisaatio vai kiusaavat työntekijät? 36-37.
91. Koskiluoma, Kristiina. Maalla sosiaalityö on luovaa. 6-9.
92. Laurila, Aija. Talentia tyrmää lomautukset kohtuuttomina. 16-17.

Talentia 8/2009

93. Ahokas, Tarja. Turvapaikkaa hakevien kohtalot koskettavat. 32-34.
94. Oksanen, Tiia. Kuopion sosiaalityö ajautui kriisiin. 20-21.
95. Ristimäki, Tero. Järjestövalmiutta ja valvontaa. 2

Talentia 9/2009

96. Jaakkola, Helena. Marja Merikallion päivässä parasta. 5.
97. Koskiluoma, Kristiina. Pohjoismainen vertailu. Suomalaiset saavat eniten tukea kollegoiltaan. 32-34.
98. Ristimäki, Tero. Sosiaalihuollon jonojen purkuun tarvitaan valtiolta rahaa. 2

Opiskelijaliite

99. Jaakkola, Helena. Työ, perhe ja opiskelu samassa paketissa. 8-10.
100. Kiperiä kysymyksiä ammattijärjestölle. 16-18.

101. Meitä on paljon – tulevia sosiaalian ammattilaisia nimittäin! 12-13.